

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina XIII Broj 119 Ožujak 2015. ISSN 1800-5179

Nagrađen minuli rad

Sadržaj:

- 4** Priznanje kao ohrabrenje
- 16** Rasadnik talenata
- 21** Tri generacije žena obitelji Fatović
- 26** Aktualnosti
- 30** Kronika Društva
- 34** Christoph Theodor von Antivari
- 38** Dubrovčanin briljantnog uma
- 41** Graditelji kulturnog i tradicionalnog lica Herceg Novog
- 45** Novosti iz HNV-a
- 48** Arhitekt Milan Karlovac i njegova djelatnost u Boki kotorskoj
- 51** Kapetan Bartulović u "Velikom ratu"
- 56** Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj: Leonardo Da Vinci
- 59** Karlo Baumann – pionir morskih dubina
- 63** Franz Thiard de Laforest: Boka kotorska
- 66** Po bokeški...
- 68** Hrvatski vladari
- 70** Bokeška pjatanca
- 73** Preromanički spomenici
- 79** Kronika grada

Poštovani čitatelji!

Pred vama je novi broj Glasnika u kojemu se posebno, s pravom, izdvaja tema o dodjeli odličja predsjednika Republike Hrvatske dvojici naših članova, Dariju Musiću i Nikoli Bukilici. To je velika čast za njih, ali i za naše Društvo. U ime uređivačkog odbora i u svoje ime najiskrenije im čestitam.

Uz ove teme, novi broj našega časopisa obiluje raznovrsnim temama. Pisali smo vam o značajnim ličnostima i posebnim događajima iz naše dalje i bliže prošlosti, o raznim aktivnostima i aktualnostima, o ljudima koji su neraskidivim nitima vezani za Boku iako ih je životni put odveo daleko odavde... Sigurna sam da će naš odabir zadovoljiti svačiji ukus! Posebno želim zahvaliti svim autorima koji svoje tekstove i fotografije dostavljaju bez nadoknade, a ulažu veliki trud i entuzijazam u ono što rade.

U kronici Društva najavljeno je održavanje Izborne Skupštine krajem mjeseca travnja. Očekuje se kadrovska obnova rukovodnih organa Društva.

Na izmaku su sumorni zimski dani, ožujak je mjesec koji nam donosi radost proljeća i vedrinu života. U tom ozračju dočekujemo i uskrсне blagdane.

Osjećam obvezu ispraviti nenamjernu pogrešku iz prethodnog broja Hrvatskoga glasnika (118) iz teksta o proslavi Tripundana. Naime, sasvim slučajno, uz tekst smo stavili sliku prošlogodišnjega malog admirala Marina Miloševića umjesto novoizabranog Tivčanina Petra (Tripa) Sindika.

Ovom prilikom upućujem ispriku obiteljima Milošević i Sindik, Bokeljskoj mornarici 809 i svim čitateljima.

Vaša urednica
Tijana Petrović

*Mali admiral
Petar Sindik*

"Hrvatski glasnik", Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Adresa: **Zimski bazen "Nikša Bućin", Škaljari, 85330 Kotor**
Telefon: +382 (0)32 304 232 · Faks: +382 (0)32 304 233
E-mail: hgd-kotor@t-com.me · WEB: www.hrvaticg.com
Žiro-računi: **520-361700-17** · **510-4741-76**
Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

Urednica: **Tijana Petrović**
Uređivački odbor: **Marija Mihaliček, Tripo Schubert, Vivijan Vuksanović, Danijela Vulović, Joško Katelan** · Lektorica: **Sandra Čudina** · Fotografije: **Foto Parteli, Radoje Milić, Milan Dobrilović, Dario Musić, Radio Dux, arhiva HGD CG, Ante Baković, Boka News**
Grafička priprema i tisak: **Biro Konto, Igalo**
Naklada: 600 primjeraka

Sretan Uskrs *Happy Easter*

**Sretan i blagosloven Uskrs
želi Vam uredništvo
Hrvatskog glasnika**

Priznanje kao ohrabrenje

Predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović je 21. studenoga 2014. odlikovao Darija Musića i Nikolu Bukilicu *Redom Ante Starčevića* za osobiti doprinos u uspostavi i izgradnji suverene hrvatske države te promociji vanjskopolitičkih interesa Republike Hrvatske u Crnoj Gori i u svijetu. Odličja su primili na svečanosti u Dubrovniku 5. ožujka 2015.

Dario Musić, Nikola Bukilica, Nikola Pavlović (izaslanik Predsjednika RH), dr. sc. Bruno Šišić i prof. dr. sc. Mateo Milković

Priredili:

**T. Petrović, T. Schubert,
Ž. Filičić i M. Galjuf**

Toga kišnoga četvrtka, 5. ožujka, velike vremenske nepogode i prateća šteta bile su glavna vijest dana. Tako to biva *kad padne nebo*

na zemlju, ali i u tmurnom danu znaju se dogoditi velike i lijepe stvari. Agencijska izvješća iz Dubrovnika prenijela su kako je povjerenik Vlade Republike Hrvatske za Grad Dubrovnik Nikola Pavlović u Velikoj vijećnici svečano uručio odličja Republike Hrvatske:

odlikovanje Reda Ante Starčevića primili su prof dr. sc. Mateo Milković, Nikola Bukilica i Dario Musić, dok je odlikovanje Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića uručio dr. sc. Brunu Šišiću.

Šture vijesti teško mogu prenijeti ozračje s tako važnoga

Miše Galjuf, Nikola Bukilica, Mira Bučonić, Dario Musić i Željko Filičić

događaja, osobito emocije odlikovanih i njihovih poštovatelja i prijatelja, koji su se u toj svečanoj prigodi okupili da bi podijelili radost

***Izaslanstvo HGDCG na svečanosti
Tripo Schubert i Tijana Petrović s
odlikovanima***

u trenucima kad su ti vrijedni ljudi zasluženno dobili visoko društveno priznanje za svoj dugogodišnji predani rad, svaki na svom području. Bili su tu i ljudi, već znani javnosti u Boki i Crnoj Gori po svom zalaganju za obnovu povjerenja i međusobnih odnosa dvije regije i države, poput bivše županice Mire Bučonić i njezina zamjenika Miše Galjufa, Maje Mozara iz Matice iseljenika, Igora Žuvele iz Udruge dragovoljaca Grada Dubrovnika, te Želimira Čizmića koji je predvodio višestrano izaslanstvo Udruge dragovoljaca Hrvatske ratne mornarice.

Među nazočnim medijima bio je i *Hrvatski glasnik*, ne bez razloga, jer je taj svečani događaj posebno značajan kako za Hrvate Crne Gore, tako i za daljnji razvitak hrvatsko-crnogorskih odnosa. Među odlikovanim su i dvojica istaknutih Bokelja: Dario Musić, jedan od osnivača i prvi tajnik Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore i njegov neumorni aktivist, te Nikola Bukilica, aktualni predsjednik Skupštine općine Kotor, osobito zaslužan za doprinos demokratskim procesima i normalizaciji odnosa između Republike Hrvatske i Crne Gore.

Međutim, nije to sve po čemu je ta svečanost bila u znaku Boke, jer je još jedan odlikovani – dr. sc. Bruno Šišić – po majci Bokelj (Slavka Marović iz Dobrote). On je pionir u istraživanju povijesnih okolnosti nastajanja dubrovačkih renesansih vrtova i njihovih oblikovnih obilježja, a u europsko povijesno naslijeđe vrtne umjetnosti uveo je znanstveni pojam “dubrovački renesansni vrt”, upisujući Hrvatsku u malo-

brojno društvo (Italija, Francuska, V.Britanija) onih zemalja koje se mogu podičiti posebno vrijednim ostvarenjima na tom polju.

Naši dubrovački prijatelji su se dodatno založili da Boka bude zastupljena i u samom programu, simbolizirajući tako stoljetnu međusobnu povezanost naših krajeva i gradova Dubrovnika i Kotora, povezanost koja je bila grubo prekinuta i tragično narušena ratnom agresijom na dubrovačko područje devedesetih, a obnovi tih veza i međusobnoga povjerenja nagrađeni Bokelji dali su nemjerljiv doprinos.

Svečanost je započela izvedbom *Lijepe naše*, otpjevao ju je Kruno Težak, tenor klape Ragusa, i sam podrijetlom Bokelj (povjerenik HGDCG za Republiku Hrvatsku).

Protokolarno, kako to ide u takvim prigodama, slijedilo je čitanje odluke Predsjednika Republike o imenovanju izaslanika i njegovo obraćanje nazočnima (napomena: predsjednik Ivo Josipović je donio odluke o dodjeli odličja potkraj 2014. i nije ih imao prigodu osobno dodijeliti). Redom su se čitale odluke o odlikovanju s glavnim naglascima o zaslugama i djelovanju odlikovanih, uz njihovo pojedinačno prozivanje i dodjelu odličja te fotografiranje.

Usljedilo je obraćanje Nikole Bukilice (izdvojeno u posebnom okviru); bio je to uravnotežen i vrlo nadahnut govor, ispunjen osobnim doživljajem, sa snažnim humanističkim akcentom. Svoje odličje posvetio je svojim kćerima, ali i svim ljudima u Crnoj Gori koji su pokazali snagu i hrabrost suprostaviti se ludilu 90-tih,

**Kruno Težak
izvodi himnu**

**Protokol – čitanje
odluke Predsjednika Republike Hrvatske**

Gradska vijećnica – pjesma na kraju svečanosti

koji i danas sudjeluju u kreiranju pozitivnog ozračja, koji se i dalje suprostavljaju zlu, odakle god i u kojem god obliku dolazilo. Njegov istup je često prekidan pljeskom, a potrajavao je dugo po završetku govora.

Prof. dr. sc. Mateo Milković, jedan od najzaslužnijih za realizaciju vizionarskoga projekta osnivanja Sveučilišta u Dubrovniku i njegov prvi rektor, zahvalio je u ime svih odlikovanih, a u svom govoru iznio je glavne naglaske o pojedinačnim zaslugama svih odlikovanih.

Svečanost je završena Krunovom nadahnutom izvedbom pjesama "Kad zazvone dubrovačka zvona" i "Bokeljska noć", simbolički ih vezujući jednu uz drugu, a spontano su mu se u pjevanju pridružili i svi nazočni. Nakon dugoga pljeska, mimo protokola, Kruno je svima zahvalio u svoje i u ime HGDCG-a, čestitao odlikovanim, potom se naklonio Nikoli Bukilici, te mu drhtavim glasom rekao: "Dragi Nikola, hvala i čast Vašem narodu". To se dogodilo tako spontano i emotivno da je naišlo na veliko odobravanje, uz dugotrajan pljesak.

DARIO MUSIĆ

IZ PRIJEDLOGA ZA DODJELU ODLIČJA

Ponekad je stvarno teško uočiti tihe ljude s viškom radne energije i poticajnih ideja, a s kroničnim deficitom kad je u pitanju samopromocija. Ipak, upravo zahvaljujući njima, koliko god samozatajni bili, moguće je napraviti značajne pa i odsudne stvari za zajednicu. U teškim vremenima za Hrvate i njihovu opstojnost u Crnoj Gori, kad se istinska hrabrost očitovala i u jednostavnom javnom

izjašnjavanju o etničkoj pripadnosti, na bojišnici opstanka pojavljuju se ljudi, uspravni i nepokolebivi, koji su uz hrabrost, odlučnost i radni elan imali i viziju kako nastaviti suživot, kako organizirati odnose između većinske i manjinske zajednice te dviju susjedskih država u novostvorenim okolnostima. Jedan od takvih ljudi čije se ime u Boki kotorskoj spominje s velikim poštovanjem i uvažavanjem među Hrvatima, ali i ostalim građanima, jest gospodin Dario Musić.

Taj skromni i samozatajni brodstrojarski stručnjak, potječe iz ugledne hrvatske pomorske obitelji s Kvarnera (iz Bakra), koja naraštajima sudjeluje u trajnoj borbi za obranu hrvatskih nacionalnih i socijalnih prava i koja je dala značajan doprinos hrvatskom antifašističkom i državotvornom pokretu.

Predugo bi trajalo popisivati sva djela ovog istinskog domoljuba koji nije dozvolio da njegova trauma i trauma njegove obitelji postane opterećenje i brana naciji za izmirenje i stvaranje novih odnosa. Dapače, udružio se s ostalima koji su imali jasnu viziju kakvi bi ti odnosi trebali biti, temeljeni na načelu integracije, obostranoga uvažavanja i solidarnosti među etničkim grupama.

Od samih početaka, 2001. godine, radi na ustroju stožerne i najaktivnije udruge Hrvata Crne Gore, *Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore* (HGD), postaje njegov prvi tajnik te sudjeluje doslovce u svim akcijama, posebice kao inicijator i nositelj djelatnosti u izdavačkim pothvatima Društva. Autor je monografije Boke kotorske *Slikom kroz prošlost*, kao i monografije HGD povodom desete obljetnice djelovanja Društva. Kao zaljubljenik jezika zajedno s tadašnjim predsjednikom Društva g. Schubertom potiče utemeljenje i bori se za održanje dopunske nastave na hrvatskom jeziku, želeći to jedinstveno blago približiti hrvatskoj, ali i ostaloj djeci u Crnoj Gori. Uspjesi su bili začuđujući, jer su nastavu i ljetnu školu pohađala mnogobrojna djeca, koja su tako upoznala jezik predaka, a uz njih su sudjelovala i crnogorska djeca, upoznavajući se s ljepotama hrvatskoga jezika, kulture i hrvatskih krajeva. Upravo je taj način i najbolji put ka stjecanju prijateljstava, koja će biti jamstvo dugoročnoga opstanka hrvatske zajednice u Crnoj Gori, ali i crnogorske zajednice u Hrvatskoj, za što bi naša zemlja trebala biti jako zainteresirana.

Dok su drugi iseljavali (što nije za zamjeriti) ili samo kritizirali, g. Musić i skupina oko HGDCG-a, redovito se okuplja i planira akcije

zadobivanja povjerenja s obje strane granice, što nije bilo lako. Ta se okupljanja najviše odvijaju u njegovoj obiteljskoj kući, a počela su još u ona olovna ratna vremena. Poznato je tako da se upravo tu proslavilo međunarodno priznanje Republike Hrvatske, a slavili su se i svi kasniji njezini međunarodni uspjesi. Danas je to teško za povjerovati, ali tad je to zbilja zahtijevalo dozu osobne hrabrosti i prkosa. U toj kući je pružena utjeha mnogim potrebitim Hrvatima, ali i njihovim crnogorskim prijateljima.

U domu Darija Musića je nekoliko godina djelovalo prvo uredništvo *Hrvatskoga glasnika*, jedinoga glasila Hrvata Crne Gore unatrag pedeset godina. Ograničeni novčanim i tehničkim sredstvima, razočarani nedovoljnom brigom i razumijevanjem matične zemlje, u ozračju kad stupanj tolerancije nije bio ni izdaleka poput sadašnjega, Hrvatski glasnik se izdavao i nailazio put do čitatelja diljem regije, ali i svijeta. Mnogi su po prvi put tako čuli za Hrvate Boke i upoznali se s njihovom za cjelinu hrvatske kulture značajnom baštinom. Do dolaska profesionalne novinarke na kormilo uredništva ti malobrojni entuzijasti su radili sve, u rasponu od novinara, istraživača, feljtonista, kroničara, pa do grafičkih urednika, dizajnera, kolportera i dostavljača lista.

Moramo napomenuti da su se Hrvatski glasnik, ali i mnoge druge akcije, vrijedna svjedočanstva o postojanosti Hrvata i njihova imena kroz tisućljeće na tim prostorima, ponajviše financirale privatnim sredstvima ljudi poput g. Musića, koji je svoje materijalno blagostanje stavio u službu svoga naroda, ali i društva u cjelini.

U Konavlima i Dubrovniku je među bolje obavještenima poznata njegova jedinstveno hrabra karitativna uloga tijekom rata, kad je dovijajući se na razne načine dolazio u okupirane Konavle ili pak preko svojih poznanstava, koristeći se osobnim ugledom, riskirajući osobni integritet, pomagao tamošnjim preostalim obiteljima. Među prvima potajice snima što se dogodilo na tom području te svojim kanalima plasira u svijet. Njegovi su se snimci kasnije obilato koristili u naporu za informiranje svjetske javnosti. Također, posebno treba istaknuti njegove osobne financijske i materijalne donatorske aktivnosti, značajnih dosega, neposredno nakon okončanja Domovinskog obrambenog rata na dubrovačkom području.

Ipak, jedno od njegovih najvećih postignuća je višegodišnje nastojanje da uz ostale entuzijaste konačno pred javnost dođe zasigurno jedna od najvažnijih knjiga za hrvatsku pomorsku baštinu, *Dobrota - povjesnica bokeljskog pomorstva*, na kojoj je autor Antun Tomić uložio oko 40 godina istraživačkoga rada. Zadnjih neko-

liko godina rada na toj knjizi g. Musić hrabri autora da ne odustane, traži sponzore za nakladu, temeljito rekroatizira tekstove (ne samo jezično) u smislu da se hrvatsko ime nađe tamo gdje mu je i mjesto, što je tijekom sakupljanja građe bilo skoro nemoguće. Angažira se na knjizi kao pravi profesionalni izdavač i urednik. Taj epohalni poduhvat je dovršen 2009.g., kad je *Povjesnica* konačno objavljena.

Povrh svega neumorno sudjeluje u izgradnji novih odnosa između dvije zemlje kojima je određen. Moglo bi se o tom samozatajnom i skromnom čovjeku još mnogo pisati, no vjerujemo da je i ovo dovoljno da se spozna o kakvoj se osobi radi.

NIKOLA BUKULICA **IZ PRIJEDLOGA ZA DODJELU ODLIČJA**

Nasuprot stereotipima, povijest nas uči da nema loših naroda, nego da loše politike mogu dovesti do moralnoga sloma čitavoga društva i golemih tragičnih posljedica, pa i u svjetskim razmjerima. U takvim situacijama, u „olovnim vremenima“, kad prevladaju niske strasti pa ni život čovjeka ili čitavih skupina i naroda nije na osobitoj cijeni, nađu se pojedinci koji, unatoč opasnostima i po svoj fizički integritet, ne odustaju od svoga ljudskoga integriteta, ostaju svijetliti kao luč u mraku, i tako spašavaju čast svoga naroda, da se ona može povratiti „kad ludilo prode“.

Nikola Bukilica, Crnogorac, aktualni predsjednik Skupštine općine Kotor, jedan je od takvih ljudi, čovjek koji je u svom životu doživljavao i uspone i padove baš zahvaljujući svom moralnom integritetu, koji ni u jednom trenutku nije dozvolio da njegova čovječnost i humanost pragmatično ili oportunistički podlegnu pod naletima duboke moralne krize u koju je zapalo crnogorsko društvo kad se „antibirokratska revolucija“ počela valjati prostorima bivše države,

zarobljavajući ne samo brojne pojedince, nego i nacionalne politike pojedinih ondašnjih federalnih jedinica. Svo to vrijeme – od samih početaka jugoslavenske političke krize do okončanja tragičnih ratnih zbivanja i osamostaljenja Crne Gore, koja se kao posljednja među bivšim federalnim jedinicama odlučila za obnovu svoje državne samostalnosti – Nikola Bukilica je djelovao kao istinski humanist, dosljedno i u svakoj prigodi braneći ljudsko dostojanstvo. A

u tom burnom razdoblju bio je na raznim dužnostima: član crnogorske Skupštine, savjetnik ministra unutarnjih poslova, ministar savjetnik u prvoj ambasadi SCG u Zagrebu gdje je doprinio svojim djelovanjem normalizaciji odnosa kroz sigurnost, otvaranje granica, relaksiranje odnosa, protok ljudi, obnovu gospodarskih veza, oživljavanje turizma s obje strane granice, što je za Dubrovnik i njegovo turističko gospodarstvo u specifično izoliranom geoprometnom položaju bilo jako važno. Svemu tome Nikola Bukilica i dalje doprinosi kroz aktualnu dužnost predsjednika Skupštine Općine Kotor. Vjerujemo da cijelo njegovo djelovanje vodi u još čvršću i užu suradnju između uvijek bratskih i međuovisnih gradova, čiju međusobnu naklonost i želju za suradnjom ne mogu onemogućiti ni ružna ratna zbivanja iz devedesetih, zahvaljujući upravo ljudima poput Nikole Bukilice. Dubrovnik to dobro osjeća i zna, Dubrovnik takvu atmosferu dnevno živi i zainteresiran je za prepoznavanje toga i u vrhu naše države.

Malobrojna hrvatska zajednica u Crnoj Gori, pretežito skoncentrirana na prostoru Boke kotorske, u svojoj dugoj povijesti nerijetko je bila izložena raznim pogibeljima, koje su rezultirale njezinim brojčanim smanjenjem, posezanjem za obilježjima njezina identiteta, materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Tako je bilo i tijekom Domovinskoga rata u Hrvatskoj, kad je ta zajednica bila izložena velikim pritiscima, kad su ne mali broj pojedinaca i čitave obitelji napustili svoj rodni kraj, ali zajednica je ipak opstala. Ne samo da je opstala, nego je svojim društvenim i političkim angažmanom bitno doprinijela obnovi državne samostalnosti Crne Gore, koja je i manjinskim zajednicama otvorila prostor opstanka i prosperiteta na zasada ma europske prakse uvažavanja i poštovanja

različitosti kao temelja svoga života u miru te gospodarskog i društvenog prosperiteta.

U tim teškim vremenima, ponekad opasnim i po osobni integritet, hrvatska zajednica u Crnoj Gori, ali i Republika Hrvatska, imali su u osobi Nikole Bukilice prijatelja i partnera, svakako sugovornika u borbi za opstanak, za očuvanje hrvatskog imena i baštine, ali i u borbi za mir i suradnju na dobrobit svih na ovom politički trusnom području. Mnogi pojedinci su zahvaljujući njemu imali i osjećaj zaštite, a to breme odgovornosti i odlučnosti nije bilo lako nositi na sebi. Zbog toga je Nikola Bukilica zaslužio i posebno poštovanje dragovoljačko-braniteljske populacije, kao i hrvatske politike, svih onih koji su bili upoznati s njegovim javnim djelovanjem i zauzećem za spomenute ciljeve.

Svaka država, a mlade tek stasale, jedva punoljetne demokracije teže ili bi trebale težiti u nalaženju prijatelja među drugim narodima, u drugim državama, one koji svojim životom i djelovanjem svjedoče najbolje što demokracija može ponuditi u suradnji među ljudima i narodima. Uvjereni smo da na taj način, sudeći po njihovu dosadašnjem djelovanju, razmišljaju i najodgovorniji u našoj državi i da će i dalje nastojati na tome, pogotovo da će znati prepoznati doprinos iznimnih pojedinaca te to i javno pokazati, a jedan od načina je da se takve ljude istakne kao uzor drugima, pogotovo mladima koji dolaze i zauzimaju svoje mjesto u povijesnom hodu, u kojemu se ružna poglavlja rata više nikad ne smiju dogoditi. Moralni i ljudski habitus ljudi poput Nikole Bukilice su čvrsto i najbolje jamstvo da su suradnja i suživot ne samo mogući, nego i poželjni, da mlađi naraštaji mogu pisati budućnost kroz prijateljstvo i uvažavanje, kroz očuvanje identiteta i zaštitu osobnosti s obje strane granice. Također, ljudi poput njega čvrsta su brana primitivizmu, zlovolji i mržnji, gdje god se dogodila. Hrvata je na tom prostoru u svojem povijesnom hodu sve manje i samo ljudi poput Nikole Bukilice, kao pripadnici većinskoga naroda, jesu jamstvo i nada da hrvatskog imena neće nestati, koliko god okolnosti budu nepovoljne i neizbježne.

Zbog njegovih zasluga za zaštitu ljudskoga dostojanstva, opstojnosti hrvatske zajednice u Crnoj Gori i doprinosa uspješnom radu Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore, to društvo je Nikoli Bukilici dodijelilo svoje tradicionalno godišnje priznanje na Tripundanskoj večeri 2014. Znakovit je bio govor zahvale Nikole Bukilice na tom priznanju, u kojem je rekao i slijedeće:

Ne mogu, niti to želim, niti hoću, zanemariti činjenicu da je u prošlim vremenima bilo teških trenutaka pa i trauma, pojedinačnih i zajedničkih

kih. Međutim, sve što sam i u tim vremenima radio, kao i sada uostalom, smatrao sam normalnim i neophodnim. Isključivo, i prije svega, bila je to moja ljudska dužnost. Promovirati mir, štititi one kojima je zaštita potrebna, one kojima su ugrožena prava na slobodu, često i temeljna ljudska prava, uključujući i pravo biti „svoj na svome“, pa i pravo na život – smatram normalnom ljudskom dužnošću koja se, istina, odvijala u nekim izvannormalnim okolnostima, u okolnostima u kojima je nažalost većina mog naroda „zaboravila“ na tradicionalno crnogorsko junaštvo, hrabrost, poštenje, moral... čojstvo Marka Miljanova, pa time je, eto, obavljanje i tih osnovnih ljudskih dužnosti dobilo na vrijednosti.

GOVOR ZAHVALE NIKOLE BUKILICE

Poštovani povjereniće Vlade RH za Grad Dubrovnik i izaslanice Predsjednika Republike Hrvatske, gospodine Niko Pavloviću, poštovane gospođe i gospari, dragi prijatelji,

Izuzetna mi je čast i sa osjećanjem sreće i neizmjerne zahvalnosti danas primam odlikovanje predsjednika Republike Hrvatske. Ovo visoko priznanje dobijam u gradu svoje mladosti za doprinos zbližavanju crnogorskog i hrvatskog naroda i našim međudržavnim odnosima. Vaše priznanje mi je i odgovor na pitanje „što je moje a što nije“; ako su po srcu moji i Dubrovnik i Split i Zagreb, gradovi u kojima sam studirao, stvorio porodicu, dobio prvo zaposlenje, u zemlji koja je postala moj drugi dom. Ne smijem i neću zaboraviti činjenicu da smo za sobom ostavili vrijeme zla, ratnih razaranja i teških trauma, pojedinačnih i zajedničkih. Ako sam u pojedinačnim bio prijatelj, sretan sam, a

ako sam u zajedničkim bio glas za mir i razum, kajanje i oprost, i ponosan.

Mojim odlikovanjem odlikovani su svi ljudi mog kraja koje nacionalistički povici nijesu pretvorili u zvijeri koje jurišaju na tuđa ognjišta, svi oni koji su živjeli staru slavu dičnih Crnogoraca onakvu kakva ona jeste... i treba biti – od junaštva, hrabrosti, poštenja i čojstva. Ovo priznanje nosim kući onima koji su kažnjeni zbog želje da budu samo i jedino - ljudi. Činjenicu da je devedesetih većina mog naroda pogazila drevne staze čojске i vojničke tradicije i sada nosim ko bolni pečat i sramotu.

Da bi se mnome ponosile moje kćeri Tanja i Marina, trebalo je samo da se držim moralnih zavještanja svojih roditelja, oca i majke - upravo tako se kolut istorije porodične i narodne pokreće ka sutra noseći sobom naša civilizacijska dostignuća sa jasnim etičkim principima. Danas smo dužni uspostavljati i održavati dobrosusjedske odnose uvažavajući različitosti i prava, posebno manjinskih naroda u matičnim državama. No, prijateljski odnosi naših zemalja niti jesu niti mogu biti bolji od odnosa naših susjednih regija – Dubrovačko-neretvanske županije i Boke Kotorske, susjednih, starodrevnih i prijateljskih gradova – Dubrovnika i Kotora.

Poštovani dubrovački prijatelji, zahvaljujući vašoj veličini i moći za oprost, kao zalogu za budućnost, danas zajedničkim snagama na zajedničko zadovoljstvo, spajajući ljude, spajamo i prostore. I posebno, želim se zahvaliti dubrovačkim, hrvatskim braniteljima, na snazi koju su pokazali u obrani Grada i Domovine, jer su i nama u Crnoj Gori, koji smo se zlu opirali, pružili nadu i dali snagu da se nosimo u svim akcijama protiv agresije na Republiku Hrvatsku i za slobodnu Crnu Goru. Također, hvala im što su smogli snagu da zajednički obnovimo ljudske i susjedske odnose i pokazali nam put kojim treba kročiti u budućnost. Slava i čast poginulima, poštovanje živima!!!

Poštovane dame i gospodo, crnogorski pjesnik i vladika Petar II Petrović Njegoš je zapisao - „Svak je rođen da po jednom umre, čast i bruka žive dovijeka“. Za moju čast – čast mi je na ovaj dan učinjena.... i ja vam svima, i posebno, dubrovačkim prijateljima, Gradu Dubrovniku i Predsjedniku Republike Hrvatske u to ime od srca zahvaljujem.

Živjeli!

Osvrt unazad, pogled prema naprijed...

Piše:
Miše Galjuf

Poslijepodne se druženje nastavilo u ugodnom ambijentu restorana Flamingo u Mlinima, koji je već više puta bio svjedokom proslava nekoliko važnih događaja u poslijeratnim odnosima dviju država, događaja koji su iznova otkrivali međusobne povezanosti, te manje-više poznate i pozitivne činjenice u dugom povijesnom hodu i dugom iskustvu susjedstva, dapače dobrosusjedstva Crne Gore i Hrvatske, Boke i dubrovačkoga područja. Također i događaja koji su omogućili međusobno prepoznavanje i ponovnu međusobnu zainteresiranost Hrvatske i njezine manjine u Crnoj Gori. Bili su to događaji koje su bezrezervno i ne bez rizika podržavali i crnogorski prijatelji, želeći na svaki način doprinijeti afirmaciji manjina i održanju etničke i kulturne raznolikosti.

Tako se Željko Filičić u govoru prigodom zdravice prisjetio kako je sve počelo sasvim slučajno 2003. godine, jedne kišovite i sumorne jesenje večeri u prostorijama Međunarodnoga središta hrvatskih sveučilišta, svjetski renomiranom IUC-u, prigodom promocije knjige "Crvena Hrvatska" uglednih hrvatskih povjesničara Stijepa Obada i Trpimira Macana, anegdotalno se nadovezujući pošalicom da

eto završava zimskim olujnim jutrom. Aludirajući da nakon svega slijedi buđenje, proljeće i nova faza u odnosima dvije regije, dvije države i dva naroda. Dakle, neko novo vrijeme, koje bi trebalo unijeti više svijetlih tonova u dnevnom životu, u smislu međusobnog uvažavanja, poštovanja i prožimanja. Pogotovo kad je riječ o priznavanju identiteta i prava na baštinu. U tom ozračju osjećalo se među svim nazočnima da je iza nas jedna, možemo je nazvati herojska faza, i da sad slijedi druga, nazovimo je fazom izvjesnoga trajanja i međusobnoga kreativnog prožimanja. Ta tzv. herojska faza nekako je redovita obilježba onoga stanja u kojem treba doslovce na gerilski, pomalo zavjerenički način "probijati" tunele kroz brda nerazumijevanja, nesklonosti i histerija prouzrokovanih potpuno iracionalnim postupcima pojedinaca i skupina u prošlosti, dokazujući uvijek iznova da na jednu negativnost mora doći na stotine, što sitnijih što krupnijih, pozitivnih događanja, koji će nakon tunela moći graditi ceste i mostove komunikacija.

Također su svi nekako zdvojno utvrdili činjenicu kako mediji, zbog samo njima znanih razloga, nisu voljni ili možda sposobni popratiti pozitivne činjenice i događaje poput ovoga. A riječ je o dodjeli visokih priznanja, dapače najviših od-

ličja koje zaslužna osoba može dobiti od Republike Hrvatske a da priznanje nije uvjetovano državničkim ili diplomatskim statusom. Dodajmo da su je dobile i dvije osobe iz druge države, koje su ljudski i hrabro nosile ne samo teret ratnih, nego i obnove svih mogućih odnosa, što je bilo tim značajnije i teže, a da ni u jednom trenutku nisu izgubile svoje ljudsko i nacionalno dostojanstvo. Dakle, nisu oskvrnuli vlastitu osobnost ni identitet. Sve u svemu, osobe koje mogu biti uzor mlađima, onima koji će sutra promišljati suživot i međusobne odnose, kako manjinsko-većinske, još i više međudržavne. I tu dolazimo do onoga što je Nikola Bukilica iznio više puta kao svoj djelatni credo: "Odnosi naših dviju država ne mogu biti ni bolji ni snažniji nego su to odnosi dviju regija, Boke kotorske i Dubrovačko-neretvanske županije, navlastito dva drevna grada Dubrovnika i Kotora". Tim njegovim stavom jasno je izrečeno ono što vjerojatno svi znaju, ali se boje čuti, izreći ili makar sebi u tišini priznati: da put Crne Gore u EU vodi preko Hrvatske, dakle preko Zagreba, ali da se do Zagreba ne može zaobilazeći Dubrovnik, hrvatsku manjinu u Crnoj Gori i crnogorsku u Hrvatskoj, koje su najbolje spone međusobnoga razumijevanja i uvažavanja. Pogotovo kad je riječ o zaštiti baštine

Druženje u restoranu Flamingo u Mlinima

jednog autohtonog naroda, što Hrvati Boke kotorske i inače Hrvati Crne Gore nedvojbeno jesu. Jer svi susreti političara imaju neku svoju dnevno-političku svrhu, neki svoj zadatak pred vlastitim biračima, možda pred Bruxellesom ili pak Washingtonom, Londonom ili Berlinom. I nema sumnje da se na administrativnoj, dakle formalnoj političkoj razini, sve može riješiti i predstaviti kao uspjeh, ali nama valja živjeti, *valja nama preko rijeke*, kako je to lijepo zapisao veliki pjesnik Mak Dizdar, jer znao je on da ta rijeka *sto godina široka je i tisuć' ljeta duboka jest*. Dakle, ako ljudi za politiku i medije nisu samo brojke i pokusni kunići za raznorazne

eksperimente, onda bismo se trebali potruditi i oko nekih pozitivnih zapisa *vječnosti u času*, a ne samo oko skandala ili događaja koji svojom pompom ionako sami sebe promoviraju, tj. služe politikama, ne nužno i narodima, bolje rečeno ljudima, osobama, jer oni i dalje *vidaju rane* u tišini, ispunjeni tjeskobama i razapeti vječnim pitanjima između *današnjeg opstanka i dočeka sutrašnjega dana*.

Međutim, ipak su neke stvari i zabilježene u ovom burnom i herojskom vremenu, u tih 12 godina. Hrvati su smogli snage za prepoznati sebe, a i u javnosti su prepoznati, i to ne samo na obiteljskoj, prijateljskoj ili ustavno-zakonskoj

razini. Istakli su svoje pravo i svoj ponos na svoju baštinu: od pripadnosti krugu katoličke uljudbe (čime su emocionalno, identitetski i sociokulturološki naravni baštinik svega što je ta pripadnost značila, od negativnoga pa do pozitivnog), od spomeničke materijalne baštine (zgrade, gradovi, mjesta, palače, muzejski artefakti...) pa do narodne memorije na događaje i ljude od posebne važnosti u politici, kulturi, gospodarstvu, napose pomorstvu. Pa je tako, iako stidljivo i bez jasnih nacionalnih atribucija, obilježena i bitka kod Lepanta i postavljena bista pjesnika Frana Alfirevića na otočiću Gospe od Škrpjela, pa su se počeli spominjati i dru-

gi velikani pjesnici, emigrant Viktor Vida i politički uznik Vjenceslav Čížek. Počelo se i javno, iako sramežljivo, isticati i zapisivati i da su kapetani Marko Martinović, Peraštanin, i Ivo Vizin, inače podrijetlom istarski Hrvat, kao i veliki barokni slikar Tripo Kokolja, dio istoga kulturnog i narodnog nasljeđa.

Također je i svijest o Bokeljskoj mornarici i njezinim admiralima – kao i o njezinoj povijesnoj ulozi kao bratovštini, ali i kao nematerijalnoj baštini – o velikoj obljetnici (1200 godina) postala javna da ne kažemo legitimna. Shvaćeno je to i prihvaćeno, unatoč nelagodama, prigodničarskim relativiziranjima, a što je opet ništa drugo nego rezultat politikantstva, posezanja i negacija. Moramo spomenuti da u pluralnom i demokratskom, liberalno-demokratskom ustroju, kakav prevladava u Europi, dakle civilizacijskom krugu kojemu naše obje zemlje žele pripadati, takve pojave se sve više naglašavaju kao zlodjelo protiv identiteta. Naravno, Hrvati Crne Gore nikad nisu osporavali i drugima da uživaju u zajedničkoj memoriji i štovanju tih velikana, pojava i događanja, ali su se pojavom HGDCG i njegovim naporima – uz potporu i zalaganje prijatelja iz redova crnogorskoga naroda, kao i prijatelja iz Hrvatske, prije svega iz Dubrovnika, te uz značajnu potporu uglednika obiju država – izborili da ti ljudi, da ta materijalna i nematerijalna baština budu ono što jesu: HRVATSKA KULTURNA BAŠTINA, ne osporavajući da su ujedno i CRNOGORSKA BAŠTINA, te naravno CRNOGORSKA INSTITUCIONALNA ČINJENICA, pa time i dio crnogorskoga nacionalnog identiteta. Sve u svemu, poteškoćama usprkos, uspjelo se ono što je u suvremenom svijetu priznato i pre-

poznato i na čemu se u svim međunarodnim aktima ističe, da ne postoji *ili - ili*, nego da je uvijek *i - i*. Tako je sazrela i svijest među mnogim Hrvatima Crne Gore, da je to ispravan put, pa u HGDCG imamo ljude koji su npr. aktivni u vaterpolu i svim srcem doprinose uspjesima koje slave i kad se igra protiv hrvatskih klubova i reprezentacije, jer su Hrvati Crne Gore i dio crnogorske političke nacije, pa slijedom toga i svoje djelovanje danas, kao i u prošlosti (što zovemo baštinom), pored hrvatskog obilježavaju i crnogorskim imenom. Možemo reći da je to zrenje ostvareno i zaslugom HGDCG, ali i svih ovih ljudi za stolom. Tako se i ovaj put o svemu ovome razgovaralo i slobodno promišljalo, bez nelagode. Konstatiralo se još jednom da je dobro da je nacionalni osjećaj Hrvata Crne Gore inkluzivan (uključujući), a ne hvala Bogu ekskluzivan (isključujući), pa time, isto očekuju i od drugih, pogotovo od većinskoga naroda. Time bi Crna Gora i Hrvatska, kad su u pitanju manjine, na najbolji način uplovile u 21. stoljeće, ostavljajući iracionalnim i uskogrudnim nacionalistima *mužnju jarca na rešetku*.

Spomenuli smo se također i drugih svečanih prigoda, kao što je bila trodnevna manifestacija *Bokeljska priča* u Dubrovniku u svibnju 2007. (u sklopu proslave Dana Županije), kad se – zaslugom županice i uz potporu Predsjednika Republike – dogodio i nastup Bokeljske mornarice u Gradu uz pozdrav zastavi Crne Gore, koja je tek godinu dana ranije obnovila svoju državnu neovisnost uz nemjerljiv doprinos svojih nacionalnih manjina, a posebno hrvatske. Također tu je i posjeta djece HGDCG i njihovih crnogorskih prijatelja (šteta što se ta akcija nije nastavila, do sad bi urodila

velikim plodovima), pa proslave 500-te obljetnice Marina Držića, velike kulturne manifestacije koja je imala odjeka širom svijeta, a u kojoj su vrlo aktivno sudjelovali i članovi HGDCG, pribivajući svim događanjima, a kulminiralo je sjajnom modernističkom izvedbom krunskoga djela Marina Držića, *Dundo Maroje*, u produkciji Hrvatskoga narodnog kazališta iz Zagreba, na Trgu svetoga Tripuna, kojemu se na poziv HGDCG odazvalo više od 600 uzvanika. Događaju su pribivali osobno redatelj Ozren Prohić, intendantica HNK Ana Lederer, producentica Maja Filičić-Ivezić, ali i ministar kulture CG Branimir Mićunović, čelnik HGDCG (kao domaćin događaja) dr. Ivan Ilić, te mnogobrojne zvaničnice iz kulturnog i političkoga života, većinske i manjinskih zajednica. Događaj za pamćenje, koji je u mnogome relaksirao odnose dviju država pogotovo na planu kulturne suradnje, a nosio je i snažan pečat simbolike, jer je poznato da su korijeni najvećega hrvatskog komediografa i jednog od najvećih europskih renesansnih pisaca uopće, ne samo dubrovački, nego i bokeljski.

Spomenuo se i veličanstveni događaj kad je predsjednik RH Stjepan Mesić u nazočnosti domaćina predsjednika Crne Gore Filipa Vujanovića pred katedralom svetoga Tripuna uručio odličje Reda Danice Hrvatske s likom Katarine Zrinski doživotnom admiralu Bokeljske mornarice, nestoru i polihistoru, dr. sc. Milošu Miloševiću. Neizbrisivo je sjećanje kako je časnoj starini glas zadrhtao prigodom zahvale kad se prisjetio vlastitih, ali i korijena same Bokeljske mornarice, kojoj je toliko dugo bio na čelu. Kasnije su nastavljena druženja s nizom odličnika iz Hrvatske – znanstvenih, kulturnih i političkih

– kojima je njegov dom i njegovo društvo postalo nezaobilazna činjenica, a HGDCG je svo vrijeme objema stranama bilo na usluzi, ne štedeći truda i energije. To je bilo 2008., a već 2009. je uslijedilo i najveće priznanje Bokeljskoj mornarici – Povelja Republike Hrvatske. Uz nju su te godine još odlikovani: ministar kulture CG Branislav Mićunović (Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića, predložen zbog doprinosa u očuvanju identiteta hrvatske manjine i hrvatske baštine u Crnoj Gori), predsjednik HGDCG dr. Ivan Ilić (Redom Stjepana Radića, predložen zbog izvanredne zasluge za opstojnost hrvatske manjine i hrvatskog imena u Crnoj Gori, za doprinos međusobnim odnosima te pomirenju dviju država i dvaju naroda), te predsjednik Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske dr. sc. Radomir Pavićević (Redom Danice hrvatske s likom Katarine Zrinski, predložen za doprinos međusobnim odnosima dviju država i dvaju naroda te za razvoj humanističke misli u Republici Hrvatskoj). Taj niz kojega smo se s radošću prisjećali, završio se dodjelom Reda hrvatskoga pletera Tripu Schubertu, jednom od utemeljitelja i prvom predsjedniku HGDCG, još uvijek neumornom aktivistu hrvatske manjine u Crnoj Gori i promotoru dobrih kulturnih, športskih i političkih, nadasve ljudskih odnosa između dvije zemlje, za sve što je učinio s nadom da će biti u mogućnosti još dugo doprinositi pravim vrijednostima. Nekako se sa žalom ustanovilo da su se neki od tad aktivnih i zaslužnih ljudi (koje su RH i CG prepoznali, pa to i nagradili te posebno istaknuli) ili umorili ili distancirali, premda za takvo nešto nije bilo povoda...

Također smo se prisjetili i ordena koje je crnogorskim

Hrvatima dodijelila Crna Gora (Tripu Schubertu, HGDCG). I tako, riječ po riječ, uz bogatu trpezu, u otvorenom razgovoru ispunjenom međusobnim povjerenjem i snažnim osjećajem prijateljstva, otvarale su se slike prošlosti pred nama kao na filmskom platnu. Nevjerojatno kako to izgleda kad se zgusne na jednom mjestu. Čovjek ne može povjerovati koliko se puno u toliko malo vremena učinilo. Zapita se je li sve to stvarnost ili.... ali dvojbe nije bilo.... Za stolom je na počasnom mjestu sjedila Mira Buconić, u to vrijeme županica DNŽ, bez koje bi malo što bilo moguće, koja je svojim političkim autoritetom, ali prije svega ljudskim integritetom i osobnim ugledom, nadljudskim zalaganjem zajedno sa svojim neumornim zamjenikom Mišom Galjuškom, to poticala i održavala na životu. Također je za stolom bio i Želimir Čizmić, predsjednik UDHRM, zasigurno čovjek bez čije hrabrosti i vizije ne bi bilo moguće ni započeti cijelu priču, kad ga je jednoga novogodišnjeg jutra probudio Željko Filičić, govoreći mu o nekim Bokeljima, Hrvatima u Crnoj Gori, ideji pomirenja i izgradnje kvalitetnih ljudskih i međudržavnih odnosa. Stao je i zalagao se svojim autoritetom kod tadašnje gradonačelnice Dubravke Šuica i njezinoga nažalost danas pokojnoga zamjenika Vedrana Jelavića, da se nešto učini na tom planu. Uskoro, već za feste svetoga Vlahu, Marija Čatović, gradonačelnica Kotora, bila je na čelu izaslanstva (uz dr. Ivana Ilića sa suprugom i Tripa Schuberta iz HGDCG) na proslavi dana Grada Dubrovnika, a sutradan su predstavnik HGDCG za RH Krno Težak i Željko Filičić, počasni član Društva, imali pune ruke posla da iskoordiniraju sudjelovanje počasnoga voda Bokelj-

ske mornarice te predstavnika podružnica HGDCG i župa iz Crne Gore u procesiji svetoga Vlahu. Sudjelovali su u lijepom broju ponosno vihoreći svoje barjake i barjak Društva, neki odjeveni u svoje prelijepe i živopisne narodne nošnje, a članove Bokeljske mornarice dopala je rijetka čast da strážare i kasnije u procesiji nose Kristov baldahin, što je naišlo na veliko odobravanje Dubrovčana i njihovih gostiju. Prisjetili smo se tom zgodom i don Stanka Lasića, katedralnoga župnika i sjajnoga čovjeka, koji je zaslužan za tu čast i koji je kasnije u svom dvoru ugostio i cijelo izaslanstvo. Također valja podcrtati da ne samo tad, nego još od samih početaka, a i danas, dobrodušna sjena don Stanka bdije nad svakom akcijom kad su Bokelji u pitanju, čemu doprinosi i zalaganje Krna Težaka.

Svemu ima vrijeme, pa i ovakvim lijepim druženjima, a ne vrijeme je i dalje bilo nesmiljeno, mrak je otežavao promet, a vijesti iz Boke su u meteorološkom smislu bile nepovoljne... poplave, nesnosna kiša...

Zatvorila se jedna, otvorila druga *padina* (stranica), vjerujemo jednako tako uspješna i časna kao i ova ovdje opisana, kako smo je na početku nazvali, herojska – probili su se tuneli, trasirale su se ceste, grade se mostovi – na mlađima je da nastave, da ne sustaju; na starijima je da ih obodre, da im pomognu bez puno *pametovanja* i sputavanja. Tripo je obećao dati ruke, Nikola i Dario kažu da se još osjećaju mladima, a i mi ostali smo tu negdje. Naša kolegica, glavna urednica Tijana, upijala je sve ove dojmove i moglo se osjetiti kako joj je glava puna... Naravno u pozitivnom smislu.

Rasadnik talenata

Od 1945. godine počinje s radom „Privatna muzička škola Vida Matjan“ koja se nakon dvije godine stapa s tek osnovanom Državnom nižom muzičkom školom.

Školska 1955-56. godina

Piše:
Marina Dulović

Kotor je grad bogate kulturne prošlosti koji je svojim institucijama, bogatim programskim sadržajima, kao i kulturnim potencijalima oduvi-

jek znao podržati stvaranje kulturne elite koja ga je oblikovala i pretvorila u ono što on danas jest. Od davnina je prepoznata uloga i značaj Muzičke škole u njegovu životu pa je od 1985. godine škola locirana u Starome gradu na trgu koji nosi na-

ziv „Grecco“ gdje se na najbolji način simbolizira uloga i mjesto muzičkog života drevnoga grada.

Dakle, škola je osnovana 11. ožujka 1947. godine, kao rezultat stoljetne potrebe, kulturnih i životnih težnji za obrazovanjem. Njezino osnivanje

odobrio je Sreski narodni odbor u tada već naprednoj gradskoj sredini. Prije službenog osnivanja škola je imala svoje prethodnike u privatnim muzičkim školama, amaterskim udruženjima, koji su također dali značajne temelje i smjernice budućeg razvoja muzičke kulture i organiziranoga muzičkog školstva. Boka kotorska u cjelini, kao i sam grad Kotor, baštine vrijedne tragove srednjovjekovne muzičke umjetnosti. Uz rukopis jednog dijela sačuvanih legendi iz XI. i XII. stoljeća u kojima se smjenjuju pjevanje himni i pjesama, zatim poznate „laudes“ (lode) u čast patrona grada Kotora, sačuvano je i više originalnih fragmenata s neumatskim zapisima. Od kraja XV. stoljeća katedrala sv. Tripuna ima suvremene orgulje „alla moderna“ uz koje je pjevao narod. Također postoje i sačuvani liturgijski muzički tekstovi na staroslavenskoj jeziku, kao i razni oblici dramskih prikaza s pjevanjem, također crkvenog karaktera.

Prvi puhački orkestar u Kotoru osnovan je 1842. godine pod nazivom „Građanska glazba grada Kotora“, a Srpsko pjevačko društvo „Jedinstvo“ djeluje od 1939. godine. Prvu privatnu Muzičku školu u Kotoru osnovao je doseljenik s Cresa Jerolim Fiorelli gdje je na klaviru, gudačkim i puhačkim instrumentima podučavao mnogobrojnu kotorsku mladež.

Od 1945. godine počinje s radom i „Privatna muzička škola Vida Matjan“ koja se nakon dvije godine stapa s tek osnovanom Državnom nižom muzičkom školom. Prvi direktor nakon osnivanja Ivan Lazarov, profesor iz Herceg Novog, dao je u dvogodišnjem razdoblju upravljanja prve smjernice rada i djelovanja. Nakon njega na čelu škole našla se Slovenka Vida Matjan, iznim-

Srećko Marković, 1977.

*Muzička bajka autora Vide Matjan i Miloša Miloševića
'Besana šumska noć'*

na glazbenica, pedagoginja, skladateljica i istaknuta kulturna radnica. U poslijeratnom Kotoru napravljen je značajan iskorak u smjeru demokratizacije muzičkog obrazovanja djece, koje je za razliku od prethodnih privatnih škola postalo dostupno djeci iz različitih slojeva društva. Kotor je imao sreću da Vidi Matjan povjeri vođenje škole čijim je upornim radom u obrazovanju i populariziranju muzičkog odgoja i zanimanje djece neprekidno raslo.

Od 1951. godine preseljenjem muzičke škole, zbog renoviranja Biljarde na 100. godišnjicu Njegoševe smrti, Kotor je prvi put dobio Srednju muzičku školu. Iako u teškim uvjetima poslijeratnog Kotora, s kadrovskim i drugim problemima, škola je u Kotoru djelovala do 1957. godine kada je preseljena u Titograd. Drugi put je Srednja muzička škola osnovana u Kotoru 1986. godine zahvaljujući trudu ljudi koji su u tom razdoblju kreirali muzički i obrazovni život gra-

Dječiji hor, dirigent Nikola Čučić

da, na čelu s tadašnjim direktorom Nikšom Čučićem.

Dakle, temelj Muzičke škole „Vida Matijan“ predstavljaju tradicijske vrijednosti Kotora i Boke u cjelini, prema čemu se škola danas odnosi s poštovanjem, uz svu zahvalnost našim prethodnicima koji su doveli školu do položaja i ugleda koji danas ima.

U Muzičku školu „Vida Matijan“ mnogi su pedagozi ugradili ne samo svoj radni vijek, već i dio svog bića. Neki su postali slavni muzičari, a neki su na amaterski način nastavili pridonositi kulturnom razvoju Kotora. Posebno zadovoljstvo predstavlja nam da su svoje prve muzičke korake u ovoj školi napravili muzičari po kojima će se Kotor uvijek prepoznavati, kao što su Darinka Matić Marović, Tripo Simonuti, Miroslav Homen, Bato Radović, Lorenzo Jakičević i mnogi mladi muzičari koji djeluju na raznim svjetskim podijima i s ponosom izgovaraju ime škole u kojoj su poniknuli, kao i imena svojih prvih učitelja.

Prosvjetni kadar oduvijek je ulagao maksimalne napore

da mlade ljude što kvalitetnije muzički opismeni i što bolje pripremi za samostalni život jer mladi su naše najveće bogatstvo i temelj za daljnji razvoj. Vjerujemo da nas ni jedna teškoća ne može pokolebati da mladima damo najviše što možemo. Učimo ih da misle slobodno, nekonvencionalno, kreativno, uz njegovanje temeljnih vrijednosti i uz poštovanje kulturnog identiteta. Vrijeme gdje se brzo dolazi do kvalifikacija, ali ne i do znanja, u eri novih tehnologija i materijalnog koje upravlja našim životima, profesiju muzičara trebalo je održati na mjestu koje joj i pripada. U poticajnom ambijentu, uz potporu i vrednovanje isključivo kvalitete, vjerujemo da smo na pravome putu, iako je to put kojim se teže ide. Djelujući u raznim segmentima rada i stvaranja, od nastavnoga procesa kao najvažnije karike svake obrazovne ustanove, preko popularizacije klasične muzike, edukacije muzičke publike, koncertnih aktivnosti

i suradnje s društvenom sredinom, razvoja muzičke kulture, republičke i međunarodne razmjene i suradnje, želimo nastaviti istim smjerom.

Muzička škola „Vida Matjan“ bila je i ostala jedan od simbola grada, škola koja „živi životom grada“. Iako postoje praktični razlozi, administrativne barijere, šablone i razne krize, sve to ne treba biti smetnja, već otvoreni izazov pun ideja i stvaralačkih potencijala. S jasnom vizijom o tome kako zamisliti, kreirati, izdignuti, podržati, unaprijediti nove snage, želimo ostati sa svojom fizionomijom i uvijek prepoznatim licem. Iako sa svojom muzikom nećemo promijeniti svijet, možemo ga učiniti ljepšim jer zadatak svakog muzičara je da ima vedru misao, da vjeruje u vlastite sposobnosti i da učini da se i drugi osjećaju ljepše i bolje.

Tako je bilo u prošlosti, tako je danas, a vjerujem da će biti i u budućnosti u koju gledamo s povjerenjem. Između kame-
na i mora ostaje naša umjet-

nost kao svjetionik na putu kulturnog razvoja Kotora koji zaslužuje puno više nego što danas ima i po čemu se trenutno prepoznaje.

Kao i prethodnih godina, Dan škole, 11. ožujka, obilježen je tako što je upriličen koncert dvoje mladih muzičara iz Moskve i Kotora. U koncertnoj dvorani, crkvi sv. Duha, kotorskoj publici predstavili su se Mikhail Bereznitsky – viola i Marija Popović – klavir. Izniman muzički događaj, uz pokroviteljstvo Općine Kotor, napravio je poseban doživljaj na zadovoljstvo mnogobrojne publike. Tijekom mjeseca istim povodom uslijedit će niz koncerata na kojima će se predstaviti učenici škole.

Najbolji pokazatelj uloženog rada su mnogobrojne nagrade i priznanja koja naši učenici postižu na različitim natjecanjima, festivalima i manifestacijama, što potvrđuju i posljednji rezultati ostvareni na natjecanjima.

Izniman uspjeh učenice Muzičke škole „Vida Matjan“ Nađe Janković na Festivalu Guitar Art

Mlada gitaristkinja iz Kotora Nađa Janković, iz klase profesora Srđana Bulatovića, osvojila je još jedno veliko međunarodno priznanje osvojivši prvo mjesto na uglednom natjecanju klasične gitare u Beogradu „GAF 2015 Beograd“ - Guitar Art Festival 2015. Natjecanje je održano od 10. do 15. ožujka 2015. godine. Nađa je nastupila svirajući četiri kompozicije u dvije etape natjecanja i to: „Varijacije na Mocartovu temu“ - Fernando Sor, „Torija“ - Federico Moreno Torroba, „El colibri“ - Julio Sagreras i „Karneval u Veneciji“ - Francisko Tarrega, te osvojila ukupno 94,45 bodova. To je do sada najveći uspjeh učenice VI. ra-

zreda Muzičke škole „Vida Matjan“, nakon također dvije prve nagrade i to u Bukureštu i Zagrebu, a sve od početka školske godine. Pred njom je svakako sjajna muzička budućnost na ponos škole, grada i države.

Međunarodno natjecanje “Davorin Jenko”, koje se već 12 godina održava u Beogradu, postalo je glavno središte okupljanja mladih umjetnika i uglednih profesora.

Velika ljubav, posvećenost, sati i sati vježbanja, mnoga odricanja glavne su odlike koje prethode svakom natjecanju. Vođene ovim načinom i prije svega velikom ljubavlju prema muzici i flauti, mlade flautistkinje iz Muzičke škole “Vida Matjan” ostvarile su vrlo značajne rezultate:

1. Maja Vulović – I. nagrada i Nastasja Barović - II. nagrada, klasa prof. Angele Mijušković
2. Jovana Šujica – II. nagrada i Tamara Živković – II. nagrada, klasa prof. Andree Petrović
3. Tamara Živković – II. nagrada i Jovana Mršulja – II. nagrada, klasa prof. Tamare Knežević.

Stručni žiri bio je u sastavu vrsnih pedagoga i izvođača među kojima su bili: Liza Hawlina Prešiček (Slovenija), Miomir Simonović (Srbija), Marina Nenadović (Srbija),

Karolj Maročik (Srbija), Cezary Traszewski (Poljska), Dejan Gavrić (Njemačka), Peter-Lukas Graf (Švicarska).

Svi mladi flautisti koji su sudjelovali na ovogodišnjem natjecanju imali su posebnu čast i zadovoljstvo da upoznaju i surađuju sa svjetskim flautistom i pedagogom Peterom-Lucasom Grafom, koji je nakon natjecanja održao trodnevni seminar na Muzičkoj akademiji u Beogradu.

Imamo čast da je ove godine član žirija bila i mlada profesorica Andrea Petrović iz Kotora.

Tri generacije žena obitelji Fatović

„Od majčine smrti nisam toliko plakala“, bile su prve riječi gđe Anđelke kad smo se drugi puta čule. Naš je prvi razgovor u njoj prizvao sva sjećanja na trideset pet lijepih godina u rodnom Tivtu. Iako je na Braču prihvaćena, sretna s obitelji, ponajviše unukom Vigorom, i ne bi se vratila, njezine suze govore o onome što je zakopano duboko u svima nama koji smo otišli - čežnja za rodnom krajem, koju ni sebi ne želimo priznati. Koliko god nam bilo lijepo u novoj domovini, dio nas je ostao zarobljen među bokeljskim brdima, u tom zaljevu iz snova.

Razgovor vodila:
Snježana Akrap - Sušac

Dvije Marije ili prijateljstvo koje je nadživjelo Arsenal

„Poštovana, Vaše prezime Akrap me podsjetilo na gđu Mariju Akrap iz Risna koja je bila kolegica i prijateljica mojih roditelja iz Tivta. Molim Vas oprostite ako sam previše slobodna, ali zanima me imate li Vi ikakve veze s Risnom i poznajete li možda spomenutu gospođu, koja je sad već starica. Hvala i lijep pozdrav Anđelka Fatović Miloš.“

Prva asocijacija bila mi je: „Po svetom Tripunu, to su našijencil“, Tripčetova rečenica iz „Dunda Maroja“.

Spomenuta gospođa je moja mama, odgovorih gđi Anđelki i dogovorismo razgovor preko skypea. Prvi razgovor i nei-

Dvije Marije (Fatović- lijevo)

Arsenal - što je to ?

*Fatovići u Kotoru -
furešti ili domaći ?*

zbježno nizanje uspomena. Gđa Anđelka se dobro sjeća moje mame jer je često dolazila u Arsenalov ured za tehničko crtanje, gdje su obje Marije radile. Marija Fatović, na žalost, nije više među živima. Ja nosim uspomenu na njih kao lijepe, mlade prijateljice, koje su se desetljećima družile i bile veoma privržene jedna drugoj. Često sam voljela gledati njihove fotografije iz snijegom zabijeljenog Tivta, kao i one s kolegama iz ureda. Mladenačkim zadovoljstvom zrače njihova lica.. Iz tog se razdoblja sjećam i sebe kao djevojčice koja je zimi strepila da valovi ne prevrnu „Barbaru“, brod koji je prevozio radnike počevši od 4 sata ujutro pa ih vraćao u 16 sati.

Najljepše godine života gđa Marija je provela u voljenom Tivtu. Ali u životu uvijek biva neko „ali“! Došle su devedesete i teška odluka da se cijela obitelj odseli u Hrvatsku. Nisu se htjeli razdvajati, kaže njezina kćer Anđelka, koja se s mužem i dvoje malodobne djece pridružila roditeljima. Kako je gđa Anđelka odmah dobila posao prof. engleskog jezika na Braču, Supetar je postao njihov novi dom. Žali što nije mogla majci ispuniti želju da počiva kraj svojih roditelja u Tivtu jer nije mogla zamisli-

ti da ne može kad god poželi otići na majčin grob. Njihov je rođak g-din Dragan Fatović pružio prigodu svima koju su znali gđu Mariju da se od nje oproste u crkvi sv. Antuna u Tivtu na misi nakon trideset dana od smrti.

Anđelka – žena u čijim se očima zrcali nostalgija

**„Od majčine smrti nisam
toliko plakala“,** bile su prve

riječi gđe Anđelke kad smo se drugi puta čule. Naš je prvi razgovor u njoj prizvao sva sjećanja na trideset pet lijepih godina u rodnom Tivtu. Iako je na Braču prihvaćena, sretna s obitelji, ponajviše unukom Vigorom, i ne bi se vratila, njezine suze govore o onome što je zakopano duboko u svima nama koji smo otišli - čežnja za rodnim kajem, koju ni sebi ne želimo priznati. Koliko god nam bilo lijepo u novoj domovini, dio nas je ostao zarobljen među bokeljskim brdima, u

***Anđelka na
bračkom kamenu***

tom zaljevu iz snova. Spontano smo počele razgovarati po „naški“, kako ona kući uvijek i govori. Pričale smo o našim šesnim mamama, kotulama, faculetima, freganju, bruškinima, o unuku koji je zove baba, a ne baka ili nona. Toj uglednoj profesorici, koja govori pravilnim hrvatskim jezikom (studirala u Zadru), bokeški govor u privatnom životu je jedan od načina da ostane u „vezi“ s Bokom. Kaže kako je očvrstnula, ne „obadaje“ više nikoga, na Brač se navikla - običaji, klima, kuhinja... sve je slično. U Tivat sada rijetko dolazi jer su joj najbliži članovi obitelji preminuli. Kad ode voli prošetati stazama djetinjstva i mladosti i, premda se divi Porto Montenegro, dok stoji ispred „vidi“ zgradu Arsenala i dvije Marije!

Dunja - mlada, lijepa umjetnica, ne zaboravlja bokeljsko podrijetlo

Mlada, dvadeset osmogodišnja umjetnica, diplomirala Vizualni dizajn u Splitu, majka je dvogodišnjeg Vigora, prvog člana obitelji rođenog u Hrvatskoj. Kako je imala samo šest godina kad su se odselili, potpuno se uklopila i pripada novoj sredini. Ponosna je na svoje bokeljsko podrijetlo i šali se kako ponekad ima krizu identiteta. Kad je netko pita odakle je, kaže da je odgovor cijela priča - „s Brača, ali...“ Sjeća se najviše babe i đeda, kao i susjede, gđe Nade Zec, s čijom se djecom, Oljom i Mićom, igrala. Vezana je za Brač te je Boka samo lijepa uspomena koja u njoj živi ponajviše zahvaljujući mami, koja često govori o Tivtu i s kojom razgovara, naravno, „bokeški“.

Dunja je već postigla zavidne rezultate u karijeri. Već je sedam godina zadužena za izgled

plakata filmskog festivala u Supetru, kao i ostalog potrebnog materijala; kreira prekrasan nakit od filsa; osmislila je Zelenka - maskotu Brača, a sad će i njegovu djevojku. Njezina je umjetnička radionica Quince & Pepper Creative Studio, što bi značilo, u slobodnom prijevodu - Dunja i začin...

Mi joj u ime Hrvatskog glasnika želimo da i dalje profinjeno začinja svoje radove. Ne sumnjamo da hoće, ipak je naša „Quince“ Bokeljka koja se nagledala i prirodnih i onih ljudskom rukom stvorenih ljepota!

EU PARLAMENT – BOKU KOTORSKU OČUVATI I ZAŠTITITI

U susret izjašnjavanju o Izvještaju o napretku Crne Gore za 2014. godinu na plenarnoj sjednici Europskog parlamenta u Strasbourgu, predstavnici Vijeća EU-a, Europske komisije i europarlamentarci pohvalili su ostvareni napredak, ali su i upozorili na ono što EU očekuje od crnogorskih vlasti na putu u Europsku uniju.

Između ostalog, Parlament EU-a u Izvještaju prepoznaje Boku kotorsku kao multietničku sredinu te poziva vlasti na očuvanje i zaštitu multinacionalnog identiteta toga područja.

U raspravi je sudjelovala i voditeljica hrvatske EPP delegacije u Europskom parlamentu Dubravka Šuica koja je izrazila zadovoljstvo jer su svi amandmani hrvatske EPP delegacije uvršteni u tekst Rezolucije, bilo kao kompromisni ili samostalni.

„U cilju očuvanja dobrosusjedskih odnosa i dalje ćemo ustrajati na rješavanju otvorenih bilateralnih pitanja s Crnom Gorom i to u ranoj fazi pristupnih pregovora s EU, kako između ostaloga stoji u Rezoluciji. Posebno naglašavam poziv Europskog parlamenta koji će biti upućen Crnoj Gori na brzo i učinkovito rješavanje graničnih pitanja, a ovdje posebno ističem granicu na Prevlaci“, poručila je zastupnica Šuica.

Šuica je također istaknula važnost provedbe učinkovite istrage o ratnim zločinima u skladu s međunarodnim normama bez odlaganja te je dodala kako EU očekuje od Crne Gore da efikasno provede zaključke Europskog parlamenta, dok će s druge strane Hrvatska i dalje podupirati njezin europski put dijeleći bogato iskustvo u pregovorima s EU.

Boka News

HRVAT POSTAO NAJUSPJEŠNIJI U POVIJESTI!

Zaronivši na dah u elitnom natjecanju 'Fazza Freediving Championship 2015' u Dubaiju, Goran Čolak ponovno je ostavio sve prisutne uzvanike i svoje konkurente bez daha.

U slobodnoj disciplini koja se održava na pet metara dubine Goran je proveo osam minuta i 36 sekundi te time pokazao da je i dalje najbolji u tome što radi. Na drugome mjestu do Gorana sa srebrom u ruci našao se Veljano Zanki s rezultatom od osam minuta i četiri sekunde, a Natalia Molchanova s uronom od sedam minuta i 38 sekundi ponijela je kući broncu.

'Fazza Freediving Championship' je natjecanje koje organizira šeik u Dubaiju kojeg već 20-ak godina financira to natjecanje zbog svoje ljubavi prema drevnim sportovima Dubaja. Njegova ljubav reflektira se ne samo prema ronjenju na dah, već i sokolarstvu, streljaštvu i, naravno, neizostavnoj utrci deva. Ta natjecanja postala su vrlo popularna diljem svijeta i u natjecanje se dolazi samo 'posebnom' pozivnicom od šeika samog. Konkurencija na tim natjecanjima je vrlo jaka jer se tada na okupu nalaze - samo najbolje atlete spomenutih sportova.

Na pitanje nakon natjecanja postoje li za njega uopće granice, Goran je odgovorio 'da su granice tamo gdje si ih sam postaviš i da su uvijek stvar vlastite procjene mogućnosti i odlučnosti. Dosegnuti sebi postavljene granice je pobjeda i to je on za što živim'.

Goran je ovom pobjedom ujedno postao i najuspješniji natjecatelj u povijesti ovog natjecanja osvojivši u pet godina ukupno tri prva i dva druga mjesta.

Napomenimo također da je ovo samo početak Goranove ovogodišnje sezone i da nakon povratka u Zagreb Goran kreće s žestokim pripremama za bazensko svjetsko prvenstvo u Beogradu, koje se održava krajem lipnja, a gdje će braniti zlato u sve tri discipline. Paralelno s time mora raditi na pripremama za novi Guinnessov rekord najavljen za kolovoz.

Dnevnik.hr

VRMAC PROGLASITI REGIONALNIM PARKOM PRIRODE

Prvi sastanak predstavnika lokalnih uprava Tivta i Kotora, u cilju dogovora oko zajedničkih aktivnosti u povodu proglašenja brda Vrmac regionalnim parkom prirode, održan je jučer Tivtu.

Zoran Petranović, menadžer Općine Tivat, i Tatjana Jelić, tajnica Sekretarijata za uređenje prostora i zaštitu životne sredine, izvijestili su predstavnike Općine Kotor o inicijativi tivatske Općine za proglašenje brda Vrmac parkom prirode. Marija Nikolić, predstavnik NVO "Kulturno-zavičajnog udruženja Napredak – Gornja Lastva" izvijestila je prisutne o studijama koje su priređene u sklopu projekta „Baština – pokretač razvoja“, a koje predstavljaju temelj Studije zaštite, dokumenta koji je potreban za proglašenje zaštićenog prirodnog dobra.

Brdo Vrmac koje dijeli Tivatski od Kotorskog zaljeva, pripada objema općinama, a svojim geografskim, prirodnim i kulturno-povijesnim karakteristikama predstavlja iznimnu vrijednost koju Tivčani već dulje vrijeme pokušavaju službeno zaštititi i valorizirati po principima održivog razvoja, u čemu surađuju s mnogobrojnim inozemnim partnerima i NVO "Expedio" iz Kotora.

Kako je priopćeno iz lokalne uprave, predstavnici Općine Kotor izrazili su zadovoljstvo predstavljenim studijama i rezultatima projekta, kao i spremnost da se u sljedećem razdoblju zajednički pristupi aktivnostima u cilju proglašenja Vrmca regionalnim parkom prirode. Dogovoreno je da studije dostave Kotoranima, "nakon čega bi se definirale daljnje aktivnosti".

Boka News

IZLOŽBA „U DOBRU I ZLU“

U Muzeju za umjetnost i obrt (MUO) u Zagrebu otvorena je 21. veljače 2015. izložba pod naslovom „U dobru i zlu. Vjenčana odjeća od 1865. do danas“.

Na izložbi možemo vidjeti više od 60 vjenčanih haljina, ali i donjeg rublja, cipela i ostalih predmeta, kao i fotografije s vjenčanja.

Iz fundusa MUO-a kao kuriozitet izložena je i najstarija sačuvana bijela vjenčаница iz 1865. godine koju je nosila mlada iz obitelji Mattei u mjestu Prčnju u Boki kotorskoj.

VUČINOVIĆ I FROLIH: ZAŠTITITI AUSTROUGARSKA UTVRĐENJA

Bilo je prijeko potrebno poduzeti konkretne korake u cilju adekvatne zaštite austrougarskih utvrđenja i njihove promocije u turističke svrhe, ocijenili su ministrica bez portfelja u Vladi Crne Gore Marija Vučinović i veleposlanik Austrije Johan Frolih.

Vučinović i Frolih

Vučinović se, u sklopu redovitih sastanaka s predstavnicima diplomatskog kora u Crnoj Gori, sastala s Frolihom i veleposlanikom Italije Vićencom del Monakom.

Vučinović je s veleposlanikom Frolihom razmijenila mišljenja o aktualnim političkim pitanjima i mogućnostima unapređenja suradnje između Austrije i Crne Gore, kao i o revitalizaciji austro-ugarskih fortifikacija u primorskim gradovima, kao značajnom dijelu povijesnog bogatstva i materijalne kulturne baštine na teritoriju Crne Gore.

Frolih je istaknuo da bi revitalizacija tvrđava u Boki kotorskoj i njihovo uključivanje u program turističke ponude imalo značaja, kako s ekonomskog, tako i s kulturno-obrazovnog aspekta u Crnoj Gori.

Sastanak s veleposlanikom Del Monakom bio je posvećen pitanjima euroatlantskih integracija i unapređenju strategije Vlade Crne Gore, kako bi se osigurao poziv za članstvo u NATO-u.

Del Monako je ponovio stajalište Vlade Italije koja podržava politiku proširenja NATO-a, uz naglasak da Crna Gora treba nastaviti s procesom reformi koje su prijeko potrebne u području vladavine prava.

On je pohvalio napredak koji je do sada ostvaren u sklopu poglavlja 23. i 24., i izrazio optimizam da će ostale reforme koje predstoje u tom području

biti uspješno realizirane u daljnjem tijeku pregovora.

Vučinović je informirala veleposlanike i o izazovima koji stoje pred Vladinim Savjetom za razvoj nevladinih organizacija, kojim ona predsjedava.

CDM.ME

ODGOĐENO POTPISIVANJE UGOVORA ZA BUŠENJE JADRANA

Ugovori s odabranim koncesionarima za projekt istraživanja i eksploatacije nafte i plina u Jadranu (Marathon Oil, OMV, Eni, Medoilgas i Ina) neće biti potpisani početkom travnja i prvi radovi na projektu neće početi krajem godine, kao što se očekivalo i najavljivalo.

Slovenija, Italija i Crna Gora usporit će donošenje Strateške studije o utjecaju na životnu sredinu Okvirnog plana i programa istraživanja i eksploatacije ugljovodonika u Jadranu – temeljnog dokumenta za potpis ugovora s koncesionarima.

Ove države poslale su zahtjeve za uključenje u prekograničnu konzultaciju o toj studiji, na što imaju i pravo u skladu sa smjernicama EU-a te Protokolom o strateškoj procjeni utjecaja na životnu sredinu uz Konvenciju o procjeni utjecaja na životnu sredinu preko državnih granica (ES-POO), piše Liderpress.hr.

Boka News

FEŠTA KAMELIJA

Tradicionalna manifestacija „Fešta kamelija” održana je u Stolivu, u nedjelju 22. ožujka, prigodnim kulturno-zabavnim programom, unatoč sitnoj kiši koja je povremeno padala. Na ponti pred crkvom priređen je kostimirani igrokaz koji simbolizira donošenje prvih sadnica kamelije iz Japana u Boku od naših pomoraca prije nekoliko stoljeća.

Nekoliko stotina posjetilaca dočekani su uz priganice, rakiju i suhe smokve. U ime domaćina i organizatora goste su pozdravili Vinko Vujović, predsjednik NVO Kamelija i Boro Mustur, predsjednik MZ Stoliv.

Feštu je službeno otvorio Tvrtko Crepulja, potpredsjednik Općine Kotor.

Na platou ispred doma nastupili su KUD „Boka”, članovi plesnog kluba „Infinity” iz Kotora, najmlađi iz dječjeg vrtića Škaljari, učenica muzičke škole „Vida Matjan” Tamara Živković iz Kotora, učenici OŠ „Drago Milović” iz Tivta koji su predstavili svoje literarne radove, kao i aktivist Ilko Marović koji je recitirao stihove pjesme u čast kameliji.

Slikarica Tinda Bulatović i ing. hortikulture Tanja Krstović u ime komisije proglasile su najbolje cvijetne aranžmane od kamelije i najljepši đardin kamelija.

Za najbolje aranžmane od kamelije proglašeni su Stara prčanjnska crkva autorice Tonke Marković, Prozor u cvijetu Dragane Čulafić, Gnijezdo s pticama, specijalna nagrada pripala je radu Kariola autorice Rade Jakšić i radovima učenika OŠ „Drago Milović” iz Tivta.

Za najljepše uređen đardin kamelija treće mjesto pripalo je Krešimiru Tomiću, drugo Nataliji Đurović, a najljepše uređen đardin i prvo mjesto pripalo je Tonki i Veri Marković.

U Domu kulture priređena je izložba aranžmana od cvijeta kamelije, izložba likovnih radova i literarnih radova posvećenih kameliji učenika Osnovne škole „Drago Milović” iz Tivta.

Planinari Pestingrada iz Kotora organizirali su izlet do Gornjeg Stoliva za goste iz PK „Komovi” i PK „Dubrovnik”.

Uz dobru muziku, rasploženje i vino koje su donirale „Plantaže”, vrijedni domaćini pripremili su 400 kilograma mušalja na buzaru.

Organizatori fešte su Udruženje Kamelija i Mjesna zajednica Stoliv.

Boka News

VIII. PLANINARSKI KRIŽNI PUT

Slaveći korizmu kao vrijeme i poziv na molitvu, dobra djela i pokoru 21. ožujka održana je pobožnost križnog puta od crkve svete Marije u Gornjoj Lastvi, posvećene rođenju Bogorodice, pa do crkve svetog Petra u Bogdašićima. Mnogobrojni vjernici

Boke kotorske, Šušnja i Dubrovnika nadahnuto su hodočastili. Križni put je pobožnost na spomen Isusove muke, od trenutka kada Isusa osuđuju na smrt do polaganja Isusova tijela u grob, a sastoji se od 14 postaja. Vjera se živi u zajedništvu te je križni put bio još jedna prilika da se to zajedništvo i osjeti. Mnogobrojni vjernici, posebice mladi, svojom su nazočnošću uveličali prvi proljetni dan i podsjetili nas na prave životne vrijednosti.

Radio Dux

**28. 2. 2015.
Posjet Zagrebu**

Hrvatska bratovština „Bokeljska mornarica 809“ u Zagrebu, u sklopu Tripundanskih svečanosti, organizirala je svečano godišnje okupljanje Bokelja naseljenih u Zagrebu na tradicionalnoj Bokeljskoj večeri u hotelu

Sheraton. Na svečanost je pozvan i Mirko Vičević, predsjednik HGD CG. Program je započeo Kolom sv. Tripuna i Lodama, koje je izgovorio mali Admiral. U umjetničkom programu sudjelovali su polaznici Glazbene škole „Brkanović“ iz Zagreba, a u zabavnom dijelu primjerno je izvedena pjesma „Boko moja“, autorice glazbe i teksta Jasne Rogić, Bokeljke tivatskih korijena.

Boravak u Zagrebu Vičević je iskoristio za susret s predsjednikom i tajnikom Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske, dr. Radomirom Pavićevićem i Danilom Ivezićem, s kojom naše Društvo od svog osnutka ima plodnu suradnju i s kojom je realizirano više značajnih projekata. Razgovarano je o mogućem gostovanju mandolinskog orkestra „Trio Tomas“ u listopadu, a u povodu Lučindanskih dana.

Vičević s predsjednikom NZCH
Radomirom Pavićevićem

1. 3. 2015. Projekt SE-EU-Općina Kotor

Započeo je Projekt u sklopu zajedničkog programa Savjeta Europe i Europske unije „Unapređenje ljudskih prava i zaštite manjina u jugoistočnoj Europi“. Cilj je ovog projekta poboljšanje pristupa pravima manjina na raznim nivoima vlasti u jugoistočnoj Europi na osnovi standarda Savjeta Europe u ovom području, a posebno Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina i Europske povelje za regionalne i manjinske jezike. Projekt će se realizirati u svim multietničkim općinama u jugoistočnoj Europi (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora, Srbija, Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija i Kosovo).

Iz Crne Gore je odabrana Općina Kotor, a Općina je odabrala HGD CG u sklopu projekta časopisa „Hrvatski glasnik“, u kojemu se prezentira hrvatski jezik kao manjinski. Predviđenim sredstvima u 2015. godini financirat će se šest brojeva Hrvatskoga glasnika.

5. 3. 2015. Dodjela odlikovanja

Članove HGD CG Darija Musića i Nikolu Bukilicu odlikovao je bivši predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović 21. 11. 2014. godine Ordenom REDA ANTE STRAČEVIĆA, za osobiti doprinos u uspostavi i izgradnji suverene hrvatske države te promociji vanjskopolitičkih interesa Republike Hrvatske u Crnoj Gori i u svijetu.

Odlikovanja, u ime predsjednika Republike Hrvatske, uručio je Nikola Pavlović, izaslanik predsjednika Republike Hrvatske i povjerenik Vlade RH za Grad Dubrovnik dana 5. 3. 2015. godine (četvrtak) u 12.30

Odlikovani Dario Musić, prof Mateo Milković, dr.sc. Bruno Šišić, Nikola Bukilica sa prijateljima Mišem i Željkom

sati u Velikoj vijećnici Grada Dubrovnika uz prisutnost medija i ostalih zainteresiranih osoba.

9. 3. 2015. Sastanak Uređivačkog odbora

Analizirajući prethodni broj Glasnika konstatirano je da su kritike dijela čitatelja vrlo pozitivne, da je časopis kvalitetno opremljen, s dosta zanimljivih tema i da ih prate adekvatne fotografije. Dogovoreno je da se ponovno kontaktiraju podružnice za priloge iz njihovih sredina kako ne bismo i dalje morali plasirati najveći broj tema iz Boke kotorske.

Dogovorene su teme za novi broj Glasnika koji bi trebao izaći iz tiska prije Uskrsa.

13. 3. 2015. Okrugli stol

Okrugli stol „Odnos Vlade i nevladinih organizacija u Crnoj Gori“ održao se u organizaciji TACSO (Technical Assistance for Civik

Society Organisations Montenegro Office). Postojanje i djelovanje civilnog društva od iznimnog je značaja za razvoj demokracije u svakoj državi, a stupanj razvijenosti i aktivizma organizacija civilnog društva pokazuje razinu demokracije u jednoj zemlji.

Prepoznavši značaj organizacija civilnog društva, Europska unija je u svom najvažnijem pravnom aktu, Lisabonskom ugovoru, istaknula da je participativna demokracija, u kojoj akteri civilnog društva igraju ključnu ulogu, koja je jednako važna kao i predstavnička. U prethodnom razdoblju donesen je čitav niz akata kojima se unapređuje pravni okvir za djelovanje nevladinih organizacija u Crnoj Gori i stvara mogućnost većeg sudjelovanja u donošenju odluka i kreiranju javnih politika, kako na državnoj tako i na lokalnoj razini. Stvoreni su institucionalni mehanizmi za suradnju i to: Savjet za razvoj NVO-a, Ured za suradnju Vlade i NVO-a, određene su kontakt-osobe u državnim tijelima zadužene za suradnju s NVO-ima, ali ostaje otvoreno pitanje funkcionalnosti ovih tijela.

Šef TACSO ureda u Crnoj Gori, Goran Đurović, posebno je skrenuo pažnju na neprimjenjivanje Zakona o nevladinim organizacijama koji je donesen 2011. godine i koji se ne primjenjuje već četiri godine, posebno u dijelu koji se odnosi na financiranje projekata nevladinih organizacija.

Marija Vučinović, ministrica bez portfelja u Vladi Crne Gore i predsjednica Savjeta za razvoj nevladinih organizacija, rekla je kako je suradnja Vlade Crne Gore s civilnim sektorom važan kriterij za punopravno članstvo u Europskoj uniji. Vučinović je podsjetila da su u posljednjih sedam godina, unapređenjem pravnog sektora za djelovanje NVO-a i izgradnju institucionalnih okvira za suradnju državnih tijela s NVO-ima, napravljeni značajni pomaci.

Mitja Drobnič, šef Delegacije Europske unije u Crnoj Gori, smatra da je iskreni i otvoreni dijalog između Vlade i NVO-a važan za daljnji razvoj demokracije u Crnoj Gori, kao i da Crna Gora može biti ponosna na svoj civilni sektor.

Na Okruglom stolu bilo je prisutno više od sedamdeset predstavnika nevladinog sektora, koji su u aktivnoj diskusiji iznijeli svoje zaključke koji će biti orijentir za daljnje inicijative kojima se unapređuje položaj nevladinih organizacija u Crnoj Gori.

Kao predstavnik HGD CG bio je prisutan Marin Čaveliš iz Podružnice Podgorica.

20. 3. 2015. Sastanak Upravnog odbora

Pretposljednji sastanak Upravnog odbora u starom sastavu bio je posvećen dogovori-ma oko održavanja Izborne skupštine, koja se po statutu Društva održava svake četiri godine. Odlučeno je da se Skupština održi u Kotoru 26. travnja u 19.00 sati. Diskutirano je o mogućim potencijalnim kandidatima za novi sastav Upravnog odbora, koji će biti predložen Savjetu na usvajanje i izradi izborne liste za glasovanje na Skupštini. Zaduženi su pojedini članovi Upravnog odbora za pripremu potrebnih izvještaja i planskih dokumenata, uz pomoć ureda Društva.

21. 3. 2015. Laureat među prijateljima

Na prvi dan proljeća, u lijepom prostoru Gradskog restorana, članovi Podružnice Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore u Baru imali su čast i zadovoljstvo ugostiti svojega dugogodišnjeg prijatelja iz Kotora Darija Musića i njegovu suprugu Miru, a u povodu dodjele visokog odlikovanja predsjednika Republike Hrvatske Ive Josipovića. Naime, Darija Musića je prije 12 godina (2003.) čelništvo ove najveće i najuspješnije nevladine organizacije s hrvatskim predznakom u Crnoj Gori imenovalo koordinatorom za Bar kako bi pomogao osnivanju ogranka tj. Podružnice HGD CG u ovome drevnom i lijepom gradu. Uz njegovu pomoć, kao i lokalnih inicijatora ove ideje, za kratko vrijeme u Podružnicu HGD CG učlanilo se više od 130 članova iz svih krajeva Općine Bar (Sutomore, Brca, Šušanj, Zupci, Šestani, Polje, Popovići, Marovići, Sustaš, Tomba, Mirovica, Zaljevo, Stari Bar, Novi Bar - Topolica).

Zahvaljujući njegovoj golemoj kreativnoj i radnoj energiji te osnivača barske Podružnice, u proteklih 12 godina realizirano je bezbroj iznimno kvalitetnih kulturnih programa (koncerti, izložbe slika i fotografija, kazališne predstave, tiskanje knjiga i brošura, promocije knjiga i časopisa, tribine, znanstveni skupovi, hodočašća, edukativna putovanja...). U svim ovim programima sudjelovali su mnogi iznimni umjetnici, znanstvenici, publicisti, najviše iz Hrvatske i Crne Gore, ali i drugih zemalja.

Uz Bar, Dario Musić je kao jedan od osnivača HGD CG svojim radom i ugledom dao nemjerljiv doprinos realizaciji velikog broja iznimnih kulturnih projekata ove NVO i na području Kotora i cijele Boke i skupa s Nikolom Bukilicom, predsjednikom Skupštine Općine Kotor, dao osobiti doprinos

u uspostavi mostova povjerenja, mira, suradnje i prijateljstva dvaju naroda i država Republike Hrvatske i Crne Gore i izgradnji suverene hrvatske države te promociji vanjskopolitičkih interesa Republike Hrvatske u Crnoj Gori i svijetu.

Zbog svega navedenoga, obojica su dobila visoko priznanje, odlikovanje „Reda Ante Starčevića“ koje je dodijelio doskorašnji predsjednik Republike Hrvatske dr. Ivo Josipović. Ovo iznimno priznanje koje je, ponovno naglašavamo, doista otišlo u prave ruke, dvojici laureata dodijeljeno je u Gradskoj vijećnici u Dubrovniku 5. 3. 2015. Odlikovanja je u ime predsjednika Republike Hrvatske dodijelio njegov opunomoćeni izaslanik gosp. Nikola Pavlović.

Vijest o više nego zasluženome visokome hrvatskome državnom odlikovanju iskreno je razveselila prijatelje i suradnike Darija Musića, kako one u Boki i Baru, tako i one diljem Crne Gore, Hrvatske i drugih zemalja. To je i bio povod da Dario sa suprugom podijeli zadovoljstvo dodijeljenog priznanja sa svojim barskim prijateljima. Susret je protekao u iznimno lijepoj i srdačnoj atmosferi, a tom prilikom razmijenjeni su i simbolični pokloni. Uz srdačne čestitke Dariju Musiću na ovome vrijednom odličju, nadamo se da će u njegovoj realizaciji uslijediti čitav niz novih sjajnih projekata HGD CG iz područja kulture, čemu će i barska Podružnica ove NVO dati svoj značajan pečat.

Christoph Theodor von Antivari

Austrijski diplomat na švedskom dvoru

Piše:
Savo Marković

Malo je poznatih podataka o Christopheru Theodoru D'Antivariju, austrijskom diplomatu, odnosno carskom rimsko-njemačkom rezidentnom predstavniku u Stockholmu sredinom XVI. stoljeća. Na osnovi njih ne može se utvrditi kakva je njegova veza s gradom Barom. Je li prezimenska odrednica *Antivari* identitetska designacija, nastala na osnovi zavičajnog podrijetla, podsjećanja na tamošnje plemićko naslijeđe, ili je u vezi s nekim istaknutim pothvatom obiteljskih predaka, nije za sada razvidno. Ono što je nepobitno, to je činjenica da je diplomatski onomastikon obogaćen nazivom južnojadranskoga grada, a visoki međunarodni društveni i znanstveni krugovi XVIII. stoljeća istaknutom ličnošću, prepoznatljivom i posebno zapamćenom po javnoj djelatnosti i dobročiniteljskom angažmanu.

Edler von Antivari

Christoph Theodor von Antivari (*Christopher, Theodore, d'Antivari, Antivari*), rođen 1690. godine, bio je diplomatski predstavnik - šef misije u Stockholmu, u razdobljima 1728. - 1734., 1737. - 1750. i od 23. listopada 1761. do 24. kolovoza 1763. g. Sačuvan je njegov, ovdje prikazani portret u Nacionalnome muzeju Švedske u Stockholmu (<http://collection.nationalmuseum.se>), koji je 1760. godine naslikao minijaturist Johan Joachim Streng. Na njemu se, s lijeve i desne strane lika Christopha Theodora, nalazi natpis koji kaže da *Edler von Antivari* uživa viteštvo i plemstvo Rimskog i Švedskog Carstva. Spominjanje *Švedskog Carstva* bila je reminiscencija na veliku europsku silu XVII. - XVIII. st., koja je u to vrijeme pokorila mnoge, posebno baltičke teritorije. Također, zapisano je da je Antivari bio savjetnik i rezdirajući ministar na švedskome kraljevskom dvoru dvojice rimsko-njemačkih careva - Karla VI. i Franje I., kao i rimske carice Marije Terezije, kraljice regentkinje Ugarske i Češke. Karlo VI. Habsburški bio je rimsko-njemački car čijom je smrću, 1740. godine, započet Rat za austrijsku baštinu. Kako je umro bez muškog nasljednika, *Pragmatičnom sankcijom* na vlast je došla njegova kćerka Marija Terezija. Njezin muž Franjo Stjepan Lotarinški okrunjen je 1745. za cara pod imenom Franjo I., kada je i poodveden rat protiv Pruske. Rat je završen 1748. g., *Aachenskim mirom*.

U vrijeme portretiranja, na dan 14. srpnja 1760., Antivari je imao 70 godina.⁽¹⁾

Hortus amicorum: Carl von Linné i znanstveni utjecaj Uppsale

Podrobniji podaci pružili bi više svjetla o obrazovanju, učenosti, plemićkom statusu i društvenim vezama Christopha Theodora von Antivarija.

Poznato je da je raspolagao bogatom bibliotekom iz pod-

ručja povijesti i prava. U njoj se nalazila i knjiga *„Exercitationes juris, in quibus præter aliarum gentium leges, cum jure svecano jus romanu pro instituti ratione breviter...“*, *Johannesa Locceniusa*, tiskana u Uppsali 1639. godine (https://www.vialibri.net/.../year_1639_0_849603). Profesor rimskog prava u Uppsali od 1625., *Loccenius* je poznat kao proučavatelj švedskog prava i utemeljitelj švedske jurisprudencije. Primjerak D'Antivarijeve knjige s crnim otiskom pečata „C: T: A.“ na

Antivari - knjiga

¹ „Christoph Theodor Edler von Antivari, des Romischen Reichs und des Schwedischen Reichs Ritterschaft und Adels Mitglied. Zweier Romischer Kaijsern Caroli VI. und Francisci I. wie auch der Romischen Kaijserin Mariæ Theresiæ als regierender Königin Hungarn und Böhmem. Rath und Residirender Minister am König. Schwedischen Hoff., alt heut den 14 Juli 1760. 70 Jahr.“

Stockholm 1693., s crkvom sv. Klare u sredini. Erik Dahlberg i Willem Swidde; grafika iz zbirke Suecia antiqua et hodierna. Wikimedia Commons. ⁽⁵⁾

naslovnici, iz 1740-ih, potvrđuje navedena zanimanja.

Antivarijeva korespondencija s glasovitim švedskim znanstvenikom Carlom Linneusom daleko je poznatija (Linnaeus. c18.net.). Christopher Theodor von Antivari pisao je Linnaeusu 25. svibnja 1747., iz Stockholma u Uppsalu, u ime znanstvenikova poštovatelja, Josepha von Rathgeba iz Venecije. Rathgeb je zamolio Antivarija da organizira da mu Linnaeus pošalje sva svoja djela, kao i druga

djela koja su publicirali švedski znanstvenici te *Acta* Kraljevskoga znanstvenoga udruženja iz Uppsale i Kraljevske Švedske akademije znanosti. Zauzvrat, Antivari i Rathgeb obećali su Linnaeusu svaku uslugu koju bi mogao zatražiti. Antivari je u ime Rathgeba ponovno pisao Linnéu 22. travnja 1748., istaknuvši da mu on i Kraljevsko znanstveno udruženje mogu u Stockholm slati pisma i druge stvari, a da će ih on dalje proslijediti.

Stockholm: politički i duhovni izazovi

Višedesetljetno Antivarijevo prebivanje i djelovanje u Stockholmu svakako nije oskudijevalo svakovrsnim izazovima. Spominje se u kontekstu intrige ruskog ministra Panina, a na njega se poziva i Friedrich II. Pruski, kada se iz Moskve 10. studenoga 1749. godine obraća Antivariju.

Sredinom XVIII. stoljeća švedska vlada je iz Njemačke

dovodila zanatlije za potrebe izvođenja radova u arsenalima, zbog poslova u mlinovima i tekstilnim manufakturama koje su se brzo razvijale. Kako se broj katolika u Švedskoj povećavao, njihove duhovne potrebe su postajale izrazitije. Svećenik Antonius Haber iz dijeceze Meinza je, na poziv svojeg *zemljaka* Antivarija, koji

je bio *chargé d'affaires* austrijske legacije, došao 1734. u luteranski Stockholm, upravo kad je novousvojeni švedski zakon predvidio stroge kazne za kršenja evangeličke doktrine i prakse.⁽²⁾ Većinski katoličkim, novopristiglim obrtnicima dopušteno je ispovijedanje religije, prije nego što je to strancima službeno dopušteno 1778. godine (kralj Gustav III. objavio je 1781. edikt o toleranciji, kojim je utvrđen položaj rimokatoličke vjere u Švedskoj, što je uključivalo i dozvolu gradnje crkava). Još se 1742. *Christopher Theodore* d'Antivari potrudio da pronade prostor za bogoslužje, a kasnije je, kao carski poslanik na švedskome dvoru, uživajući reputaciju ministra vrijednog poštovanja, utemeljio nekoliko korisnih, javnih udomiteljskih mjesta. Ishodovao je da se u švedskoj Kraljevskoj bolnici odrede četiri kreveta za bolesnike rimokatoličke vjeroispovijesti te izdvoji sredstva za uzdržavanje svećenika koji će odgovarati njihovim duhovnim potrebama.

Svećenici u diplomatskim legacijama Švedske, kao i Danske, inače se nisu ograničavali samo na dušebrižništvo i službu u kapelama poslanstava, već je njihova djelatnost bila dio šire, političke misije. Znatno aktivniji u lokalnim zajednicama nego što su im to dopuštala propisana pravila, kapelani su posebno u vrijeme boravka Christopha Theodora d'Antivarija u Stocholmu, između 1720. i 1763. godine, podupirali katolike i nastojali da se sprijatelje s ostalim švedskim građanima.⁽³⁾ D'Antivari je umro 1763. godine, osta-

vivši novac za administriranje odnosnih službi. Donirao je i stockholmsku crkvu sv. Klare, u kojoj je pokopan. Iako je jedan od carskih diplomatskih sljednika potrošio Antivarijevu ostavštinu, utemeljeno bolničko odjeljenje još je postojalo 1817. godine.⁽⁴⁾

Na značaj funkcije carskog predstavnika na jednom od europskih dvorova („Rath und Resident zu Stockholm“), koju je obavljao Cristoph Theodor von Antivari, skrenuli su pažnju još 1758. G. Schumann i G. F. Krebel u djelu *Genealogisches Hand-Buch*, kao i J. J. Moser, 1778. godine. Moser je u knjizi *Beyträge zu dem neuesten Europäischen Völkerrecht in Friedens Zeiten* o njemu naveo da je poslove bečkog dvora obavljao u podmakloj dobi („... Christoph Theodor von Antivari, welcher schon von einem sehr hohen Alter wäre, in den Verrichtungen eines Residenten des Wienerischen Hofes...“). Poštovanje uspomene na d'Antivarija u sljedećem stoljeću u njemačkoj historiografiji ističe Augustin Theiner.

Ovi podaci o životu Christopha Theodora von Antivarija (1690. - 1763.) omogućuju nadasve spoznaju njegova prestižnoga društvenog položaja i karaktera interakcije među elitom. Migracijska sastavnica fokusirana je na sredinu u kojoj je dugo boravio. Iako fragmentarni, dostupni izvori osvjetljavaju i dugoročne socijalne procese, duhovna strujanja, kao i ličnost koja je svojom mnogostrukošću zaslužna spomena.

² Barbro Lindqvist, Lydig lakej..., *De första invandravågen*, www.signum.se/archive... (14. 3. 2015.).

³ Peter Lindström & Svante Norrhem, *Flattering Alliances, Scandinavia, diplomacy and the Austrian-French balance of power, 1648-1740*, Lund 2013, pp. 45.-46.

⁴ *Catholicon: or, the Christian Philosopher: A R. Catholic Monthly Magazine*, Vol. V. London 1818., p. 155.

⁵ <http://www.mynewsdesk.com/se/sjohistoriska/images/400-aar-som-praeglade-stockholm-ny-bok-om-oorlogsstaden-161324> (13. 3. 2015.).

Dubrovčanin briljantnog uma

Bošković je bio jedan od najznačajnijih znanstvenika svoga vremena. Ostavio je traga u mnogim područjima – od fizike, preko matematike do astronomije.

Piše:

Ivan Čavrgov

Časopis "Kužiš?", Subotica

Osim što znate da su neke javne ustanove dobile naziv po ovom čovjeku, neki od vas zasigurno nemaju pojma da je Ruđer Bošković, Dubrovčanin briljantnog uma, ostavio svoj trag u mnogim područjima – od fizike, preko matematike do astronomije.

Priča počinje 18. svibnja 1711. godine u Dubrovniku, u jednoj trgovačkoj obitelji. Bio je, ni manje ni više, sedmo dijete od njih osmero djece u obitelji. Veoma rano je izgubio oca, već u svojoj desetoj godini. Majka mu je, s druge strane, doživjela duboku starost od 103 godine života. Odrastao je u Dubrovniku, koji je u 18. stoljeću bio veoma razvijen i prometan grad, kroz koji su prošli mnogi intelektualci, a Ruđer je to znanje upijao. Ne samo on, već su i njegova braća bila također veoma obrazovana. Naučio je čitati i pisati u crkvi svetog Nikole zahvaljujući svećenicima, a obrazovanje je nastavio u

jezuitskom Collegium Regusinum. S dvojicom jezuitske braće odlazi u Rim 1725. godine. U to vrijeme jezuiti su bili poznati po svojim učenjima iz područja fizike i matematike. Ruđer se tako dobro snašao u tome da je 1740. postao profesor matematike u Sant'Andrea delle Fratte.

**Inovacije,
inženjering, knjige...**

Svoje prve ideje i genijalnost pokazao je još tijekom studiranja u Rimu. Naime, istaknuo se poznavanjem fizike i matematike, što je pokazao otkrivanjem jednostavne metode za određivanje Sunčeva ekvatora

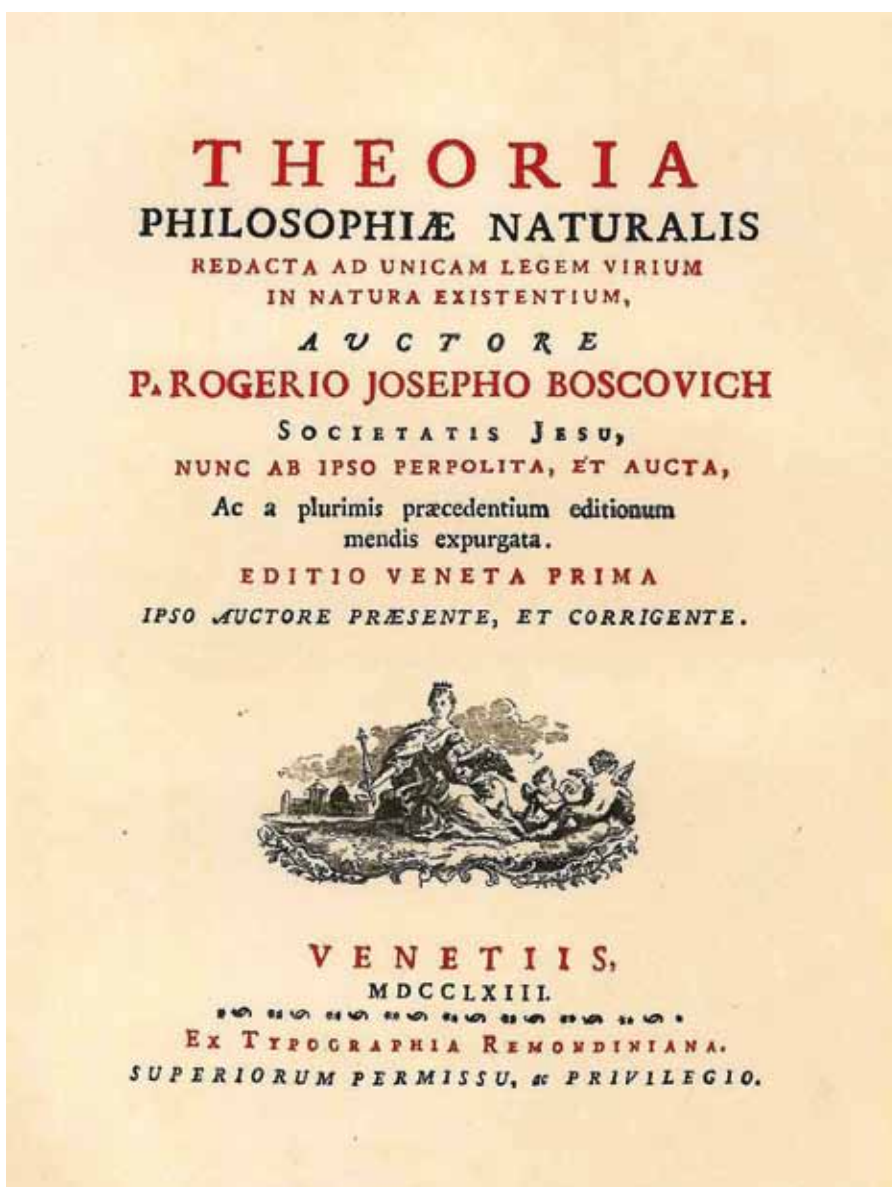
promatranjem pjega na njegovoj površini.

Zajedno s drugim znanstvenicima svoga vremena bio je pozvan kod pape Benedikta XIV. radi rješavanja problema pukotine na kupoli crkve sv. Petra u Vatikanu, koja je ugrožavala njezinu stabilnost. Pogodite čije je rješenje bilo prihvaćeno i provedeno – Boškovićevo. Samo dvije godine nakon toga, 1744. Bošković postaje katolički svećenik.

Godinu dana kasnije, 1745. godine objavljuje knjigu »De Viribus Vivis« ili »O živim silama« u kojoj je uspostavio vezu između **Newtonove teorije** gravitacije i **Leibnitzovih** matematičkih teorija. Planirao je i krenuti u Brazil na ekspediciju, no Papa ga je ipak uvjerio da treba ostati i nastaviti svoj rad. Ovo je rezultiralo razmatranjima i raspravama radova na temu atomske fizike, koju je on zvao teorijom filozofije prirode.

Teorija prirodne filozofije

Njegovo je najpoznatije djelo (koje ima poprilično dugačko ime) »Theoria philosophiae naturalis redacta ad unicam legem virium in natura existentium«, ili u prijevodu »Teorija prirodne filozofije«, u kojem je izveo svoju jedinstvenu teoriju sila i teoriju atoma. U vrijeme kada je objavljena, knjiga je doživjela čak četiri izdanja, u Italiji, Engleskoj, Sjedinjenim Američkim Državama i Hrvatskoj. Pokraj svoje teorije sila Bošković je iznio i prijedlog o strukturi materije. Materija se prema njegovoj teoriji prirodne filozofije sastoji od točkastih tijela sličnih onome što danas zovemo kvarkovi, među kojima djeluje jedinstvena sila. Ova je sila na velikim udaljenostima privlačna i ovisi o kvadratu rastojanja, kako je i Newton rekao. Međutim, na

malim rastojanjima ova sila je odbojna, što znači da se ova tijela nikada ne mogu dodirnuti. Njegova je teorija uskoro široko prihvaćena i ispitivana, u uglednim školama po Beču, Milanu i Parizu.

Diplomat

Kako iz povijesti, ili sa sata hrvatskog jezika možda znate, Dubrovnik je uvijek bio neutralan grad i uvijek se trudio sačuvati tu svoju jako cijenjenu slobodu. No, ona je bila narušena 1760. godine. Britanska je vlada posumnjala

kako luka u Dubrovniku služi za opremljivanje francuskih ratnih brodova. Kao veoma učen i ugledan Dubrovčanin odabran je predvoditi diplomatsku misiju u Londonu kao veleposlanik. I ovdje se još jednom dokazuje i uspješno obavlja misiju.

Ugledna članstva

Dakle, ne samo da je diplomatska misija uspješno prošla i dubrovačka čast obranjena, za vrijeme boravka u Londonu Bošković je postao članom tamošnjeg Kraljevskog

društva. Kraljevsko društvo, za vas koji ne znate, predstavlja jednu od najstarijih znanstvenih organizacija na svijetu, na čijoj je prvoj strani potpis Isaaca Newtona, a izabranici ovog Društva su samo oni najbolji. Pod njihovim uticajem, Ruđer se sve više počinje baviti optikom i astronomijom. Godine 1761. krenuo je na put za Istanbul kako bi promatrao tranzit Venere preko Sunca. Odatle ga put vodi prema St. Peterburgu gdje biva primljen u Rusku akademiju znanosti. Međutim, zbog zdravstvenog stanja ubrzo se vraća u Rim.

Bio je predsjednikom katedre za matematiku na sveučilištu u Paviji, kada je odlučio vratiti se u svoj rodni grad Dubrovnik. Međutim, u to doba počinje progon jezuita po čitavoj Europi i taj se red ukida. Iako je opet obukao civilno odijelo, Ruđer je ostao duboko religiozan.

Pariz i Milano

Međutim, njegovoj aktivnosti i reputaciji koju je uživao nije bilo kraja, što dokazuje poziv od kralja Luja XV. da dođe u Pariz. On se odaziva i biva mu dana čast upravitelja mornaričke optike. U Parizu Bošković ostaje sljedećih deset godina u aristokratskom društvu, koje ga apsolutno obožava i tu izdaje na desetine radova. Među njima je i završna verzija čuvene teorije izračunavanja putanje kometa na temelju promatranja triju točki putanje, zatim rad na mikrometru i ahromatskom teleskopu, kao i mnogim drugim...

Pred kraj života Bošković se vratio u Milano, gdje i umire 13. veljače 1787. godine. Osim ustanova, njegovo ime nosi i

jedan krater na Mjesecu, što je dokaz njegove veličine.

Putanja planeta

Godine 1781. ser **William Herschel** je otkrio novo nebesko tijelo. Znanstvenici tog doba, naravno, pojurili su proračunati putanju tog tijela, a među njima je bio i Ruđer Bošković. Vodeća je pretpostavka bila da je putanja tijela parabolična, no ipak izračunavanja i opažanja se nisu slagala. Detaljnije proučavajući rezultate koje je dobio teorijski, Bošković je pretpostavio da se tijelo u stvari kreće po kružnoj putanji, što bi u prijevodu značilo da se radi o novom planetu. Ova se teorija ispostavila točnom, a taj je planet kasnije dobio naziv Uran. Odavde je krenuo njegov rad na teoriji pronalaženja staze nebeskih tijela bez pretpostavke putanje, uz pomoć promatranja tijela u trima različitim točkama na svom putu.

Institut u Zagrebu

U glavnom gradu Hrvatske, Zagrebu, postoji Institut Ruđer Bošković. Utemeljen je 1950. godine kao ustanova za znanstvena istraživanja na području atomske fizike. To je,

kako službeno stoji, najveći hrvatski nacionalni istraživački institut u području prirodnih znanosti i tehnologije. Institut je multidisciplinarnog karaktera; zapošljava više od 500 znanstvenika i studenata s područja eksperimentalne i teorijske fizike, fizike i kemije materijala, organske i fizičke kemije, biokemije, molekularne biologije i medicine, istraživanja mora i okoliša, računarstva i elektronike.

Astronomsko društvo »Ruđer Bošković«

Po ovom, između svega, i velikom astronomu nazvano je i najveće astronomsko društvo u Srbiji. Ovo astronomsko društvo ne samo da je najstarije na Balkanu, već je i jedno od prvih astronomskih društava u Europi. Osnovala ga je skupina studenata Beogradskog sveučilišta još 1934. godine, ali rad društva biva zabranjen tijekom Drugog svjetskog rata. Nakon rata nastavlja s radom i pokreće časopis pod nazivom »Vasiona«. Pokraj toga ovo društvo posjeduje i planetarij koji je otvoren za javnost sa znanstveno-popularnim predavanjima, a s ciljem popularizirati astronomiju.

Graditelji kulturnog i tradicionalnog lica Herceg Novog

Dušu jednoga grada čine ljudi. Mali, veliki, obrazovani ili ne. Svatko na svoj način unio je svjesno ili nesvjesno po zrno ljubavi, znanja, škerce, originalnosti, kulture ili vizije u život našega 'malog mista'. Povijest je diktirala tempo i način demografskog kretanja stanovništva. Naseljavanja i raseljavanja donosila su različite kulture te obične i neobične ljude u Herceg Novi tako da su desetljećima i Hrvati ostavljali svoj trag mlađim generacijama u naslijeđe, oblikujući društvenu sliku koja je temelj današnjem kulturnom imidžu grada.

Ivan-Đanko Ciber (1911. - 1989.) (1)

Piše:

SanjaCrnić

Foto:

Arhiva Milana Dobrilović

Dugo već pripremam ovu priču. Nikako da nađem načina da joj pridem s prave strane i da joj nađem pravi početak. Jer, ona govori o najmuzikalnijoj obitelji u općini Herceg Novi koja je generacijama darivala jako dobre

muzičare i to ne samo Novom, već i Zagrebu, Dubrovniku, Beogradu, Podgorici i Vinkovcima, tako da iz daleke prošlosti vraća nas u sadašnjost i nekako tvrdoglavo ne dopušta da se ta dva vremenska prostora razdvoje. Da se od gena ne može pobjeći potvrdit će ovaj tekst, koji kao i mnogi do sada doseže u duboku prošlost. Ovo je priča o djedu i unuci. Ovo je priča o obitelji Ciber.

Dolaskom austrijske vojske u Herceg Novi, doselio se Ignjac Ciber rodom iz sela Ig kraj Ljubljane. Bio je pekar po zanimanju, i u Starom gradu je upoznao i zasnovao obitelj s Lucijom D'Astriom. Svu svoju ljubav Lucija je posvetila svojoj novoj obitelji s Ignjacom. Rodila je 13-ero djece od kojih je 11-ero živjelo i odraslo uz svoje roditelje. Živjelo se skromno, ali nikada nisu bili gladni pokraj oca pekara, i u

**Danko Ciber
kao mlad
muzičar**

barokni sastavi Dubrovnik

**Danko i Irma
Ciber, Stradun**

toj kući djeca su rasla uz muziku i pjesmu. Ignjac je bio veseljak, i jako vrijedan čovjek. Uz pekarski zanat vladao je tehnikama sviranja puhačkih instrumenata i malom francuskom harmonikom BANDE-NEONOM. Svoje znanje prenio je na djecu pa se i danas priča kako je grad odjekivao od muzike i pjesme kada bi se obitelj okupila. Pet sinova izrasli su u vrijedne zanatlije, a šest kćeri privređivalo je čisteći po drugim kućama. O kćerkama nemam puno podataka, ali ne mogu izostaviti jedino ime koje znam: Miciku udatu Karužić, o kojoj samo znam to da je živjela u Dubrovniku i da je imala sedmero djece: Tina, Anu, Pipa, Rudolfa (Njunja), Zvonka, Antona i Marjana. Anton-Tonko je do 2013. g. živio u Podgorici i svirao je u Vojnom orkestru. Njegova kćer Ana profesorica je u osnovnoj školi i kao diplomac muzičke akademije predaje osnovno muzičko obrazovanje. Marjan Karužić je također prosvjetni radnik u muzičkoj školi u Dubrovniku, predaje trubu, i njegovoj karijeri dalo je pose-

Irma i Danko Ciber

ban značaj to što je jedan od osnivača i organizatora „Malog raspjevanog Dubrovnika“. Najstariji sin Ignjaca i Lucije bio je Rudolf-Rudi. Oženjen je bio Olgom, svirao je trubu. Živjeli su preko puta hotela Topla u Herceg Novom i nisu imali djece. Grgur-Giga, pekar, oženio se Ankom rođ. Sitić, imali su dvije kćeri Luciju i Mariju, a njegov instrument bio je bariton. Karlo se odselio za Beograd i pjevao je u zboru

Radio televizije Srbije. Franjo-Franci svoju obitelj zasnovao je u Vinkovcima, ima jednog potomka - sina Ivana.

Ivan-Danko Ciber najmlađi je sin od obitelji Ignjaca Cibera i Lucije D'Astrie. Svi do jednoga su u krugu obitelji naučili svirati neki instrument, ali je malo vjerojatno da se pravo muzičko obrazovanje koje je posjedovao Ivan može steći samo na taj način. Za to je

potrebna muzička akademija ili nevjerojatan talent.

Krojač po zanimanju, Ivan je od 1942. g. oženjen krojačicom Irmom Bojolkom. Irma je rasla bez majke koja je poticala iz plemićke poljske obitelji Bojolka. Zvala se Marijana Vojiskijević Bojolka i nakon rođenja drugog djeteta preminula je te su njezina djeca, Irma i njezin mali brat, rasli bez majčinske ljubavi.

Posvećeni jedno drugom, Ivan-Đanko i Irma vještima rukama zanatlija gradili su svoj svijet. U tom svijetu bilo je puno prostora za muziku koja je bila Đankova opsesija. I tako, kao neškolovan muzičar svirao je saksofon, klarinet, trubu, harmoniku i S klarinet koji je specifičnog zvuka i sviraju ga samo najbolji. Sve znanje koje je imao, primio je od svoga oca Ignjaca.

Godine 1942. odmah nakon vjenčanja preselili su se u Dubrovnik.

Još pedesetih godina prošlog stoljeća vodio je Gradsku muziku i Gradski orkestar u Dubrovniku, svirao po hotelima i terasama i u Dubrov-

U čast 100 godina Gradske muzike, trg Nikole Đurkovića Herceg Novi

niku i u Herceg Novom, a povremeno je svirao u Zagrebačkoj filharmoniji.

Od 1962. g. postao je kapelnik u Gradskoj muzici u Herceg Novom. Kao svestran muzičar školovao je mladi kadar i tako ojačavao Gradsku muziku. Nije dopuštao da se iz orkestra izade bez znanja i da se ne svlada gradivo. Kao dugogodišnji kapelnik u Gradskoj muzici uveo je red. Znalo se da su drveni puhači i trube u prvoj, a da su baritoni i tenori u drugoj - dubljoj melodijskoj liniji; tko je povezivao solo i ritam, a tko držao glavne dinonice. Onoga trenutka kada bi podigao dirigentsku palicu,

poput simfonijskog orkestra, u Gradskoj muzici ondašnjega malog Novog nastao bi tajac. Sam je pisao partiture muzičarima i marševe. Prilagođavao je muziku marševa mogućnostima ovog orkestra i svakom članu posebno. Zajedno s Matom Vušetićem uveo je pravila odijevanja kojih se trebalo držati.

U parku nekadašnjeg hotela Boka održavali su se specijalni koncerti koje je jedan tako veliki autoritet kao što je Đanko Ciber dovodio do savršenstva. Gradska muzika u kojoj su svirala i njegova braća Rudolf i Grgur bila je „kao pod konac“.

Dobila je tada sjaj po kojem se

ida-

Grgur Ciber povodom 50 godina sviranja u Gradskoj muzici prima poklon od Gradske muzike Cavtata

*Za dugogodišnju uspješnu
suradnju i pomoć, uz srdačne
čestitke povodom proslave 50-
godišnjice aktivnog muzičkog
rada, našemu
Grguru Ciberu
poklanja za uspomenu
Cavtajska Muzika
u Cavtatu, 28 travnja 1968.*

Konavoka, poklon gradske glazbe Cavtat

nas pamti, a generacije pričaju. Od tada do danas, nikada još nije dostigla tu razinu koju je imala u vrijeme Đanka Čibera.

Na jedan otmjen i tradicionalan način Muzika je postala dio svakidašnjice u Novom i svih značajnijih događaja. Stanovnici Novog još uvijek pamte prelijepu koncerte održavane u bašti ispred nekadašnjega legendarnog hotela Boka, koja je bila središte svih svečanih događaja gdje bi se okupio cijeli grad. Sve manifestacije, jubileji i koncerti bili su praćeni taktovima poznatih marševa.

Gradska muzika imala je i svoje prijatelje iz drugih gradova koji su poštovali jedni druge, pa i gostovali i uzajamno se pomagali, kao što je Gradska muzika Dubrovnika, Cavtata i Kotora. Pomagali su i poštovali jedni druge jer vremena su bila teška, a instrumenata i uniforme malo, pa se na samom početku pozajmljivala i oprema. Svaki jubilej bio je upriličen za uzvanike i uz posebne darove. Nazočni su bili od predsjednika Općine do posebnih uzvanika iz drugih gradova. Nakon svog angažmana u Novom, svoje znanje primijenio je i u Gradskoj muzici u Đenovićima koju je rehabilitirao i postavio na svoje noge koje i danas pariraju mnogim muzikama. Nakon 17 godina braka 1956. g. Ivan i Irma dobili su kćer Ljerku, sada odvjeticu, udatu Dabović, koja sa svojom obitelji živi i radi u Herceg Novom. Ljerka na svijet donosi tri kćeri: Ivanu, Maju i Draganu, što našoj priči daje novi zaplet, a o tome ćemo u nastavku u broju koji slijedi.

Jedna od najstarijih fotografija iz porodičnog (Nastanak) albuma Grđura Čibera. Predpostavlja se da je na fotografiji vjenčanje njegovih roditelja

Novska Gradska muzika, Stradun

Knežev Dvor Dubrovnik

Novska Gradska muzika na šetalištu kod hotela TOPLA

Veličanstvena Bokeljska večer u Zagrebu

Hrvatska bratovština „Bokeljska mornarica 809“ – Zagreb organizirala je 28. veljače tradicionalno Bokeljsku večer u glavnome gradu Republike Hrvatske, u hotelu Sheraton. Svečanost je otvorio predsjednik Ivo Škanata, a nakon njega nazočnima se obratio i kotorski biskup mons. Ilija Janić. Mornarica je plesala Kolo, a Mali admiral je izgovorio i pohvale sv. Tripunu, Lode.

Nakon kraćega umjetničkog programa u izvedbi polaznika Glazbene škole „Brkanović“ iz Zagreba, u zabavnom dijelu večeri, u izvedbi Dražena Žanka, premijerno je izvedena pjesma „Boko moja“ autorice glazbe i teksta naše Bokeljke Jasne Levanić Rogić. Uz tradicionalno bogatu lutriju i tombolu, zabava se nastavila uz glazbeni program trija Maxa Hozića.

Ova predivna večer pamtit će se kao jedna od najposjećenijih do sada, što je još jedan dokaz da Bokelji gdje god se nalazili predstavljaju Boku onako kako to ona i zaslužuje te pokušavaju njegovati svoju kulturu i tradiciju na najbolji mogući način. Oni potvrđuju da odlazak iz Boke zbog bilo kojeg ra-

zloga ne znači da je i duhovno napuštaju, već da je uvijek nose sa sobom, da su dio nje, da je ona dio njih i da Boku istinski mogu razumjeti samo oni koji su osjetili njezinu ljepotu i jedinstvenost.

Uz mnogobrojne Bokelje iz Zagreba te predstavnike bratovština Bokeljske mornarice iz Rijeke i Dubrovnika, nazočili su i mons. Ilija Janić, kotorski

biskup, predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore Zvonimir Deković, predsjednik Hrvatske krovne zajednice „Dux Croatorum“ Adrijan Vuksanović, predsjednik Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore Mirko Vičević i predsjednik kotorske podružnice Bokeljske mornarice 809 Kotor Aleksandar Dender.

Knjževna večer posvećena Vjenceslavu Čižeku

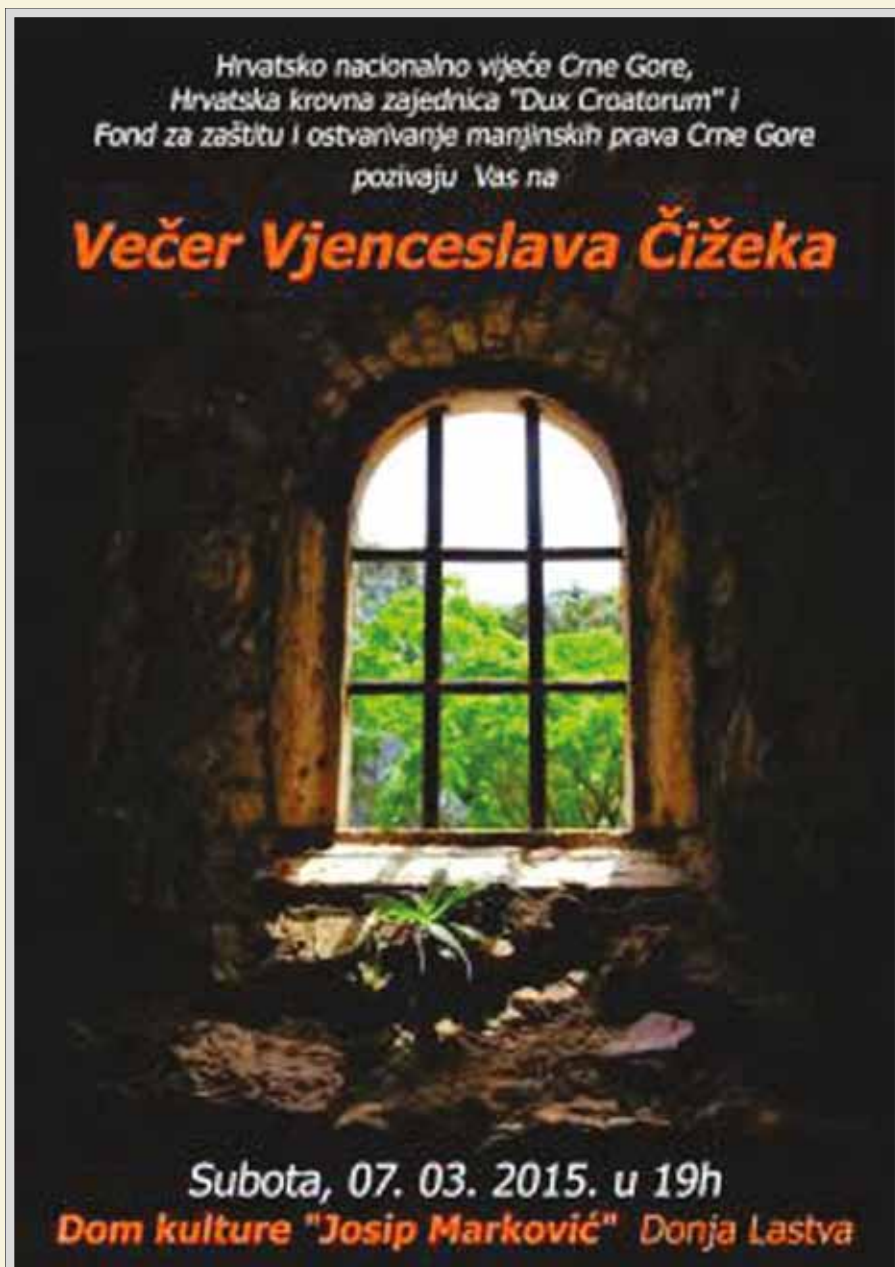
U Domu kulture „Josip Marković“ u Donjoj Lastvi 7. ožujka održana je nezaboravna književna večer posvećena Vjenceslavu Čižeku, hrvatskome pjesniku podrijetlom iz Boke kotorske.

Na početku večeri nazočnima se obratio predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore Zvonimir Deković koji je pozdravio nazočne izrazivši iznimno zadovoljstvo koliko

je ljudi prepoznalo veličinu i značaj ove večeri.

Predsjednik Hrvatske krovne zajednice „Dux Croatorum“ Adrijan Vuksanović, ne krijući fasciniranost Čižekovim stvaralaštvom, obratio se ovim riječima: „Naše doba karakterizira zaborav transcendencije. Tendenciozno nam se nameće amnezija metafizičkog kao vrijednost. Ona se prenosi na povijest kao znanost, zatim knji-

ževnost, umjetnost i uopće kulturu. Ljudi koji su obilježili pojedina razdoblja i koje smatramo velikanima imali su jaku svijest o transcendentnom. Bili su ukorijenjeni u njoj. Naš Vjenceslav Čižek zasigurno je bio zagledan i zaljubljen u metafizički svijet koji je izražavao jakom vjerom. Da nije bio zagledan u njega, odakle bi crpio snagu za sve kušnje i križeve? U što bi inače bio zagledan? U tamnicu i tmicu očinjeg vida? U uznike?

Vjenceslav Čížek intenzivno je živio prisutnost transcendencije. To ga je činilo hrabrim čovjekom. Mi danas govorimo o njegovoj golemoj žrtvi, međutim, siguran sam, da je on na svoj život gledao samo kao na izražavanje svoje unutarnosti, a žrtva je bila posljedica toga. Principi koje je on živio su univerzalni i nadilaze sve ljudske kategorije i ograničenosti."

Akademik Sreten Perović, prijatelj Vjenceslava Čížeka iz studentskih dana, približio nam je Vjenceslavovu ličnost otkrivajući nam detalje iz

njegova života koji nisu poznati široj javnosti. Akademik Perović je rekao da svoje stihove ne pamti, ali da su stihovi Vjenceslava Čížeka zauvijek ostali u njegovu sjećanju.

Nakon akademika Perovića nazočnima se obratio izravni potomak Vjenceslava Čížeka, njegov nećak Srećko Čížek koji nije krio emocije koje su ga svladale dok je govorio o stričevu životu naglasivši svoj ponos zbog neodustajanja, vjerovanja i nepokolebljivosti tijekom zaista teškog životnog razdoblja.

Miloš Pejović, hercegnovski glumac, nadahnuo je interpretirao stihove te pridonio tome da večer zaista učini posebnom, jedinstvenom i približi nam poeziju ovog velikana dokazavši da nije zaboravljen.

Među nazočnima su bili: ministrica u Vladi Crne Gore Marija Vučinović; zastupnica u Parlamentu Crne Gore Ljerka Dragičević; konzul Republike Hrvatske u Kotoru Hrvoje Vuković; predsjednik OO HGI Tivat Ilija Janović; predstavnik Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore Željka Raščanin; svećenici Kotsorske biskupije, kao i mnogobrojni poštovatelji pjesničke riječi Vjenceslava Čížeka. Ovu večer medijski su popratili Radio Dux, Skala radio, Radio Tivat, kao i Radio Dubrovnik koji vjerno prati sve kulturne događaje hrvatske nacionalne manjine u Crnoj Gori. Događaju nisu mogli nazočiti akademik i književnik Sreten Asanović, kao ni pjesnik Mladen Lompar, ali je akademik Asanović darovao Hrvatskoj građanskoj inicijativi pjesme Vjenceslava Čížeka koje je književnik dobio na dar smatrajući da su sada napokon tamo gdje i pripadaju.

Večer su svojim glazbenim nastupom uveličale Nada Baldić i Bojana Dender.

Ova večer još je jedan dokaz da pojedinci ostavljaju neizbrisivi trag i da se moramo truditi i smatrati dužnošću da očuvamo sjećanje na njihova djela.

Ministar Numanović u posjetu Hrvatskome nacionalnom vijeću

Ministar za ljudska i manjinska prava dr. Suad Numanović jučer je prilikom redovitoga radnog posjeta crnogorskim općinama s većim udjelom pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica boravio i u tivat-skoj općini te je tom prilikom, nakon radnog sastanka s predsjednikom Općine Ivanom Novoselom, posjetio i prostorije Hrvatskoga nacionalnog vijeća i Radija Dux.

Delegaciju iz Ministarstva za ljudska i manjinska prava, u kojoj su uz ministra Numanovića bili i direktor Direktorijata za unaprjeđenje ljudskih i manjinskih prava pri Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Leon Gjakaj i šefica Kabineta ministra Numanovića Sanja Žugić, primio je predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore Zvonimir Deković.

Na sastanku se razgovaralo o zakonskoj definiciji i financiranju manjinskih nacionalnih vijeća, sustavnom rješavanju pitanja manjinskih medija, s posebnim osvrtom na jedini radio i elektronički medij hrvatske nacionalne manjine u Crnoj Gori, Radio Dux, kao i predloženim novim zakonskim rješenjima o upravljačkoj strukturi, ingerencijama i dvostupanjskom funkcioniranju Upravnog odbora Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore.

Novim je Nacrtom Zakona, naime, predviđeno da Upravni odbor ima samo savjetodavnu ulogu komisiji koja bi odlučivala o financiranju projekata koji su prijavljeni na Javni natječaj Fonda te da u Upravni odbor Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore budu imenovani predstavnici iz Ministarstva, Skupštine Crne Gore, Sveučilišta Crne Gore, te eksperata iz područja ljudskih prava i medija, a eliminirani

predstavnici šest nacionalnih vijeća, čime bi osnovna funkcija postojanja Fonda - zaštita i očuvanje posebnosti manjinskih nacionalnih zajednica - bila dovedena u pitanje. Predložena zakonska rješenja predviđaju i upravljačku strukturu Fonda u kojoj bi bio samo jedan predstavnik iz redova nacionalnih vijeća, što je za predstavnike manjinskih vijeća apsolutno neprihvatljivo jer bi se time obesmislilo postojanje manjinskih vijeća. Pristanak na ponuđena zakonska rješenja značio bi degradiranje položaja manjina, kao i njihovih predstavnika, jer postavlja se logično pitanje - kako djelovati na zaštitu nacionalnih interesa i nacionalnog identiteta, a ne sudjelovati u donošenju odluka vezanih uz nacionalne manjine? Dvojbeno je koliko bi članovi Upravnoga odbora Fonda koji nisu pripadnici nacionalne manjine bili u stanju prepoznati interese i potrebe određene nacionalne manjine.

Nacionalna vijeća već su ranije ponudila da su se spremna odreći apliciranja projekata za Fond za manjine u ime nacionalnih vijeća kako bi se izbjegao mogući sukob interesa, ali nikako ne mogu pristati na to da se odreknu upravljačkog paketa odnosno članstva u Upravnom odboru Fonda.

O posjetu Hrvatskome nacionalnom vijeću ministar Numanović je izjavio: „Moje zadovoljstvo je zaista veliko kad jedno vijeće jako dobro funkcionira u interesu svoga naroda, koje je institucionalizirano, pozicionirano i koje se punim svojim kapacitetom bavi interesima svoga naroda. Konstatirali smo zajedno da je država Crna Gora učinila jedan dobar zakonodavni i institucionalni okvir koji jamči pripadnicima svih manjinskih naroda dobru integraciju u naše

društvo. Uostalom, Hrvati su svoji na svome, u svojoj državi, a uz zakonik i uz institucije ostvaruju svoja prava za kvalitetnom integracijom.“

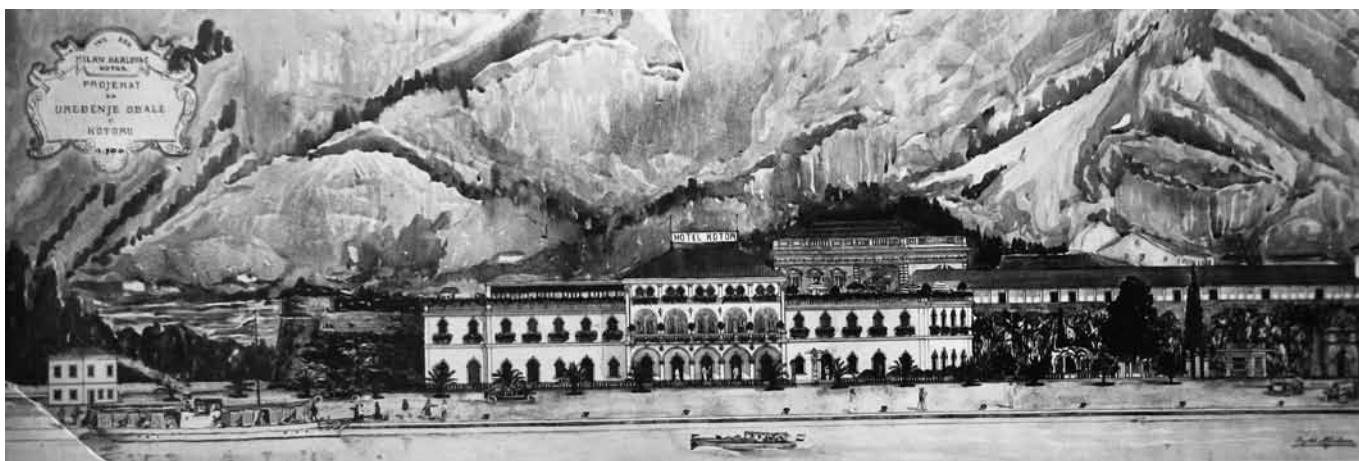
Nakon sastanka u tajništvu HNV-a ministar Numanović je sa suradnicima posjetio i prostorije Radija Dux te je tom prigodom upoznat s dosadašnjim radom i funkcioniranjem Radija, kao i s povećanim tehničkim i materijalnim potrebama Radija Dux, posebice nakon dobivanja nacionalne koncesije, što podrazumijeva povećani broj programskih sadržaja vezanih uz tematiku tradicije i kulture manjinskih naroda.

Ministar dr. Numanović iznio je prijedlog da bi trebalo strateškim planom definirati smjernice koje bi bile osnova za očuvanje jezičkog identiteta manjinskih naroda. Također, plan bi trebao obuhvatiti i financijsku potporu koja bi osigurala održivost manjinskih elektroničkih i tiskanih medija u cilju promoviranja kulturne baštine i jezičnog bogatstva manjinskih naroda u Crnoj Gori i Crne Gore kao multikulturalne odnosno interkulturalne države.

Ministar je izrazio zadovoljstvo vidjenim te izrazio volju i spremnost da se i ubuduće djeluje na daljnjem unaprjeđenju manjinskih prava u sklopu zakonskih i institucionalnih okvira Ustava, Skupštine i Vlade Crne Gore.

Ana Vuksanović

Arhitekt Milan Karlovac i njegova djelatnost u Boki kotorskoj

Projekt M. Karlovca za uređenje kotorske obale

Piše:
Željko Brguljan

Jedan od najsnažnijih dojmova na putnike koji uplovljavaju u Kotorski zaljev ostavlja pogled na novu prćanjsku župnu crkvu Rođenja Marijinog. Tom dojmu znatno pridonosi skalinada kojom se crkvi prilazi s obale i ceste. Crkva se gradila čitavo jedno stoljeće pod budnom paskom nemalog broja graditelja. No, iako je bio posljednji upravitelj njezine gradnje, ali i projektant monumentalnog

stubišta, arhitekt Milan Karlovac gotovo je zaboravljen. Njegova djelatnost u Boki kotorskoj u realiziranim, ali i onim neostvarenim projektima izgradnje sakralnih spomenika i javnih zgrada zasad nije niti djelomično obrađena, a pogotovo ne cjelovito. A tko je ovaj arhitekt zaslužan za naše prostore? Škrti podaci iz obiteljske predaje i rijetki spomeni u knjižnim izdanjima pomoći će nam da se barem u osnovnim crtama prisjetimo ovoga predanog arhitekta koji je u Boki kotorskoj ostavio vidnog traga.

Milan Karlovac rodio se 28. srpnja 1867. u Sutivanu na otoku Braču kao jedno od sedmero djece u obitelji Vicka Karlovca, doktora prava i supetarskog odvjetnika i Jelene Vušković, također iz Supetra. Milanovi roditelji imali su pet sinova i dvije kćeri. Među sinovima su Ivan i Viktor, oba iseljenici (prvi u Čile, drugi u SAD), Antun koji je bio vojni ljekarnik sa službovanjem u Omišu i Zagrebu, a zatim u Meljinama, Kotoru i Cetinju te Bartul i Milan. Kćeri Jelena (Leli) i Meri živjele su, neudate,

do duboke starosti u Supetru. Milanov otac Vicko Karlovac imao je priliku, kao gimnazijalac u Splitu, susresti se s austrijskim političarom i ministrom Alexandrom Bachom (1813. – 1893.) koji je umnog mladića odveo u Beč na školovanje. U prijestolnici Monarhije Vicko je živio u Bachovoj kući te završio studije i doktorira pravo. No, došlo je do sukoba s Bachom pa se, ne prihvativši ministrovu preporuku da uđe u carsku diplomaciju, vratio na Brač. Oženio se u lipnju 1897. Natalijom Skarpa te je ubrzo nakon vjenčanja došao u Kotor, gdje je kao arhitekt službovao sljedeće desetljeće. U Kotoru se rodilo četvero djece Natalije i Milana Karlovca: Ida, Viljem, Eta i Vinko. Obitelj se 1907. preselila u Zadar, a nakon razvoda 1912., Milan Karlovac je u Splitu, zatim je od 1921. ponovo u Boki. Službuje na Cetinju i u Kotoru, sve do 1934. kada se vraća u Split, gdje i umire 1938.

Karlovac je, kako smo već spomenuli, svoju profesionalnu djelatnost započeo upravo u Kotoru 1897., gdje je službovao sve do prosinca 1907. kao inženjer Sreske uprave. U desetljeću svoga radnog djelovanja, kao općinski arhitekt u Kotoru projektirao je ili upravljao gradnjom mnogih crkava, škola i javnih zgrada, ali je također vodio restauracije i popravke postojećih objekata. Kako se njegov dolazak i prvi boravak u Kotoru preklapa s razdobljem opsežne restauracije kotorske katedrale sv. Tripuna (1897. – 1907.), nad čijim radovima mu je kotorska uprava povjerila rukovođenje, jasno je da je Karlovac upravo tim povodom i zadaćom i stigao u Kotor. Već je sljedeće godine, prema dogovoru s dubrovačkim konzervatorom Josipom Gjelčićem, izradio zatraženi projekt. U prosincu 1900. Karlovac je izvijestio Central-

Arhitekta Milan Karlovac, foto. L. Cirigović, Kotor, oko 1933

nu komisiju za umjetničke i povijesne spomenike u Beču o otkriću fresaka u glavnoj apsidi katedrale, otkrivenih prilikom skidanja, radi preseljenja u crkveni brod, nadgrobnog spomenika kotorskog biskupa Tripa Bizantija. Tijekom restauracije katedrale Karlovac je izradio projekt oltarne menze u neogotičkom stilu koja nije izvedena jer je ugledni splitski arheolog, pokrajinski konzervator don Frane Bulić, predložio da se obnovi stara menza iz 12. stoljeća, što je i učinjeno. U staroj kotorskoj jezgri projektirao je 1904. i zgradu Gradske vijećnice, na Trgu od oružja, na prostoru nekadašnjega *Napoleonovog kazališta*. Impozantno vanjsko stubište Vijećnice, vrlo oštećeno u potresu koji je 1979. pogodio Kotor i regiju, kasnije je uklonjeno, a predulazni prostor

pretvoren je u terasu. Prema nekim izvorima, u razdoblju od 1902. do 1909. upravljao je gradnjom pravoslavne crkve sv. Nikole na Trgu sv. Luke, na položaju nekadašnje, u požaru nestale, katoličke crkve posvećene istom svecu. U to vrijeme gradila se i pravoslavna crkva sv. Arhandela Mihaila u Herceg Novom prema projektu Milana Karlovca, a dovršena je 1911. Gradio je i više katoličkih crkava po Boki (Škaljari, Donja Lastva i drugdje). Karlovac je zapamćen i kao posljednji upravitelj gradnje nove župne crkve Rođenja Marijinog u Prčanju. Pod njegovim nadzorom, u razdoblju od 1905. do 1909., na crkvi je postavljeno krovništvo te su dovršeni zadnji radovi. Zatim je 1912. i 1913. po njegovom projektu izgrađena monumetalna prilazna skalinada crkvi.

Također je projektirao veliko stepenište pred osnovnom školom na Mulu.

U vrijeme intenzivne aktivnosti u Kotoru i Boki, arhitekt Karlovac bio je pozvan 1903. ili 1904. u Split radi dovršenja temeljite restauracije zvonika katedrale sv. Dujma, koja je trajala do 1908. Posljednji kat zvonika s naznakama renesansnog stila u potpunosti je izmijenio kako bi bio u stilskom suglasju s ostalim katovima. U Boki je, pak, dovršena gradnja zvonika crkve sv. Eustahija u Dobroti prema Karlovčevim nacrtima. Navode se još brojni radovi Milana Karlovca u Boki, poput škole u Radanovićima, crkve u Bijeloj, te posebno javnih zgrada u Kotoru: Pomorske škole, Lučke kapetanije i drugih. Posebno su zanimljivi nacrti nerealiziranog projekta uređenja obale u Kotoru gdje je, prema Karlovčevom projektu, bila predviđena izgradnja historicističkog kompleksa koji se trebao prostirati ispod gradskih zidina (na položaju kavane Dojmi), između Vrata od mora i Citađele, a obuhvaćao je i nesuđeni Hotel Kotor. Kako je tijekom Prvoga svjetskog rata i u poraću opala gradnja, Karlovac se 1921. uspješno natjecao za mjesto građevinskog inspektora na Cetinju. Njegova djelatnost na Cetinju bila je drukčija, pretežno je projektirao i upravljao gradnjom cesta. Između 1922. i 1924. pod upravom Milana Karlovca izgrađeno je 16 putova i most pokraj Smokovca (srušen u Drugome svjetskom ratu). Na poziv knjaza Nikole preuzeo je radove na konstrukciji krovista dvorca na Cetinju, a za sanaciju cetinjske bistijerne odlikovao ga je crnogorski knjaz Obilićevim ordenom IV. stupnja.

Ovim kratkim osvrtom željeli smo se prisjetiti vrijednog i savjesnog arhitekta Milana Karlovca, ali i potaknuti na šire

Skalinada župne crkve Rođenja Marijinog u Prčanju prema projektu M. Karlovca, 1913

istraživanje njegova djelovanja u Boki kotorskoj kako bi se utvrdio opseg njegova opusa u

Boki kotorskoj, a osobito doprinosi u izgradnji grada Kotora na početku 20. stoljeća.

SLAVENI I CRNO- ŽUTA MONARHIJA - ANTUN SESAN I JA

Obojica smo se međusobno pomagali i na svakom mjestu širili ideju bratstva, jedinstva i slobode slavenskih naroda

Pišu:
Snežana Pejović i
Joško Katelan, arhivisti

O d ovog broja počinjemo jednu manju seriju članaka koji se odnose na pitanje Slavena u Austro-Ugarskoj Monarhiji, sve do kraja Imperije koju je značajno sa historiografskog aspekta nagovijestio događaj poznat pod nazivom „Pobuna mornara u Boki kotorskoj 1918. godine“.

Vraćamo se, dakle, ličnom arhivu kapetana Bartulovića i njegovim „Sjećanjima“ iz kasnijih godina službovanja u Ratnoj mornarici Austro-Ugarske. Ono što se da uočiti kroz njegova sjećanja svakako je gledanje na tzv. Crno-žutu monarhiju kao tlačitelja i neprijatelja slavenskih naroda, posebno u konstelaciji tada aktualne težnje Slavena, koja je bila profilirana kao politički, društveni, kulturni i ekonomski opravdani projekt da se svi Slaveni ujedine u istu državu, oslobode „okupatorskog“ jarma i ostvare se kroz svoj naci-

onalni, kulturni i svaki drugi identitet.

U radovima mnogih povjesničara koji se bave temom slavenstva s kraja 19. i početka 20. stoljeća ukazuje se primarno na to da su svi Slaveni razjedinjeni i da su zbog toga tlačeni od drugih, „ne-slavenskih“ naroda. U obilju tekstova sa tom tematikom spomenut ćemo „Slavenski kongres“ autora Jovana Pavlovića objavljenog u „Pančevcu“ 1872. godine, pokušavajući da dočaramo prevladavajuću ideologiju na ovim našim prostorima koja se razvijala i nje govala godina ma, sve do konačnog raspada moćne Austro-Ugarske državne tvorevine.

Između ostalog autor u svom tekstu kaže: „...U Austro-Ugarskoj Slovena ima više nego svij u ostalih naroda. Oni na broju sastavljaju većinu naroda u tim državama. Sloveni se i pozivaju svaki čas na tu svoju većinu, ali to pozivanje donosi sa sobom više stida za njih negoli ponosa. Jer pored sveg tog, što su Sloveni u brojnoj većini u Austro-Ugar-

Dubrovnik u Austriji

skoj, manjina nemačka i mađarska vlada nad njima, i neće biti preterano ako rećemo: da Sloveni u Austriji i Ugarskoj otprilike takav položaj u političkom pogledu zauzimaju kao nekada pari je u Indiji ili heloti u Sparti. Taj položaj svakako je stidan za Slovene austrij-

ske, stidan pogledom na brojnu većinu njihovu. A da je po njih ubitačan, jer im sprečava razvitak njihovih narodnih osobina i krnji im prava narodna i državna, to je sasvim jasno. I samo nam se nameće pitanje: otkuda ta pojava da su Sloveni u Austro-Ugarskoj potčinjeni Nemcima i Madžarima? Ta kad je njih više na broju, zar ne bi veća prilika bila da oni vladaju nad Nemcima i Madžarima kad je već, na žalost, tako, kada se u Austro-Ugarskoj odnošaju među pojednim zemljama i narodima ne mogu tako udesiti da ne bude jedan nad drugim, nego da se jedni pored drugih slobodno razvijaju? Na to pitanje ima jedan pouzdan, premda za nas žalostan odgovor: Nemci i Madžari zato vladaju nad Slovenima što među ovima nema saglasnosti u političkoj radnji, što se težnje ovih često razmimoilaze, tako da jedni drugima često posao kvare i postizavanje cilja osujećavaju. Mnogo je govoreno i pisano o slavenskoj uzajamnosti i solidarnosti. Više je puta ta slavenska uzajamnost pri svečanim prilikama potvrđivana; ali nje u stvari nema, i to je ono zbog čega Sloveni u Austro-Ugarskoj helotsku ulogu igraju. 18 miliona Slovena na sramotu svoju služe Nemcima, kojih je 7 miliona, i Madžarima, kojih je 4 miliona na broju; i služiće im sve dotle dokle se ne budu bolje poznali, dok ne uglave zajednički plan za političku radnju i dok se toga plana ne budu svi, bez iznimke, pridržavali. Kad se pogleda na faktičko stanje Slovena u Austro-Ugarskoj, na njihove težnje i stremljenja – slavenska uzajamnost i solidarnost izgleda čisto kao ironija. Sloveni mesto da se uzajamice pomažu, oni sami sebe upropašćuju; pa ne samo to, nego se, u zabludi i naivnosti svojoj, i tuđincima svojim i krvnim

Dubrovnik, Općina

neprijateljima daju kao oruđe protiv svoje rođene braće. Ako se jedna grana odupre navali tuđinskoj, druga joj nije pritekla u pomoć, da taj otpor osnaži, nego radi tako kako će ga oslabiti...”

Ipak, postojao je značajan broj onih koji su djelovali u pravcu ujedinjenja Slavena i borbe protiv svih okolnih država-ugnjetača i taj broj je narastao i snažio posebno tokom Prvog svjetskog rata. U Istri je, primjerice, preporodno i organizirano djelovanje dostiglo svoj vrhunac izgradnjom Narodnog doma u Puli 1905. godine. Nakon seljakanja po unajmljivanim prostorima iz kojih su pod raznim pritiscima bili izbacivani odlučili su osigurati sebi prostor u kojem će moći slobodno djelovati. Unatoč izraženom siromaštvu tog doba iz njihovog domoljubnog zanosu niknula je zgrada Narodnog - hrvatskog doma. U njemu su svoj dom našla razna hrvatska društva sa velikom knjižnicom i čitaonicom.

Nažalost, ta „neprijateljska tvrđavica“, kako su je pripadnici drugih nacionalnosti nazivali, kao i mnoge druge čitaonice i domovi u Istri, morala je

nestati. I nestala je u plamenu upaljenom od strane Talijana 13. srpnja 1920. godine kako bi izbrisali ono što po njima nije pripadalo Puli i što je vrijeđalo crte njegove rimske čistoće! Vatra ju je progutala zajedno sa impresivnom knjižnicom sa oko 7000 knjiga. Pritom je važno napomenuti da knjige nisu zapaljene zbog svog sadržaja, nego zbog slovenskog jezika kojim su napisane.

Upravo u tom domu često je boravio i naš kapetan Hinko Bartulović sa svojim istomišljenicima i borcima za oslobođenje slavenskih naroda iz Austro-Ugarske monarhije. Boreći se za svoje nacionalno biće, jezik i kulturu, tu su se kovali planovi kako da se zbaci „okupatorski jaram“.

Ovdje se kapetan Hinko sastajao i sa kasnije proslavljenim revolucionarom i borcem za „slavensku stvar“, Antonom Sesanom. Sam Sesan zavjeđuje poseban osvrt, tako da ćemo u nekom od narednih članaka dati više detalja o njegovom djelovanju. Treba reći da su u posljednjih dvadesetak godina iznošeni i novi stavovi o njegovoj ulozi i angažmanu u Pobuni mornara.

Baza u Puli

U tekstu koji slijedi dajemo prijepis Poglavlja 102. „SJEĆANJA I USPOMENA“ - IV dio - U RATNOJ MORNARICI, koje nosi podnaslov ANTUN SESAN i upravo uvodi priču o otporu crno-žutoj monarhiji.

„Obojica smo se rodili 1892. godine i obojica smo ostali bez majke. Prvi put smo se sastali i upoznali u Nautici u Dubrovniku i odmah se zavoljeli i prijateljski.

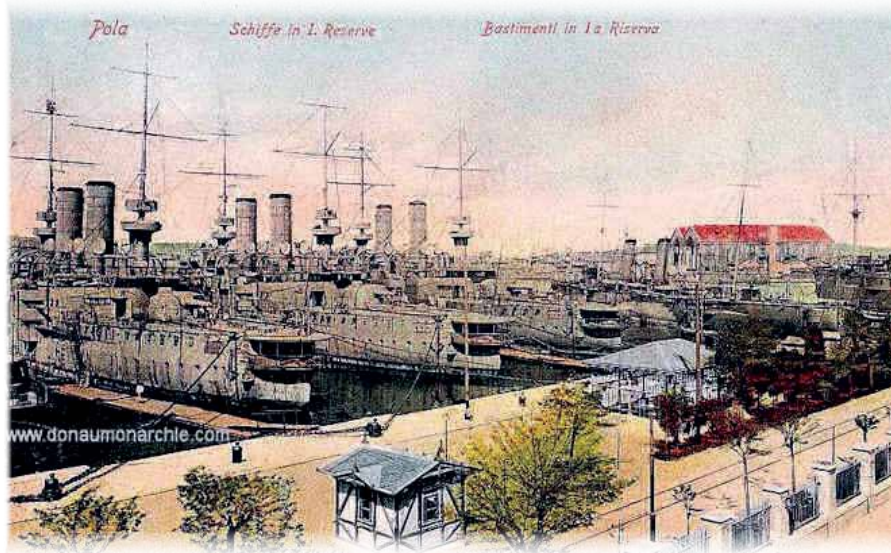
Antun Sesan ne samo što je bio moj školski drug, već i brat soko i prijatelj. Njemu sam se mogao povjeriti i u njega pouzdati. On se je povjeravao meni i u mene uzdao. Bio je veoma živog temperamenta, žive naravi, vatren i bučan, ali, isto toliko dobar, skladan, umjeren i pristojan. Bio je lijep i veoma privlačan, osebujan. Djevojke su ga voljele. Uvijek i svugdje se je isticao u svim društvenim akcijama, u školi, na ulici i u društvu. Bio je dosta jak, otvoren, slobodan u govoru i ponašanju, napredan, vjerski ravnodušan, bez predrasuda bilo kakvih, bez zadnjih misli i vazda spreman da svakome priskoči u pomoć svojim zna-

njem i svojim imanjem. Kada je govorio pratio je svoje riječi pokretima ruku i tijela, osmijehom na usnama, a iz oči bi mu sijala dobrota i iskrenost. Bio je mrke puti, zbog čega bi mu se ponekad poneko naru-gao ili našalio s njime, ali, on nije mario za to, nije se jedio ni svetio. Nije trpio kruhoborce: ulizice, laktaše, karijeriste i njima slične skorojeviće. Bio je dobar Hrvat, ali vatren

Jugosloven i Sloven i sav svoj život je posvetio borbi za slobodu Slovena, za bratstvo i jedinstvo. Uvijek je išao ravno naprijed svojim putem i junački bez straha provlačao svoje političke ideje. Pristajao je uz zemljoradnike.

U Dubrovniku smo zajedno išli u školu. Neko vrijeme stanovao je kod mene na Konalu. Obojica smo bili članovi Hrvatskog naprednog sokola. Obojica smo se međusobno pomagali i na svakom mjestu širili ideju bratstva, jedinstva i slobode slovenskih naroda. Među nama nije bilo nesuglasica. Bio je 1912. dobrovoljac u Balkanskom ratu.

Poslije završene škole našli smo se opet u školi 1913. godine na školskom brodu a.u. Ratne mornarice „Adria“ u Puli. U Puli smo se sastajali i poslije, kada smo bili ukrcani na bojne brodove, u Narodnom domu, gdje su se sastajali svi napredni Hrvati, Slovenci i Srbi. Tu smo se dogovarali o rušenju Monarhije sa Baselljem i Dorčićem i drugim istomišljenicima. Propagirali smo u Puli sve ono što smo radili u Dubrovniku: bratstvo, jedin-

Baza u Puli

Narodni dom Pula

stvo i slobodu, svoju zemlju, svoj narod.

Kada smo postali rezervni oficiri, prije nego li smo se sastali u Puli dogovorili smo se da će Sesan poći u Hidroavijaciju i pripremiti se za slučaj potrebe da se zove saveznička flota pri prevratu. I Dorčić, Istranin, pošao je s njime u avijaciju. Dorčić je imao ostati u Puli. Ja sam u Boki morao da se bavim svima pitanjima plovidbe, da se, a da pri radu ne budem otkriven, upoznam sa svim planovima odbrane obale, napose Boke: barikade, minska polja, minski prolazi, plovidbeni putevi, signalizacija, šifriranje i dešifriranje, vremenske prilike i morske struje, što sam mu imao da prenesem da bi se i on upoznao sa time, jer je jedan njegov zadatak bio da pozove u slučaju potrebe savezničku flotu u času prevrata u Ratnoj mornarici.

Prvi opširan izvještaj o mom radu pretresali smo zajedno u Puli 1916. godine kada smo bili na popravku sa Tb16. Tada je on vidio sve planove i hidrografske karte, rute i ostalo, što sam mu u detalje objasnio, a on pamtio.

Drugi put smo se sastali u Kumboru 1918. godine na Tb 17, na kojemu sam brodu zamjenjivao za vrijeme pripravnosti prvog oficira Mistata, koji je bio na godišnjem odmoru. I tada smo opet sve pretresli do u sitnice.

Kada je Sesan došao u Boku često smo se sastajali i on bi mi donosio komad bijela aviaćarskog (!) kruha. Prigodom svakog sastanka raspravljali smo ponajviše o planovima, a on bi me ukratko upoznao o situaciji u zemlji i na bojištima. Obojica smo složno prikrivali naš rad i naše ciljeve i on nije nikako hotio da se o tome priča bilo kome i ja sam mu zadao riječ da o svemu tome neću govoriti s nikim, već samo s njime. Trpanje po tajnim spisima, kartama i drugim službenim pitanjima može da bude prije ili kasnije kobno za onoga koji se bavi takvim poslom...

... Prate me uhode

Jednog dana imao sam se ko po običaju sastati na Pilama sa mojim prijateljem Androm Račić. Čekao sam ga i stajao na jednom mjestu, kada sam opazio da mi se je približio

neki finans, respicijenat, koji me je zagledava i približio se je sasma blizu meni, i tu stao. To me je malo uzrujalo, pa pošto Račić nije došao, krenuo sam u grad da se propitam za nj kod Maslaća, restauraciji na Širokoj ulici. Krenuo ja, a krenuo za mnom i finans, što mi je palo u oko, pa sam bio oprezan i pokušao da to provjerim. Kada bi se zaustavio sa nekim poznatim momčićem, zaustavio bi se i finans i prišao nam sasma blizu. Ja bih na brzinu izmjenio pozdrav i očima dao znak sugovorniku da bude i on oprezan, što nije bilo ni potrebno, jer svi su znali s kime tko ima posla u ovom lijepom gradu.

Kada sam došao blizu slastičarnice Katičić na Placi, ušao sam na jedna vrata, a finans odma za mnom na druga i odmah mi se je približio da vidi i da sluša i da čuje što govorim sa gospodarom Katičićem. Brzo sam izašao na Placu i ravno nabasao na dvoje-troje momčića, bivših sokolaša, pa sam im prišao i pozdravio ih. Finans je bio toliko drzak da se je uvukao iza mojih leđa u krug iz kojega sam ga odmah istjerao i rekao mu da se uvijek nalazi stalno meni za petama, pa neka se gubi.

Sada sam opazio da ima i drugih koji me prate i paze na mene vireći iz ulica. Pošao sam do Orlanda i okrenuo se i vidio sam da je iz ulice između bačvara izašlo par uhoda i stalo da vide kuda ću sada. Vratio sam se Placom s namjerom da pođem na Pile, i, svi me opet prate i gledaju u mene kao da sam im ubio oca. Nije ostalo drugo već da skrenem kod Maslaća. I baš kada sam govorio sa Ankom Maslać, onaj finans što me je pratio stao je na prag vrata restaurana i piljio u mene. Nijesam znao što ću pa sam pokušao da nešto saznam od gospođice Anke Maslać, koja mi je rekla da gos-

Sms Blitz

par Andro još nije bio došao. Tada sam joj ispričao sve što mi se je dogodilo jutros. Zapi-
tao sam je da li mi može ne-
kako pomoći da se izvučem iz
ove neugodnosti. Savjetovala
mi je da se obratim komesaru
„Filausu“, koji je baš sada sam
u Sali i ruča. Pođoh hodnikom
u salu i pretstavih se komesa-
ru. Otvoreno sam mu ispričao
sve što mi se je dogodilo i da
ne znam kome da se žalim na
ovakav postupak finansa sa
mnom. On me je savjetovao
da pođem odmah u Komandu
mjestu i da sve to lično prija-
vim komandantu, majoru Lo-
renz-u.

U Komandi mjesta.

Ljutit i bijesan što sam upao
u ovako nezgodnu situaciju
pošao sam u Komandu mje-
sta, upisao se u knjigu oficira
prolaznika i prijavio se koman-
dantu. Nijesam imao ni ruka-
vica, ni sablje, ni dekoracije,
da bih bio propisno uređen za
razgovor sa komandantom.

Kada sam ušao u kancela-
riju komandanta našao sam
ga da sjedi uz njegov stol, pa
sam se približio stolu, stao ko
ukopan na mjestu, ispružio

lijevu ruku niz bedro i čvrsto
je pritisnuo na bedro da se ne
vidi da nemam kratke sablje,
bodeža. Desnom rukom sam
propisno pozdravio i pretsta-
vio sam se sasama propisno na
njemačkom jeziku. Tada sam
u obliku protesta sve ispričao
komandantu što mi se je do-
godilo toga jutra. Istakao sam
da su me pratili ljudi, kolegi
moga oca, koji je sada u pen-
siji, neki civili, koji me nijesu
ni pozdravili i sve što mi je
palo napamet. Komandant me
je pomno saslušao, a ja sam
opet oštro protestirao poziva-
jući se na mornarička pravila
službe i istakao da mene može
pratiti i zaustaviti samo oficir
i to mornarički oficir, a nikako
neki finans ili neki civil, koji
me nije ni pozdravio.

Major Lorenz mi se je izvinja-
vao sasama uljudno i na njemu
se je vidilo da mu nije drago
što sam mu pričao. Ustajao se
je za vrijeme razgovora dva-tri
puta i obećavao da se to više
neće opetovati. Pri oprošta-
ju, na kraju našeg sastanka
digao se je i rekao mi je da-
vajući mi ruku: *Sie muessen
wissen Herr Seefaenrich dass
wir hier am hiessen Boden*

sind, morate da znate gospo-
dine zastavniče da smo mi ov-
dje na vrućem tlu. Nato sam
mu srdačno zahvalio, a on je
obećao još sutra ujutro sazva-
ti finanse, žandare i detektive
pred Komandu i da će im dati
uputstva.

Iz Komande mjesta izašao
sam veseo sa saznanjem da cr-
no-žutoj monarhiji baš u ovom
našem slobodarskom gradu, u
Dubrovniku, gori pod nogama.

Pošao sam preko Place na
Pile da se sretnem sa Androm
Račićem baš između vrata od
Pila. Odmah me je upitao što
se je dogodilo da me svi po-
zdravljaju, sigurno si nešto
napravio. Ispričao sam mu sve
pa smo se obojica od srca na-
smijali. Vidio sam da je major
Lorenz bio brz, jer sada su nas
pozdravljali finansi, a detektivi
nam stali daleko. Što finansa,
žandara i detektiva u ovom
pustom gradu bilo ih je oko
stotinu i pedeset.

Svome ocu i braći nijesam
rekao što sam doživio na Gra-
cu [*Gradac u Dubrovniku*] i u
Komandi mjesta da se ne stra-
še. Zadovoljan sam pošao iz
grada, jer eto ovdje gori pod
nogama našim ugnjetacima...

LEONARDO DA VINCI

Piše:
Neven Jerković

26. srpnja 1956. u tragičnom sudaru sa švedskim brodom STOCKHOLM na prilazima luke New York potonuo je talijanski transatlantik ANDREA DORIA koji je zajedno sa blizancem CRISTOFORO COLOMBO te sa brodovima VULCANIA i SATURNIA održavao redovnu putničko teretnu prugu iz New Yorka za Boston, Halifax, Azore, Casablancu, Lisabon, Gibraltar, Palma de

LEONARDO DA VINCI je bio nešto dulji i veći od svojih prethodnika. Imao je 33340 GT i bio dug 233 metra, a u svojim je klimatiziranim komfornim kabinama mogao prihvatiti 1326 putnika.

Mallorcu, Barcelonu, Napulj, Cannes, Genovu, Palermo, Messinu, Patras, Dubrovnik, Veneciju i Trst. ANDREA DORIA i CRISTOFORO COLOMBO su imali po 29191 GT, bili

dugi 217 metara a mogla su prevesti po 1055 putnika brzinom od 23 čvora.

Gubitak ANDREA DORIJE su Talijani doista teško primili, ali zato nisu dugo sjedili

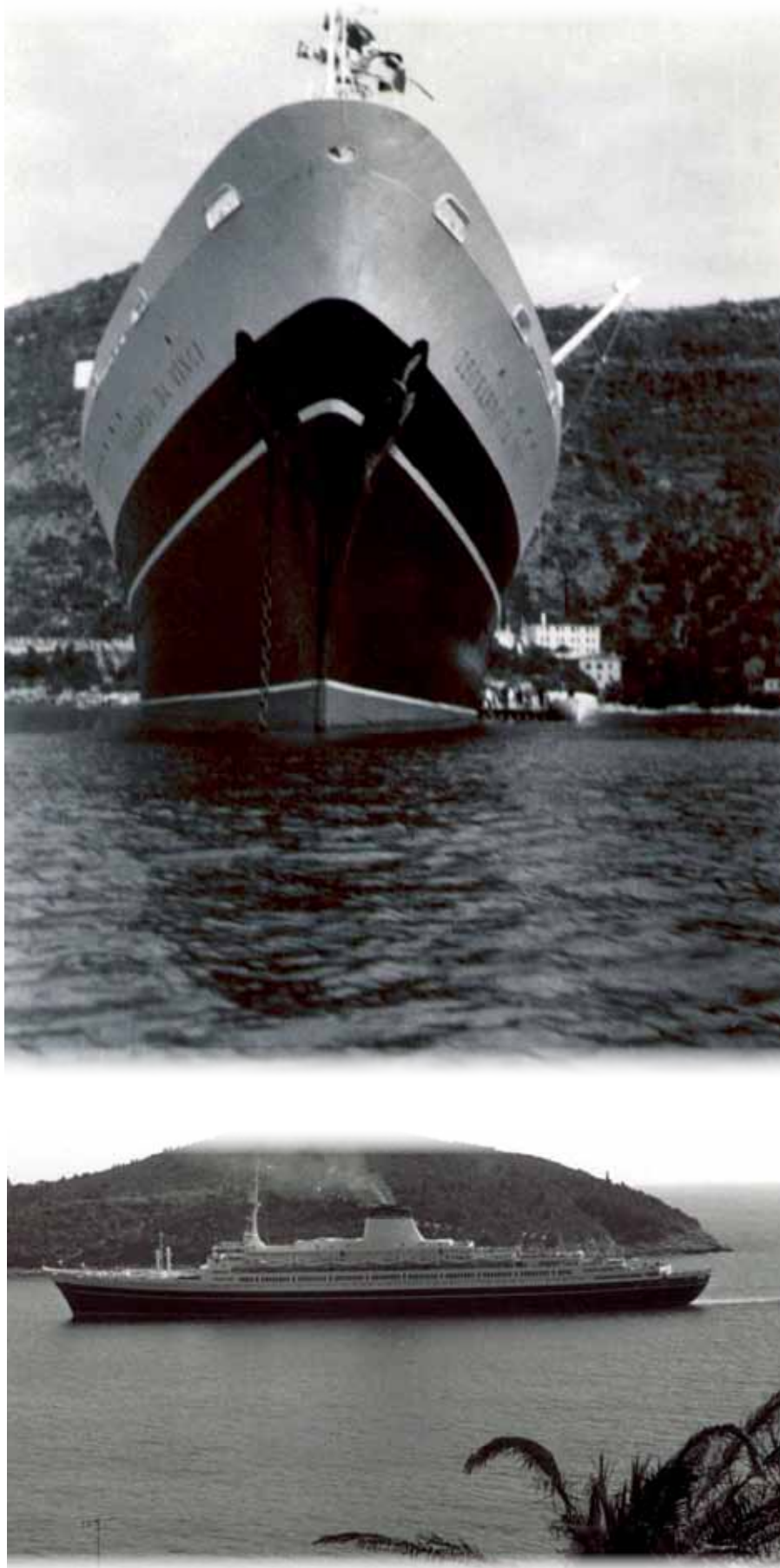
skrštenih ruku. Kao zamjenu su odmah u istom brodogradilištu naručili izgradnju sličnog, još atraktivnijeg broda, koji je dobio ime LEONARDO DA VINCI. Građen kao treći iz ove serije brodova, LEONARDO je bio zamišljen i kao prvi na svijetu koji bi za pogon koristio nuklearno gorivo. Ipak se zbog brojnih tehnoloških komplikacija tijekom gradnje odustalo od ove zamisli, što je prouzročilo i kašnjenje u isporuci, pa je brod zaplovio prema New Yorku tek u srpnju 1960.

LEONARDO DA VINCI je bio nešto dulji i veći od svojih prethodnika. Imao je 33340 GT i bio dug 233 metra, a u svojim je klimatiziranim komfornim kabinama mogao prihvatiti 1326 putnika. Poput ANDREA DORIJE i CRISTOFORA COLOMBA, novi je brod

imao dosta problema sa stabilitetom te mu je dodatno ugrađeno oko 3 tisuće tona čelika. Zato je, unatoč ponosu svojih graditelja i cijele talijanske nacije, bio neekonomičan u ek-

sploataciji jer je povećana težina broda iziskivala i daleko veću potrošnju goriva. Za nj se u šali govorilo da troši više goriva vezan u luci nego drugi brodovi u plovidbi oceanom.

CRISTOFORO COLOMBO i LEONARDO DA VINCI su preko Atlantika plovili kao najluksuzniji talijanski brodovi do 1965. kada su ih zamijenili još veći i atraktivniji MICHELANGELO i RAFFAELLO. Stari su brodovi, kao zamjena za SATURNIJU i VULCANIJU prebačeni na plovidbe Jadranskim morem i 1966. prebojani u bijelo umjesto tradicionalne transatlantske crne boje.

Iz tog vremena potječe i priložena fotografija prolaska broda LEONARDO DA VINCI kroz Verige u plovidbi na kružnom putovanju započetom u New Yorku 9. rujna 1967. kada je u 35 dana plovio itinererom Funchal – Palma de Mallorca – Palermo – Haifa – Rodos – Pirej – Kotor – Napulj – Genova – Cannes – Barcelona – Lisbon – Vigo – Bermuda gdje je u luku Hamilton uplovio 14. listopada.

CRISTOFORO COLOMBO u Jadranu ostaje do 1973. kada odlazi u Južnu Ameriku gdje plovi sve do 1977. Prodan je u Venezuelu gdje je u Puerto Ordazu još neko vrijeme služio za smještaj radnika. Otegljen je 1981. preko Tihog Oceana u Taivan gdje je u Kaoshijungu u jesen sljedeće godine konačno razrezan u staro željezo.

LEONARDO DA VINCI krstari uglavnom po Zapadnom Sredozemlju, a kada ga je 1977. unajmila Costa Cruises, odlazi na Bahame. Bio je to neuspješan pokušaj da se revitalizira stari neekonomični brod, pa je iste godine vraćen u Italiju na mrtvi vez u luci La Spezia. Misteriozni požar 4. srpnja 1980. je potpuno uništio brod, koji je nagnut za 60 stupnjeva otegljen u obližnje rezalište. Tu je u La Speziji, prodan za samo jedan milijun dolara ali i osiguran na 7 milijuna dolara, do konca iste godine i on završio u hrpi starog željeza.

**PRIJE 101 GODINU U BOKI SE RODIO JEDAN OD NAJPOZNATIJIH
PODVODNIH ISTRAŽIVAČA I INOVATORA EUROPE**

Karlo Baumann - pionir morskih dubina ⁽²⁾

S ekipom prilikom vađenja Kiebitz-a

**Piše:
Siniša Luković**

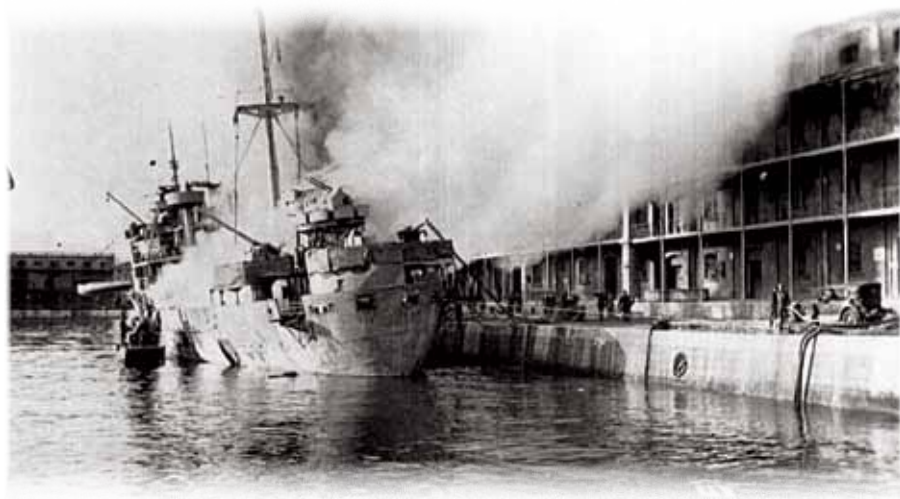
Nakon Drugoga svjetskog rata diplomirani inženjer brodogradnje Karlo Baumann zapošljava se 1945. u brodogradilištu Ribarske zadruge na Zavrtnici u Zagrebu, zasniva svoju obitelj te u lipnju 1946. prelazi u brodogradilište „Treći maj” u Rijeci. U riječkoj luci, koja je nakon rata prepuna potopljenih brodova uz

gatove tamošnjeg brodogradilišta, Baumann se počinje baviti profesionalnim ronjenjem, a već u siječnju 1947. pridružuje se novoosnovanome državnom poduzeću za vađenje, spašavanje i tegljenje brodova „Brodospas”. Osim ronilačkog iskustva, Baumann u „Brodospas” donosi i svoje bogato tehničko i inženjersko znanje pa ubrzo postaje jedan od prvih tzv. salvage mastera, odnosno inženjera-rukovodilaca

složenim tehnološkim operacijama vađenja potonulih brodova i spašavanja prevrnutih i nasukanih brodova. Godine poslijeratne obnove zemlje bile su teške, a u oskudici svega i svačega „Brodospasu” je povjeren golem zadatak da akvatorij jugoslavenskih brodogradilišta i luka raščisti od olupina stradalih brodova, iz mora izvadi sva modernija i manje oštećena plovila koja će se obnoviti za korištenje u

trgovačkoj mornarici nove socijalističke države, a sve ostale pogodne potopljene željezne brodove izvadi, izreže i pretvori u sirovinu za jugoslavenske čeličane kojima je tada manjkalo željezne rude.

S ograničenim tehničkim sredstvima i zastarjelom, nerijetko i za život opasnom ronilačkom opremom, Baumann i drugi inženjeri i ronionci „Brodospasa” tada izvedu nevjerovatne tehnološke pothvate vadeći iz dubina Jadrana mnogobrojna plovila koja se nakon toga obnavljaju i uvrstavaju u jugoslavensku ratnu odnosno trgovačku mornaricu. Neki od brodova u čijem vađenju je sudjelovao svestrani inženjer i ronilački stručnjak rodom iz Boke su njemački transportni brod KT-6, parobrodi „Petka”, „Senj”, „Srbin”, jahta „Trol”, a u ožujku 1948. Baumann

KIEBITZ tone u Rijeci 1944.

je bio desna ruka rukovodilaca ekipe koja je s dna riječke luke podignula potopljeni veliki njemački minopolagač „Kiebitz”, nekadašnji talijanski brod-hladnjaču za prijevoz banana „Ramb III”. Izazovna ope-

racija dizanja 117 metara dugog broda teškog više od 4.500 tona tada je prvi put odrađena kombiniranom metodom korištenja tzv. podiznih cilindara i upumpavanjem komprimiranog zraka u hermetizirana skladišta potonulog broda. Nakon velikih napora i mnogobrojnih teškoća, posao je uspješno završen, „Kiebitz” je izvađen i otpremljen u brodogradilište u Puli na obnovu iz koje je izašao 1953. u sasvim drukčijem obliku i pod novim imenom - „Galeb”, a u sljedećim desetljećima postao je poznat diljem svijeta kao „brod mira” Josipa Broza Tita.

Još kompleksnija i teža bila je 1949. godine operacija ispravljanja i vađenja velikoga teretnog broda „Locchi” koji je krajem Drugoga svjetskog rata potonuo i na dnu mora se prevrnuo na bok, pokraj lukobrana u Rijeci. S dubine od 22 metra brod je prvo pomaknut iz mulja u koji je bio zaglibljen, zatim ispravljen i na kraju dignut na površinu mora. Iste godine inženjer Karlo Baumann postiže još jedan nevjerovatan pothvat – na dubini od 62 metra, usred neočišćenoga minskog polja zaoštalog iz rata, Baumann prvo pronalazi, a zatim i vadi potopljeni veliki tromotorni talijan-

KIEBITZ tone u Rijeci 1944.

Titov brod GALEB

ski avion-bombarder. Pri tome se on osobno više puta u tzv. teškoj ronilačkoj opremi spuštao na dno mora i postavljao čelik-čela s kojima je podignut avion, ostajući na toj dubini čak i po 13 minuta, za trećinu više nego što su to dopuštale ronilačke tablice, proračunate da odrede sigurno vrijeme tijekom kojeg se akvanaut može zadržati na određenoj dubini bez posljedica za zdravlje, uz adekvatan postupak tzv. dekompresije pri povratku na površinu. Baumann je iste godine ronio i na nešto manjoj dubini od 55 metara pokraj otoka Zlarina, sudjelujući u najsloženijoj operaciji koju je „Brodospas” do tada poduzeo – vađenju potopljenoga velikoga putničkog broda „Prestolonasljednik Petar”, koja je provedena u četiri faze. Nemirni duh mladog i sposobnog inženjera dovodi ga do potrage za potonulim motornim jedrenjakom „Argo” koji je Baumann našao na 68 metara dubine pokraj Žirja i također ga, u siječnju 1951., vratio na površinu izradivši za to kompletan projekt operacije vađenja broda u dvije faze, korištenjem cilindara i plovne dizalice. U akvatoriju Žirja Baumann i ekipa „Brodospasa” 1952. godine izveli su još jednu složenu operaciju vađenja potonuloga velikoga

putničkog broda „Karađorđe” s 51 metra dubine, a iste godine Baumann je opet pomaknuo granice spustivši se na dubinu od 72 metra pokraj Rogoznice zbog vađenja jedne potonule grtalice.

Sav taj rad u praksi i teoriji Baumannu je omogućio da se istakne kao jedan od najposobnijih stručnjaka za dubinsko ronjenje i teške podvodne radove u ovome dijelu Europe. Njegovi znanstveni radovi o fiziologiji i patologiji ronjenja, profilaktičkim mjerama za sigurno ronjenje, upotrebi mješavina plina pri ronjenju, ali i o tehnologiji gradnje jedrilica i pravilima jedrenja objavljivani su u časopisima „Pomorstvo”, „Jugoslovenski mornar”, „Na-

rodna tehnika”, „Brodarstvo” i „Horizonti”. Baumann je imao čak i vlastitu emisiju o moru i ronjenju na Radiju Zagreb. Nemiran duhom i snažan intelektom, Karlo Baumann poduzima na ovim prostorima pionirske korake u upotrebi tzv. lake autonomne ronilačke opreme čiji je razvoj tada i u svijetu još bio u povojima. Poput svoga poznatijeg kolege, poznatoga francuskoga podvodnog istraživača Jacquesa Cousteau (čitaj: Žak Kusto) s kojim je razmjenjivao iskustva, i Karlo Baumann eksperimentira s novom opremom – gumenim ronilačkim odijelima i autonomnim aparatima za disanje otvorenog i zatvorenog kruga, marki „Frogman”, „Dräger” i „Pirelli”. Poznata talijanska tvornica gumenih proizvoda „Pirelli” za Baumannu izrađuje poseban prototip gumenoga lakoga ronilačkog odijela, koje on ispituje u praktičnoj upotrebi. Nova oprema akvanautima je omogućava do tada neviđenu slobodu kretanja pod vodom jer s površinom više nisu bili vezani tzv. pupkovinom – crijevom za dobavu zraka za disanje, a nisu nosili ni teške olovne cokule na nogama niti glomazno odijelo od kože te mesingani veliki šljem na glavi. Oprema kakvu je Baumann ispitivao

Prestolonasljednik Petar

Karađorđe

početkom pedesetih danas je sasvim uobičajena za sve koji, kao profesionalci ili amateri, zalaze u morske dubine.

Profesionalna radoznalost da istraži morske dubine navodi Baumanna na razradu vrlo ambicioznih projekata za to vrijeme, ali i današnje, koji su ipak ostali nerealizirani – projekt promatranja morskog dna iz naprave nalik ronilačkom zvonu sa staklenim prozorima, projekt vađenja olupine autrougarske krstarice „Kaiser Franz Joseph I” iz podmorja uvale Cipavica u Boki kotorskoj te akciju traganja za olupinom talijanske oklopnjače „Re d’Italia” potopljene 1866. godine u pomorskoj bitki pokraj Visa. Brod za koji se pretpostavljalo da u sebi krije i dosta zlatnog novca nađen je tek 2005. i na njemu je i danas zabranjeno ronjenje. Bokeški istraživač podmorja i inženjer planirao je i prva podvodna arheološka ispitivanja na istočnoj obali Jadrana. U svome, na žalost, kratkom životom vijeku Baumann se bavi i obrazovanjem ronilaca za koje tada u Jugoslaviji nije bilo formalne škole. Održao je tako dva ronilačka tečaja – prvi 1948. godine na kome je osposobio 15 novih ronilaca i drugi 1954. kada je obrazovao još 29 no-

vih mladih ronilaca. Uz sve to Baumann nije ostavljao svoju najveću ljubav – jedrenje pa uz mnogobrojne pobjede na lokalnim regatama osvaja 1951. i 1952. prvenstvo Jugoslavije u klasi „olimpijska jola“, a na Olimpijadi u Helsinkiju iste godine osvaja 22. mjesto u tada tek uvedenoj novoj klasi „finn“.

Sljedeće godine Baumann poduzima možda i najhrabriju akciju u svojoj ronilačkoj karijeri – s kolegom Vladom Antolovićem zaranja u potopljeno okno rudnika olova i cinka „Trepča“ u Kosovskoj Mitrovici. Ronioci su obavili radove zatvaranja vrata na dubini od 500 metara ispod površine zemlje, čime su praktično spasili

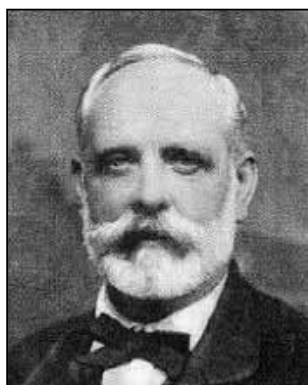
cijeli rudnik od uništenja. Pri tom su Baumann i Antolović u potpunom mraku prolazili 200 metara dužine kroz poplavljene hodnike rudnika u vodi dubokoj i do 45 metara.

U naponu životne i stvaralačke snage, kada se već činilo da za njega nema granica, Karlo Baumann je u ljeto sljedeće godine stradao nesretnim slučajem u samo četiri metra dubine mora, ispod kobilice parobroda „Žužemberk“ u splitskoj luci. Tragična smrt omiljenog sportaša, cijenjenog znanstvenika i sposobnog inženjera, na koju i danas podsjeća spomen-ploča postavljena 1955. na mjestu nesreće, zaprepastila je najveći dalmatinski grad. Posljednji ispraćaj ovoga proslavljenog olimpijca bio je veličanstven, a tisuće ljudi okupile su se 8. srpnja 1954. u splitskoj gradskoj luci da na posljednje putovanje, brodom „Dalmacija“ do Rijeke, isprate kovčeg s Karlovim tijelom. Jedriličari njegova „Labuda“ kružili su punim jedrima po gradskoj luci, a barkasa „Ronilac“ tvrtke „Brodospas“ simbolično je teglila jednu malu jedrilicu tipa „jola“. Jedrilica, imenom „Rose Marie“, jedrila je sama, bez svoga dugogodišnjeg kormilara, legende jugoslavenskog pomorstva, inženjera Karla Baumanna koji je otplovio u vječnost.

Sprovod Karla Baumana

Franz Thiard de Laforest (1838. – 1911.)

Franz Thiard de Laforest, ugledni fotograf, rođen je 1838. godine u Beču, ondašnjoj Austro-Ugarskoj. Potomak je burgundijske obitelji Thiard de Bussy. Njegova obitelj doselila se početkom 19. stoljeća iz Francuske u Beč. Uspješno je završio trgovačku školu i oduševljen novim izumom – fotografijom, odabire je za svoje zanimanje. Sa željom za snimanjem putovao je cijelom Europom i bio očaran Mediteranom. U četrdesetoj godini, u Beču, oženio se Gabriellom von Lachmann, kćerkom bečkoga ljekarnika. Na svojim putovanjima oduševio se Bokom kotorskom i odlučio tu dovesti svoju obitelj. Doselio se u Kotor 1873. godine gdje je osnovao svoj atelijer i tu je ostao do smrti. Umro je u Kotoru od srčanog udara 1911. godine. Volio je ljude i Boku i o tome pisao u svojoj knjizi „Bocche di Cataro“, koju u cjelini prenosimo u nastavcima.

Priradio: **Dario Musić**

KOTOR

Rijetko se može naći mjesto koje ima tako neobičan i romantičan položaj kao grad i tvrđava Kotor. Putnik namjernik najprije ugleda gotovo okomiti strmi zid ogromne brdske piramide na čijem najvišem vrhu je utvrda od koje se s oba njezina ruba spuštaju zidine. U podnožju ove stijene, prema moru, pruža se komad zemlje na kojem je sagrađen grad. Njegove prednje zidine spajaju se sa zidinama što se spuštaju po rubovima stijena. Ona nije sasvim gola, nego je na mnogim mjestima obrasla grmljem, pa i drvećem, što joj mjestimice daje izgled zelene površine koja se poput oaze u pustinji ističe nad sivom golom pozadinom Lovčena. Put koji serpentinama vodi do crkvice Gospe od zdravlja, koja je podignuta na jednoj izbočini stijene, nastavlja se do utvrde. Nekoć je ovaj put za svakog bio slobodan, ali je 1882. god. zatvoren pa je uspon do crkvice dopušten samo u dane kada se u njoj služi misa. Inače je potrebna dozvola Zapovjedništva mjesta u Kotoru.

Troje vrata vode u grad kojemu s obje strane teku male planinske rječice koje poslije kratkog

Kotor 1904. Foto F. Laforest

tijeka utječu u more. Glavna zapadna vrata nazivaju se i vrata od rive jer gledaju na pristanište. Iznad luka vrata uklesan je kip mletačkog lava, a ima ih i na gradskim zidinama. U novije doba iznad lava postavljen je austrijski grb i geslo: „Justitia Regnorum Fundamentum“ (Pravda je temelj kraljevstva). Vrata i zidine gusto su prekriveni divljom lozicom, što je vrlo

živopisno. Ispred zidina je lijepa široka riva, a lijevo od vrata je maleni lijepo njegovani park s otmjenom, prilično velikom kavanom, dok se desno pruža čitav niz natkrivenih prodajnih tezgi. Ostalo dvoje postranih vrata svakog dana se zatvaraju u 10 sati na večer, a ova glavna u 11 sati, ali se na ovim nalaze mala vrata kroz koja se može prolaziti cijelu noć...

Kotor, Katedrala Sv. Tripuna

Unutrašnjost grada nema puno spomena vrijednog. Od građevina valja spomenuti katedralu posvećenu svetom Tripunu. Njezina gradnja započela je 1123., a kada je 1166. završena, posvetio ju je biskup Malone. Ponegdje se u uglovima uličica može vidjeti pokoji gotički prozor i grb, ostatak iz doba mletačke vlasti. Osim glavnog oltara katedrale, valja spomenuti i oltar u crkvi sv. Klare nad kojim se nalazi prekrasna zavjesa isklesana od žutog mramora. Grad je dobro popločan, ima mnogo uskih ulica i malih trgova, kuće su jednostavne i pru-

žaju malo komfora. Pitka voda je izvrsna, mnoge kuće imaju cisterne i pune se podzemnim izvorima. Kotor broji 3.300 stanovnika, a od tog broja polovica je katoličke, a polovica pravoslavne vjere. Sjedište je zapovjedništva brigada, katoličkog i pravoslavnog biskupa, okružnog i kotorskog suda te kotorske kapetanije.

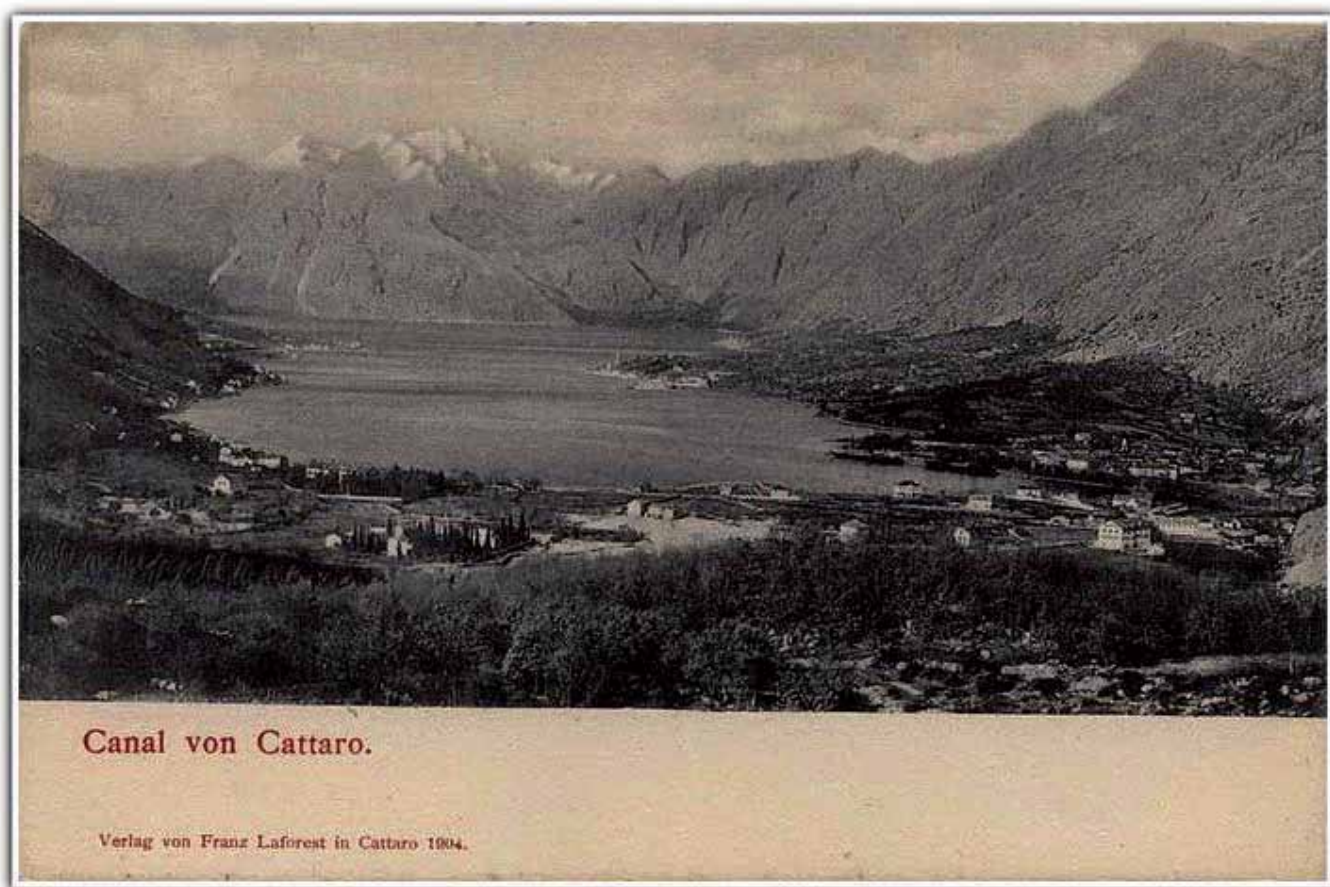

Kotor 1904. Foto F. Laforest

Prvi dojam o Kotoru je sumoran. Pogled na ovaj melankolični kutak stvara osjećaj sivila, posebno onome koga zvanje ili želja za putovanjem dovede ovamo u zimskim mjesecima. Pošto Lovćen svoju glavu mjesecima drži pod dubokom kapom oblaka, u Kotoru se često danima ne vidi zraka sunca jer se sunce samo za vedrih dana pomoli tek u deset i pol sati kada prijeđe visoko brdo u zaleđu grada, a već za tri sata opet zađe iza brda Vrmca. Ipak, povjesničar car Porfirogenet pretjeruje kada tvrdi da se u Kotoru zimi sunce uopće ne može vidjeti, a ljeti samo u podne. Polusvjetlo, slojevi olovni oblaka koji leže nad gradom, dugotrajni pljuskovi, curenje kiše s krovova mnogih kuća bez oluka, što unosi vlagu u stanove, sve to čini boravak u Kotoru neugodnim. Tad svi čeznu za burom, ledenim, suhim sjeveroistočnim vjetrovom koji se, doduše, velikom silinom ruši niz brda, ali rastjeruje deprimirajući šilok te ponovo vraća zlatni zrak sunca.

Ljeti, naprotiv, vlada neizdrživa vrućina jer okolna brda reflektiraju sunčane zrake na grad i priječe nastup svježih morskih vjetrova koji su tako blagotvorni za druge dalmatinske gradove. Tada nema ni rose ni kapi kiše. Autor se sjeća 1887. godine kada tri mjeseca i 10 dana nije pala ni kap kiše. Tada ima u izobilju dosadne gamadi.

No, opisane okolnosti ne vladaju svake godine. Doživio sam ljeta u kojima je vrućina bila podnošljiva, a blage zime bez pretjeranih kiša. Tada pupa i zeleni se sve već u veljači

Kotorski zaljev 1904., foto F. Laforest

pa je šetnja izvan grada vrlo ugodna, posebno prema Dobroti gdje skoro uz svaku kuću ima jedno ili više stabala naranči čiji plodovi sazrijevaju u kasnu jesen ili zimi pa se sjaje na suncu kao zlato među tamnozelenim lišćem. Mirisna ljubičica pojavljuje se već u siječnju, ruže mjesečarke cvjetaju čitavu zimu ako su na zaklonjenim mjestima i mnogo drugog cvijeća omiljenog djeci. U proljeće nas oduševljavaju stabalca šipka, kojih je mnogo oko putova i na poljima, svojim mnoštvom sjajno crvenih cvjetova. Bršljan, koji ovdje izvanredno uspijeva, pokriva stare zidove i neka stabla do vrha, zvončići poljskog slaka bijele se iz grmlja, trn je prepun bijelih cvjetova, žuti grmovi žuke i još mnogi grmovi i grmići podižu krasotu krajolika. Izvrsno uspijevaju: lovor, badem, murva, smokva, maslina. U vrtovima ima izvanrednih pimjeraka oleandera, paulovnije, evonimusa, pelargonije, hortenzije, karanfila i dr. Po zidovima rastu zvončići, kamenike, kapare, divizme, konopljanke, Gospina kosa i još mnoge druge vrste koje mogu botaničaru biti od velike koristi.

Onom tko se ne boji pješčiti, a ima vremena, preporučujem da se prošeta do Tivta. Krene li

cestom, trebat će mu otprilike dva i pol sata, a pješačkom, takozvanom morlačkom stazom koja vodi od Škaljara do Trojice, uštedjet će pola sata. Za uspona do Trojice lijep je pogled na zaljev. Na Trojici se odvajaju ceste za Budvu, Tivat, Crnu Goru i Vrmac. Na tome mjestu stoji ploča – putokaz odakle pogled seže do doline Grblja na čijem sjevernom kraju leži Tivat. Cesta dalje zaokreće oko Vrmca, ide stalno nizbrdo i sve do Tivta prolazi kroz park – put je ugodan i neočekivan. Tko se ne želi vratiti istim putem u Kotor, može iz Tivta lokalnim parobrodom koji ljeti iz Herceg-Novog stiže u pet sati poslije podne, a zimi u tri. Povratak lokalnim brodom pruža mogućnost da se izbliza promotre mjesta Lepetane, Risan, Perast, Stoliv, Prčanj, Sv. Matija u Dobroti, u koje ne pristaju brze brodske linije.

Na kraju valja spomenuti jednu pojavu, osobitost Kotora. Kad je zrak vrlo čist i bistar, ubrzo nakon zalaza sunca brda iznad Dobrote ponekad djeluju kao da su prelivena purpurnom, poput svojevrsnih zažarenih alpskih stijena. Takav se fenomen vrlo rijetko javlja na morskoj obali.

(nastavlja se)

Mudrama, mudrovanju, mudrinima i monadama

Piše:
Neven Staničić

Bog je dao da ima ljudi, koji ne samo da znaju mudrovat, nego su kvalifikovni i za kupljenje mudrina, a po mogućnosti i činjenje monadi. Doduše to su posebno darovite persone i teško je nać jednu sa sva tri mota. Deboto, u pitanju su tri rabote koje, ma koliko na prvi pogled slutile slično, ni izbliza ne definišu istu situaciju, da ne zborimo o pravilima i posljedicama samih činjenja. I tun bi se ćovjek najprije mogo zalećet oko monada (!), ma poćimo redom erbo i situacija oko mudrina i mudrovanja, takoće zahtijeva laganu bokešku ekspertizu.

Dunkve, za poćetak, svi znamo bit i jesmo **mudre**. /Prilika ćini, veće, oli manje./ Neki će reć, najveće kad se oćemo napraviti „ludim“ (!), a zapravo

ćim nam prifali pravijeh argumenata. Što će opet reć, da već samo mudrovanje, ne treba odma i na prvu loptu poistovjećivat sa bog zna kakvom mudrošću. Polako. Ako im je prezime isto nije rećeno da su blića famelja. Dosta je za primjer uzet, rećimo, pamet, koja sama po sebi jest mudra-pametna, eli (!), ma je nećemo zvat „mudrom“/ „pametnicu jednu“ / erbo se iza nje / te naće „mudre“ / zna krit više, amo reć, furbeće, nego regularne pameti. Ruku na srce. / A ni akcenat nije tu za kupljenje mudrina, nego dati nešto znaći, kad se već naglašava. I dugi i kratki, uzlazni i silazni. / Zato, nemoće dozvoliti da Vam ovo bude prekomplikovano. Jednostavno, mudro je primijetiti, da kao „mudre“, nismo svi isto i iskreno namjerni,

niti spremni za mudrovanje.

Mudrovanje, je opet, nejbezazlenija stvar na ovi bijeli svijet. Nikoga ne opterećuje. Niti zabrinjava. Nema ni zašto. Od mudrovanja glava ne boli. Ako je pravo i iskreno / mudrovanje /. Erbo, poćinje onog trenutka kad je sve drugo posloženo. Obićno, kad ponestane ćakula u druştvo i za trpezom, u kafić (!) i kad zarad razgovora treba nastaviti priću. Što košta da košta. A ne košta ništa. Nije mudrovanje, za krićne situacije i veliku problematiku. Zato nema te cijene, koja bi ga platila. Ono je prosto, neprocjenjivo. Fala bogu, primijetiti će tako mudro(ser), sve prateći dešavanje, kako nema više nikoga na mulo da uvati cimu, kad je baće s broda (!!). Kupi se ljudi da vide

brod kako akoštaje, ma niko da se privati, cimu da uvati. Našto smo spali, jao nam jest (!). Više niko reda ne zna. A nekad nije bilo tako, nego su ljudi trčali da vataju cime. A?

I tun je kraj. Nije dati, da očekujete repliku. Mudrovanje i jest mudrovanje, zato što se na njega, kao po pravilu, nema što odgovarat. Ono je konačno i kristalno jasno. Može se samo prekinut, ili nastaviti na istu temu.

Mudrini su drugo. Oni se kupe. Ne baš kao poslovice, ili da se saginješ, nego onako, da se odglumi rješenje. Kupe ljudi mudrine. Po pravilu, što je više mudrina, veće su i iluzije o ljudima. To je kao ona vrsta iskustva, što ostaje, kad pođeš posudit pare, a dobiješ savjet. Dobar savjet, mudar, kojega si doduše i

sam znao. S' tim, da si u konkretnom slučaju posramljeni primalac, koji ne zna što bi sa sopstvenom pameću, za razliku od uzvišenog davaoca koji je usput i pravi „sakupljač“ dotične i sličnih mudrosti. Džaba, znaš, ako ti ne koristi (!). Mudrini zapravo i služe da bi ih upućeni, mijenjali za „gluposti“ koje ostatak svijeta pokušava da shvati ili učini. Mudrini su „mudro“ zapakovani razlozi da se ne otkrije ništa što već nije poznato. I tačni su. Jedina im je mana, što čine nervozu.

Kod **monade** je kao i kod mudre, opet bitan akcenat. Sa naglaskom na prvom slogu, kažu lingvisti, monada je italijanizam u značenju gluposti kao karakterne osobine. Što uostalom očekivat od riječi u čijem je korenu obična

mona. Ali, kako nije sve u akcente, tako je i kod nas značenje monada, koje se dakle čine, a ne samo zboru / uostalom evo prebacimo akcent na slog drugi / komplikovanije od izgleda na prvo slušanje. Složena je to priča, što bi reko pokonji Lajbnic. Možemo ga i citirati: „...unutrašnja aktivnost svake monade, je u harmoniji sa aktivnošću svih ostalih. Između monada ne postoje uzročno posljedični odnosi, iako je svako stanje monade uzrok njenom sljedećem stanju, a istovremeno posljedica prethodnog...“ Nije laka muka kad se ljudi dovate monada. Što će reć, kad se jednom oko nečega, počnu činjet, nema povratka. Kao kod kađenja, nije da se ne vidi i ne „čuje“. Ma što? Ostaje samo da im vjerujemo.

Knezovi Primorske Hrvatske

Piše:
Dario Španović/
Hrvatska riječ -Subotica

Panonska Hrvatska imala je mnogo teže uvjete za razvitak nego Primorska Hrvatska, prvenstveno radi

ravničarskog položaja nepodobnog za obranu kao i radi provala Avara, a kasnije i susjedne Franačke države. Na-

kon smrti kneza **Ljudevita** njegovi nasljednici vladali su kao franački vazali i Panonska Hrvatska gubi mogućnost

postati središtem hrvatske povijesne državnosti. Od tada Bijela (Primorska) Hrvatska koja je obuhvaćala ne samo Primorje već i Dalmatinsku zagoru, dijelove BiH i Liku postaje centar buduće hrvatske države.

Knez **Porga** koji vladao u drugoj polovici VIII. stoljeća je prvi hrvatski knez o kojem postoje čvrsti pisani dokazi. Bizantski car **Konstantin Porfirogenet** u svome djelu *De administrando imperio* opisao je Porgu kao vladara pod kojim su Hrvati primili kršćanstvo. »U to su vrijeme ovi Hrvati imali Porgu za svog arhonta (kneza). Ova zemlja u kojoj su se naselili sami isti Hrvati, bila je u prijašnje vrijeme pod upravom cara Rimljana, pa se zbog toga u zemlji ovih istih Hrvata nalazi palača i hipodromi cara **Dioklecijana**, još sačuvani u gradu Saloni blizu grada Splita. Ovi kršteni Hrvati ne žele ratovati protiv tuđih zemalja, izvan granica svoje zemlje, jer su primili neku vrstu proročanskog odgovora i zapovijedi rimskog pape koji je u vrijeme **Heraklija**, cara Bizantinaca, poslao svećenike i pokrstio ih. To je stoga jer su poslije krštenja Hrvati napravili jedan ugovor, potvrđen njihovim vlastitim rukama i čvrstim obećanjem, i jamstvom u ime svetoga **Petra apostola**, da oni nikada neće poći protiv neke strane zemlje i s njom ratovati, nego će radije živjeti u miru sa svima koji su voljni jednako tako postupati, i oni su od istoga rimskoga pape primili blagoslov za taj čin, a to je (poruka) ako bi bilo koji stranci pošli u rat protiv zemlje ovih istih Hrvata i nametnuli im rat, tada će moćni Bog ratovati za Hrvate i zaštititi ih, a Petar, **Kristov** učenik, dat će im pobjedu.« (*De administrando imperio*, 31)

Knez Višeslav

Kao knez Primorske Hrvatske Višeslav je vladao koncem VIII. stoljeća i početkom IX. stoljeća, no ne može se sa sigurnošću tvrditi kojim je sve područjima vladao. Početak Višeslavove vladavine obilježila je borba s Francima, odnosno s franačkim markgrofom **Erikom**, vladarom Istre i Furlanske (pokrajina na sjeveru Italije). U želji da pokori primorske Hrvate, markgrof Erik 799. godine s vojskom iz Istre kreće prema Trsatu gdje mu se suprostavila vojska kneza Višeslava i stanovnika tadašnje Tarsatica (današnja Rijeka) koja porazila franačku vojsku, a markgrof Erik je ubijen. Zapisi o ovom pohodu kao i o smrti markgrofa Erika postoje u franačkom povijesnom djelu *Franački ljetopisi* (*Annales regni Francorum*). Knez Višeslav je ostavio jedan od najvrjednijih Hrvatskih spomenika iz srednjeg vijeka – Višeslavovu krstionicu koja se nalazila u Ninu. Krstionica je isklesana iz bloka mramora te ima šesterostranični oblik visine 90 cm i promjera otvora 120 cm, na sredini prednje stranice prikazan procesionalni križ ispunjen hrvatskim tropletom za zavojnicom na kraju triju krakova iznad kojeg se nalazi kružni latinski natpis s Višeslavovim vladarskim imenom: *duce Wissisclavo*. Uz gornji rub krstionice teče kružni natpis na latinskom, koji je posvetnog karaktera s naglašenom zavjetnom komponentom:

+ *HEC FONS NE(M)PE SVMIT INFIRMOS VT REDDAT ILLVMINATOS. HIC EXPIANT SCELE-RA SVA QV(O)D [DE PRIMO] SVMPSERVNT PARENTE, VT EFFICIENTVR XP(ISTI)COLE SALVBRITER CONFITENDO TRINV(M) P(ER)HENNE(M).*

HOC IOH(ANNES) PR(ES) B(YTER) SVB TEMPORE VVISSASCLAVO DVCI OPVS BENE CO(M)PSIT DEVOTE, IN HONORE VIDELICET S(AN)C(T) I IOH(ANN)IS BAPTISTE, VT INTERCEDAT P(RO) EO CLIENTVLOQVE SVO.

Ovo bi značilo u hrvatskom prijevodu: »Ovaj izvor naime prima slabe da ih učini prosvijetljenima. Ovdje se peru od svojih zločina, što su ih primili od svoga prvog roditelja da postanu kršćani, spasonosno ispovijedajući vječno Trojstvo. Ovo djelo pobožno učini svećenik Ivan u doba vođe (vladara) Višeslava i to u čast Sv. Ivana Krstitelja da zagovara njega i njegova štićenika.«

Knez Borna

Kneza Višeslava naslijedio je oko 810 godine njegov sin Borna koji se u franačkim izvorima spominje kao *dux Dalmatiae*. i *dux Dalmatiae atque Liburniae*. U franačkim izvorima Borna se spominje i kao knez Gacke (*dux Guduscanorum*) područja koje se proteže u unutrašnjost do Une i Kupe, pokrajina Gacka bila je podijeljena na tri župe: Gacku, Liku i Krbavu. Vladavinu kneza Borne obilježila je borba s knezom Panonske Hrvatske **Ljudevitom** koji je podignuo ustanak protiv Franaka. Jedan od razloga sukoba ova dva hrvatska kneza je bio radi cjelokupne vlasti nad Hrvatima dok je drugi, bitniji, bila Bornina želja za dobivanjem Franačke naklonosti u rješavanju sporova s Bizantskim gradovima u Dalmaciji. Borna koji je prihvatio vrhovnu vlast Franaka sukobio se 819. godine s Ljudevitom na rijeci Kupi gdje je poražen, a umro je 821. godine.

OD ŠKOLJKE DO CARSKJE VEČERE

- crtice za povijest bokeške kužine -

Piše:
Mašo Miško Čekić

Šesnaesti vijek iz temelja mijenja evropsku gastronomiju. Otkrićem Amerike u Evropu stižu brojne nove biljne vrste, među njima i mnoge jestive. Tri se izdvajaju i vremenom postaju osnovna hrana Evropljanima: krto-la, fažola i kukuruz. Njima se, tek u XVII. vijeku, pridružuje pamidora (u početku se misli-lo da je dekorativna, otrovna

biljka). Brojne su kuharske knjige koje govore o mirisu, ukusu i načinu pripreme slatkih i slanih delicija toga doba. U kuharici Antonia Latinija iz XVII. stoljeća, glasovitog venecijanskog kuhara, objavljena je receptura za, danas svjetski poznatu, salsu od pamidore. Po toj recepturi salsu i danas kuhaju Bokelji.

Godine 1624. u svom djelu „Zlatni vo“ Timotij Cizila zapisuje neka od jela na glasu u Boki. Izdvaja školjke koje, za vrijeme uskršnjeg posta, posebno priprema pravoslavno stanovništvo:

„Još postoje mnoga mjesta za ribanje ili kako kažemo 'poste', odakle se izvlače odlični rakovi (gambori) dugi pola pedlja, koji zbog toga češće dospijevaju u ruke gospode kavalira, a od ovih oni najbolji pripremljeni neprestano se nose na poklon njihovim pokroviteljima u Veneciji, kao što se radi sa jarebicama i sličnim“.

Cizila ističe važnost sardela za Bokelje, a love se noću: „u velikoj količini uz upaljene baklje, sole ih i prodaju na Kritu, u Dalmaciji, Istri, Veneciji i na jugu Italije“.

Boka je, prema Cizili, puna svake vrste voća i povrća, jer

se vrtovi, posebno pokraj Kotora, navodnjavaju i tu „se uzgajaju svakojake vrste rijetkog i jedinstvenog povrća i voća, koje je u prikladno doba izuzetne slasti i ukusa. A vrtlarske običavaju da ih prodaju na Pjaci od ulja, u blizini Gospe od rijeke Bovio“.

Cizila ističe i odličan kvalitet bokeškog maslinovog ulja, koje je „novo i staro, gusto, zlatkaste boje, dobrog mirisa, veoma bistro, slatko poput meda“, a vina su „poput onih koje Vergilije poredi sa nektarom“.

Na trpezama se često nalazi i divljač koja se puno lovi, iz hobija ili potrebe. Dosta pažnje poklanja se ljekovitom bilju i rijetkim korjenima koji se nalaze i beru u bokeljskim brdima, posebno na Lovčenu, piše Cizila.

Kuhalo se u bakrenom, željeznom i zemljanom posuđu, a u bogatim kućama jelo i piće služi se u najfinijem porcelanskom i staklenom posuđu. Prema sačuvanim oporukama, Bokelji su se koristili i srebrnim posuđem: bokalima, pijatima, čašama, putirima, gvan-tijerama i drugim srebrnim posudama.

U siromašnim kućama, po-red bronzina, gradela i pro-

sulja od željeza, koristi se uglavnom zemljano posuđe koje se proizvodilo i u Kotoru. O tome Cizila piše:

„Tu se (ulica što vodi na vrata od Gurdića) posebno izrađuju lonci od vlažne zemlje, koji se postavljaju na jedan točak za sušenje. Kada se tim načinom malo osuše izrađuje im se ručka i ona se lijepi sa strane prema želji, ostavljajući je da se sasvim osuši da bi se mogla peći po prvi put. A poslije se lonci prilikom pečenja tako okreću da dobiju onakvu glazuru kakvu trebaju da imaju na kraju. Potom se vrši drugo pečenje i lonci su sasvim završeni tako da se u njima mogu pripremati obilate guste i proste juhe kako bi se ponudile seljacima zajedno sa umakom od bijelog luka.“

Iz tog vremena potiču jela spravljena od svježih ili sušenih mahunarki i drugog povrća, bilo da se pripremaju sa svježim ili sušenim mesom ili, što je najčešće, samo sa maslinovim uljem.

Jedno od tih jela je i „vara“. Riječ je o jelu koje je imalo i religijski karakter jer se obavezno pripremalo na dan Svete Barbare/Varvare, hrišćanske svetice koja zauzima mjesto među Četrnaesticom svetih pomoćnika u nevolji. Varu su, uoči praznika, u nekim selima, pristavljali muškarci, uglavnom domaćini kuće.

Mada rijetko, vara se sprema i danas. To jednostavno, ali po ocjenama nutricionista, vrhunsko jelo, spravljalo se od sušenih mahunarki (leća, biž, bob, fažola, slani grah) i žitarica, posebno ječma i sijerka. Sve se zajedno kuha (u najboljoj varijanti se svaka namirnica kuha posebno pa se sastave i dobro poliju maslinovim uljem), uglavnom bez mesa i posebnih začina, posoli i jede kao čorba ili kaša.

Vara je samo jedno od brojnih jela koja se pripremaju uz vjerske praznike.

Gotovo svaki praznik imao je, kao zaštitni znak, neko jelo koje se obavezno pripremalo, kao jedino jelo toga dana ili kao dio bogatog prazničnog stola. Uz praznik se pripremalo meso i to: bravetina, teletina, jagnjetina, govedina ili piletina, a zimi svinjetina. Riba se kuhala, prigala, pekla, solila i sušila, a priprema svih jela bila je jednostavna, mada začinjena. Poslastice se,

uglavnom, pripremaju samo za praznik, najčešće palačinke, priganice, slatki kruh, a u bogatijim kućama rožada i slatka peciva sa suhim voćem.

Bokeška kužina XVI., XVII. i XVIII. stoljeća slična je svim ostalim kužinama mediteranskog kruga u kome se miješaju različiti kulturološki, ali i civilizacijski uticaji. Autohtona je koliko i kužine ostalih naroda u okruženju. Bez obzira odakle je receptura stigla, obogaćena je namirnicama uzgojenim u vlastitom vrtu,

mirisima i okusima lokalnih začinskih trava, sokom i koricom limuna i ljute naranče, pa je prema tome i prepoznata. Nove namirnice iz Amerike polako, ali sigurno stižu na trpeze. Njihovo korištenje ubrzala je glad koja Evropom hara tokom XVII. stoljeća koje je, u gastronomskoj priči, prepoznato i po značajnijoj upotrebi mliječnih proizvoda, posebno maslaca i sira, a na glasu su i jela od životinjskih iznutrica: džigerice, crijeva, slezine, tripe i bubrega. Cukar je sve prisutniji u ishrani i znatno jeftiniji u odnosu na XV. i XVI. stoljeće, pa ga u bogatijim kućama koriste u skoro svim jelima, slanim i slatkim. Bokelji su cijenili i voljeli egzotične začine sa kojima su trgovali i rado ih koristili, o čemu svjedoči i jedan trgovački dokument iz prve decenije XVII. stoljeće, značajan za povijest trgovine, ali i bokeške gastronomije.

Riječ je o spisku tovara robe koji je stigao brodom iz Venecije za potrebe kotorskih trgovaca. U dokumentu je naznačena težina i vrijednost svakog pakovanja, što ukazuje na značaj i važnost pošiljke.

Bila je to luksuzna roba iz Venecije, ali i iz dalekih istočnih krajeva, skupa, a ipak tražena: šećer u prahu, bombone, šafran, fini cimet, fini karanfilići, štapići od cimeta, kutije karanfilića, pripravljeni prženi šećer, cimet bombone, obični slatkiši, spravljani menduli i druga slična roba.

Ako se zna da je i danas šafran najskuplji začina na svijetu onda nije teško zaključiti što je značio prije 400 godina. Gastronomi se i danas klanjaju jelima sa šafranom, a štapiće od cimeta ili cimet bombone i danas je teško naći na našem tržištu.

Začini koje su Bokelji koristili prije više od 400 godina ukazuju na visoko razvijenu gastronomsku kuturu koja je

ostavila trag u savremenoj bokeljskoj kuhinji.
nastavit će se

SALSA OD VINA

Na zagrijanoj masnoći zažutiti ožicu brašna, pa naliti dobrog crnog vina i malo gustog soka od trešanja (može i sok od višanje). Pustiti da vri na laganoj vatri nekoliko minuta i dodati đumbira, papra, garofulića, kanele, suhica (ako je stađon i zrna grožđa) i listića mendula. Kuhati još par minuta i provjeriti ukus. Po potrebi dodati cukra i malo soli. Salsu služiti uz meso divljači, posebno divlje svinje.

Recept iz XVI. stoljeća

KAFA I BOKELJI

U Mljetskom kanalu, bokeljski hajduci su 1690. godine napali brod jednog dubrovačkog plemića i opljačkali ga. O tome su Dubrovčani izvijestili vanrednog mletačkog providura Kotoru Pjetra Duoda i dostavili mu popis opljačkanih

stvari. Pored raznih skupocjenih predmeta, hajduci su odnijeli i posude za serviranje kafe i čokolade.

Uživanje u kafi i toploj čokoladi bila je privilegija plemstva i pomoraca toga doba, a pribor za serviranje kafe na brodu najbolje svjedoči o popularnosti tog napitka u XVII. stoljeću. Izvještaj Dubrovčana o napadu na brod, prvi je pomen o Bokeljima i kafi, mada se sa sigurnošću može reći da su u ovom napitku bokeljski pomorci uživali i ranije u Veneciji i turskim lukama. Prvi tovar kafe za tržište Evrope pominje se već 1453. godine, a Mlečani su kafu uvrstili u trgovačku robu 1615. godine. Prva kafana u Istambulu otvorena je 1554. godine, a 1683. i u Veneciji.

Kasnije je pribor za kafu uobičajeni dio brodskog inventara. O tome govori i popis stvari na brodu kapetana Marka Kamenarovića. Na popisu iz 1789. godine našli su se bruštulin za kafu i pribor za kuhanje i posluživanje kafe.

KOSTANJI U MEDU

Kilo kostonja preliti sa tri litre hladne vode, malo posoljene, i staviti na vatru. Predhodno, svaki kostonj malo zarezati nožem. Kuhati oko 45 minuta, vodu prosuti, a kostonje oguliti. Servirati u terinu i preliti medom.

Početak XVII. stoljeća

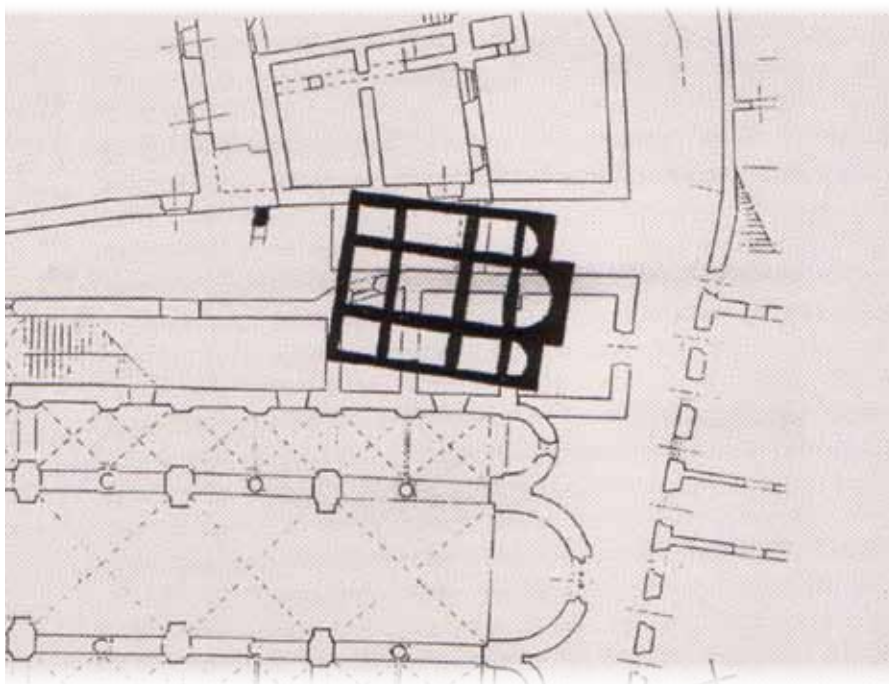
PREROMANIČKI SPOMENICI

Piše:
Jovan J. MARTINOVIĆ

Opština Kotor

Tokom obnove i revitalizacije spomenika kulture oštećenih u katastrofalnom zemljotresu od 15. aprila 1979. godine postojala je obaveza investitora da se prije početka sanacionih radova izvrše arheološka istraživanja unutar i oko građevina. Zahvaljujući ovome došlo se do brojnih dragocjenih podataka, od kojih su svakako najbitniji oni koji bacaju novo svjetlo na problem postojanja prvobitne crkve posvećene patronu Kotora, do sada označavane kao okrugla crkva – **rotunda**. Naime, ovo je bio jedan od mogućih prevoda grčkog pridjeva **ἑιλεματικό** (heilematiko = zaobljen, zaokružen) kojim je, pišući sredinom X vijeka i unoseći podatke što se odnose na prethodni IX vijek vizantijski car – pisac Konstantin Porfirogenet opisao prvobitnu crkvu Sv. Tripuna.

Naša arheološka istraživanja započela su u sakristiji kotorske Katedrale i u ulici između sakristije i zgrade Biskupije, a kasnije su proširena na čitav

Martirij Svetog Tripuna iz IX vijeka pored Katedrale

gabarit Katedrale. Na dubini od oko 1,5 metar od nivoa poda, odnosno pločnika ulice otkriveni su ostaci temelja jedne omanje crkvene građevine, koncipirane u obliku grčkog krsta jednakih krakova, upisanog u kvadrat. Crkva je na istočnoj strani imala tri apside, izvana pravougaone, a iznutra polukružne, s tragovima malterisanja. Na presjecištu znatno šireg srednjeg broda i srednjeg transepta mogla

je na zidanim stupcima ili monolitnim stubovima stajati niska, četvrtasta kupola, dok su bočni brodovi mogli biti pokriveni svodovima, a apside polukalotama. Na ovom istom mjestu bio je još sredinom XIX vijeka pronađen sarkofag kotorskog građanina Andreasa Saracenisa, po kasnijim dokumentima ktitora te prvobitne crkve, pa je to opredijelilo identifikaciju ovoga nalaza. No, kako je kvadratni tlocrt

novonađene crkve bio u koliziji s Porfirogenetovim opisom i uobičajenim nazivom „rotunda“, trebalo je izvršiti pažljivu analizu Porfirogenetovih opisa crkvenih građevina na istočnoj obali Jadrana, posebno u Splitu i Zadru, pa je tom prilikom ustanovljeno da se izraz „heilematiko□s“ odnosi na sve prostore presvođene ili pokrivene kupolom, bilo da su oni kružne osnove (Sv. Donat u Zadru) ili pak pravougaone osnove (podrumi Dioklecijanove palate u Splitu). To znači da je novonađena prvobitna crkva bila sagrađena kao tipično svetište mučenika, kao martirij centralne, ali ne kružne već kvadratne osnove prekriven kupolom nad sarkofagom u sredini prostora i svodovima, pa stoga sav zaokrugljen. Iako je u kasnijim dokumentima naveden navodno tačan datum prenosa relikvija: 13. januar 809. godine, kao vrijeme gradnje uobičajeno se prihvata prva decenija IX vijeka.

Martirij Sv. Tripuna nije bio građen kao stolna, katedralna crkva, već je te prerogative imala starohrišćanska bazilika otkrivena ispod stojeće romaničke crkve Sv. Marije „od rijeke“, ali kako je ona bila od starosti oronula a kult Sv. Tripuna nadjačao kult ranijeg patrona grada Sv. Juraja, građani su neposredno uz martirij tokom XII vijeka sgradili novu romaničku Katedralu, svečano osvećenu 19. juna 1166. godine.

LITERATURA: Jovan J. Martinović, *Prolegomena za problem prvobitne crkve svetog Tripuna u Kotoru*, Prilozi za povijest umjetnosti Dalmacije, br. 30, Split, 1990., str. 2.-29.

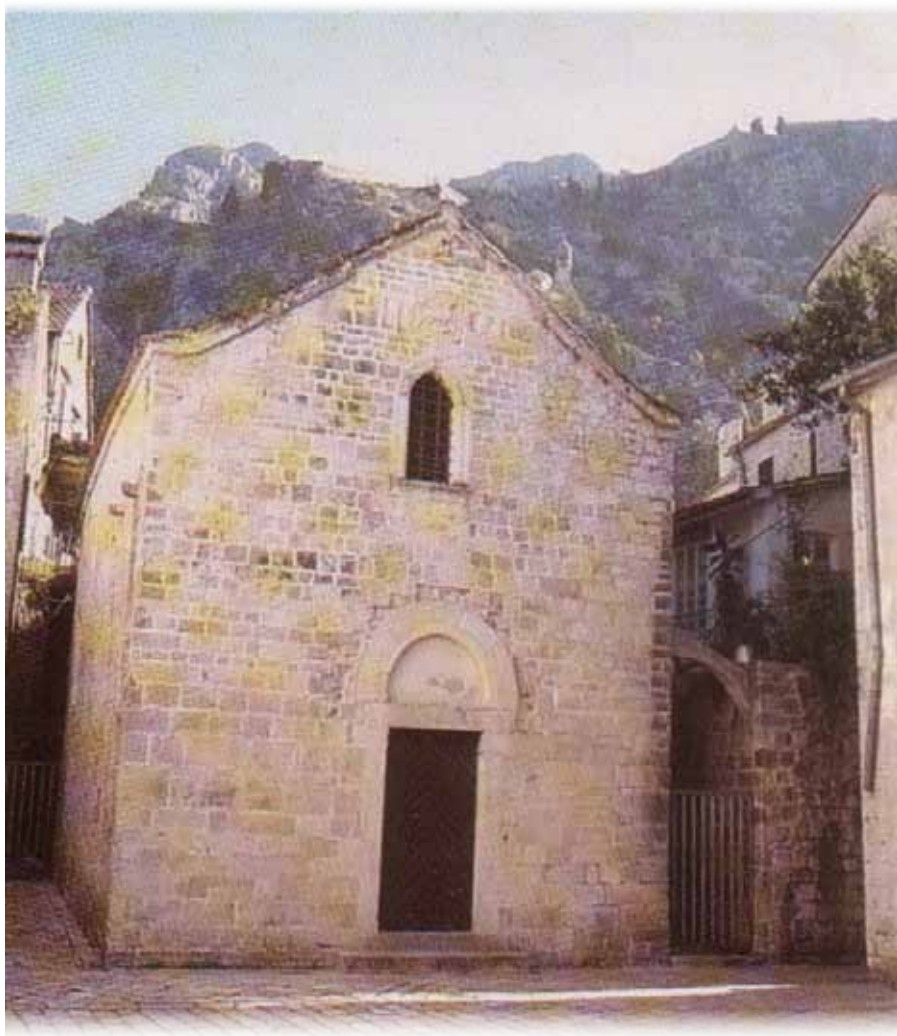
Unutar grupe od šest romaničkih i romanogotičkih crkava u urbanom jezgru grada Kotora najmlađa je postojeća crkva Sv. Mihovila ili Gospe od

Iskopine temelja martirija Svetog Tripuna

Karmena, u sadašnjem obliku iz druge polovine XIV vijeka, koja je u doba Napoleonove okupacije Kotora sekularizirana i pretvorena u vojno skladište, s drvenom međuspratnom konstrukcijom i kasnijim betonskim podom. Tokom ra-

dova na revitalizaciji ove skromne crkvice otkriveno je da njeni temelji leže na ostacima veće crkvene građevine, identifikovane kao benediktinska opatija Sv. Mihaila iz IX – XI vijeka čiji se opat Petar pominje još 1166. godine u ispravi

Nova crkva Svetog Mihovila iznad stare benediktinske bazilike

Iskopine crkve sv. Petra, Šuranj

ila u Kotoru, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, br. XXXI-XXXII, Kotor, 1983. – 1984., str. 151.-159.

Kada su 1956. godine istraživani temelji sakralne građevine u koritu potoka **Šuranj** u južnom podgrađu Kotora, otkrivena je velika trobrodna bazilika s jednom centralnom apsidom, iznutra polukružnom, a izvana pravougaonom, čiji su temelji sjeli na ostatke jedne kasnoantičke građevine, najvjerojatnije kulnog objekta, oko koga je otkriven niz grobnica manje nekropole, čiji je jedan grob bio datiran novcem cara Aurelijana (270. - 275. godine). Ova bazilika je identifikovana kao preromanička crkva benediktinskog samostana Sv. Petra na Šuranju, kako je nazivaju spisi kotorske notarske kancelarije prve polovine XIV vijeka budući da je samostan tada bio još aktivan. Kako temelji ove crkve leže usred korita bujičnog potoka, koji u kišnim danima valja velike količine vode u more, to nije otkriven niti jedan fragment preromaničke plastike s ove crkve, već je sve odneseno i zatrpano pod šljunkom.

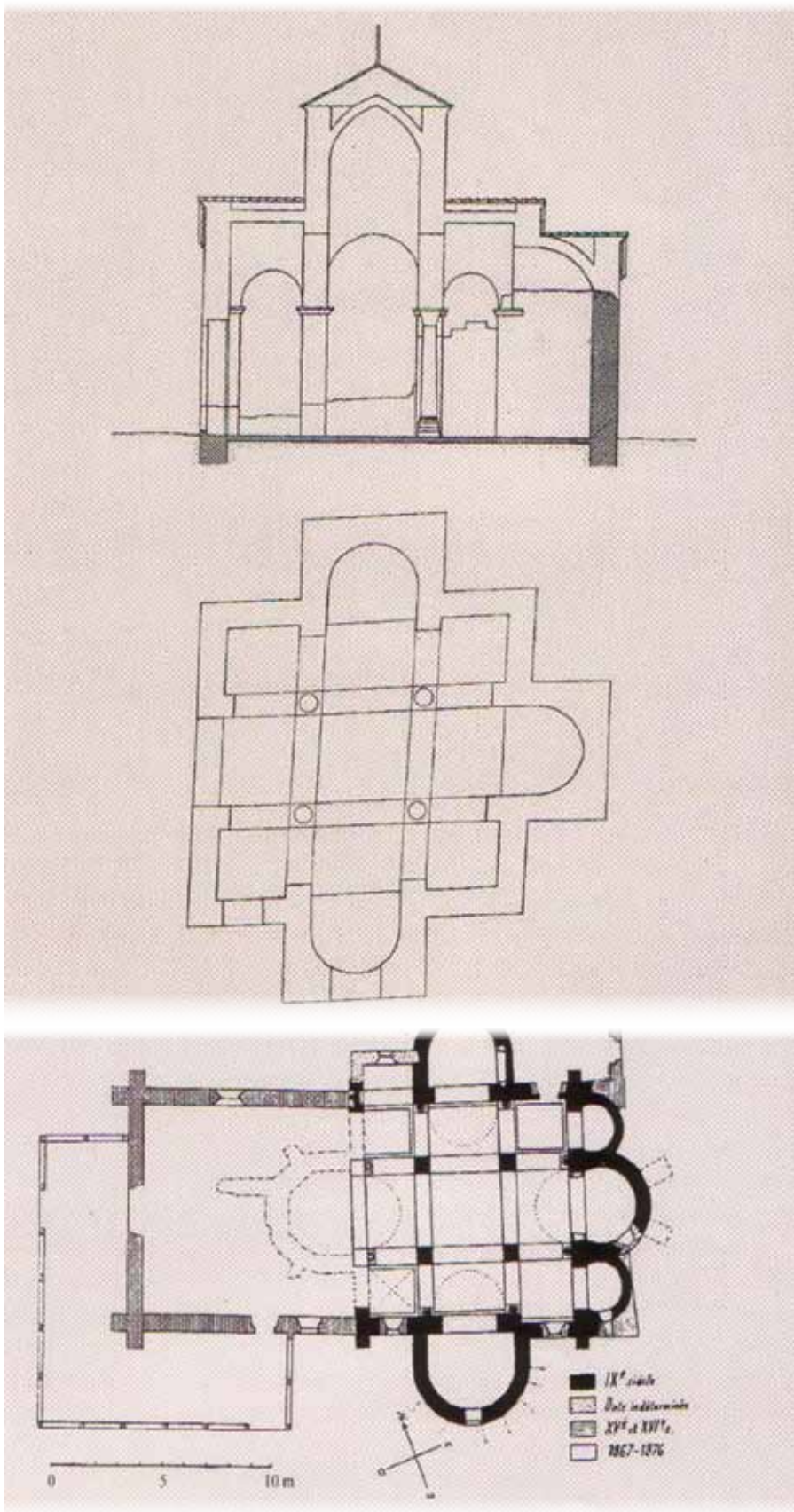
LITERATURA: Pavle Mijović, *O kasnoantičkim i srednjovjekovnim grobljima u Kotoru*, Pradavne i davne kulture Crne Gore, Titograd, 1987., str. 183. - 215.

o osvećenju oltara nove romaničke katedrale Sv. Tripuna.

Istraživanja su pokazala da je ta starija donja crkva bila mnogo duža i šira od sadašnje, da je bila podijeljena na šest poprečnih traveja moćnim pilastrima na koje su se naslonili temelji gornje crkve. U sačuvanoj apsidi bio je u fresko tehnici oslikan niz svetiteljskih likova u bogatim ornatima, od kojih su ostale vidljive samo donje polovine. Na podu od hidrauličnog maltera s tucanom opekom protiv podzemnih voda, ležale su razbijene u više fragmenata ploče plutejne pregrade s ukrasima tipičnim za period preromaničke i veoma sličnim plutejnoj

ploči s druge preromaničke crkve Sv. Mihovila na tivatskoj Prevlaci. Pretpostavlja se da je crkva stradala ili u nekom od zemljotresa iz sredine XIV vijeka što su potresali i pustošili grad i okolicu katastrofalnom silinom otprilike svakih 300 godina, ili pak u prvom napadu na grad vatrenim oružjem, bombardama i spingardama, koga je izvršio mletački admiral Vetur Pisani 1378. godine. Stara donja crkva nije ni obnavljana, već je nad njenim pilastima podignuta mlađa gornja crkva, u čiju su fasadu ugrađeni neki od fragmenata s benediktinske opatije.

LITERATURA: Zorica Čubrović, *Crkva svetog Miha-*

Izgled crkve svetog Tome na Prčanju

U sredini starog pomorskog naselja **Prčanj**, na lokalitetu Marasovići, istraženi su 1963. godine od ranije poznati ostaci preromaničke crkve **Sv. Tome**, koja se takođe pominje u najstarijim sačuvanim kotorskim notarskim knjigama iz prve polovice XIV vijeka. Crkva sa zidovima sačuvanim do visine dva metra približno je istih dimenzija kao martirij Sv. Tripuna u Kotoru isto tako je koncipirana u formi grčkog krsta upisanog u kvadrat, ali su joj apside raspoređene na krajevima srednjeg transepta na sjeveru i jugu, te na istočnom kraju srednjeg broda, nasuprot ulaza. U unutrašnjosti crkve ostale su *in situ* baze monolitnih stubova što su podržavali kupolu, od kojih su ostala sačuvana dva stuba sa kapitelima. Po analogijama s drugim crkvama sličnih tlocrta u Italiji i Francuskoj, crkva Sv. Tome na Prčanju datirana je u sami početak IX vijeka.

LITERATURA: Vojislav Korać – Jovan Kovačević, *Crkva svetog Tome na Prčanju u Boki Kotorskoj*, Zbornik Filozofskog fakulteta, knj. XI-1, Beograd, 1970., str. 107.-114.

Već je od ranije poznat natpis na nadvratniku neke crkve **Sv. Stefana** sa pomenom imena ktitora Huroga i Dane, pisan karakterima i duktusom preromaničkih natpisa razdoblja od IX do XI vijeka. Kako je natpis otkriven u šikari na poluostrvu Prevlaka u Tivatskom zalivu, to se pretpostavlja da je donesen s crkve Sv. Stefana na vrhu brežuljka ispod sela **Vranovići** u Donjem Grblju, na kojoj je uzidano nekoliko preromaničkih pleternih ukrasa.

LITERATURA: Jovan Kovačević, *Srednjovekovni epigrafski spomenici Boke Kotorske*, Spomenik SAN, CV(105), Beograd, 1956.

Natpis sa crkve Svetog Stefana, Vranovići

U XIX vijeku sagrađena je u prostranom polju naselja **Bi-jela** manja crkva **Sv. Petra**, u čiju su fasadu ugrađeni fragmenti preromaničkih greda nekog tegurija s natpisima u kojima se pominje izvjesni episkop **Iohannes**, a u unutrašnjosti se nalaze dva masivna kamena bloka s reljefnim staro-hrišćanskim krstovima. Za ove fragmente bi se moglo pretpostaviti da predstavljaju ostatke nekadašnje benediktinske opatije Sv. Petra **de**

Opština Herceg Novi

U selu **Rose** na obali poluostrva Luštica, na ulazu u Bokotorski zaliv, otkriveni su ostaci benediktinske crkve iz perioda IX – XI vijeka, najvjerovatnije posvećene **Sv. Mariji**, koja bi se mogla identificirati s istoimenom crkvom, pomenutom u buli pape Klementa VI iz 1345. godine, kojom se od srpskog vladara Dušana traži povraćaj većeg broja benediktinskih opatija, među kojima i **Santa Maria de Resson**. Ali, još nije razriješena dilema da li se u pismima pape Gregorija Velikog iz kraja VI vijeka, upućenim Sebastianu, **episcopo Rhisiniensi**, pominje Risan ili Rose, budući da se ova dva imena kontaminiraju pogotovo u papskim bulama sve do XII vijeka, a to bi moglo da znači da je episkop Sebastijan ustvari stolovao u Rosama, a ne u Risnu.

LITERATURA: Ilija Pušić, **O naselju Rose u srednjem vijeku**, Istorijski zapisi, XXXIV, sv. 3-4, Titograd; Mihailo Milinković, **Prilog poznavanju prošlosti Rosa**, Muzejske sveske, 2, Herceg Novi, 1997.

U selu **Kuti** u zaleđu Herceg Novog sačuvani su ostaci preromaničke crkve **Sv. Tome**,

Ostaci crkve sv. Marije, Rose

izdužene osnove s izvana pravougaonom, a iznutra polukružnom apsidom, koja po analogijama potiče iz XI vijeka. Tokom arheoloških istraživanja u crkvi su pronađene parapetne ploče pluteja s motivima lozice, životinja i ptica, a centralno mjesto zauzima veliki krst, kome su sa strane po jedan anđeo i orao visoke umjetničke izrade.

LITERATURA: Jovan Kovačević – Ilija Pušić, **Iskopavanja na ruševinama crkve svetog Tome u Kutima – Boka Kotorska**, Arheološki pregled, 1, Beograd, 1959.

Oltarna pregrada iz crkve sv. Tome, Kuti

Ostaci crkve sv. Tome, Kuti

Fragmenti sa crkve sv. Petra, Bijela

campo, što se takođe pominje u buli pape Klementa VI iz 1345. godine.

LITERATURA: Petar Šerović, *Starine crkve svetog Petra u Bijeloj u Boki Kotorskoj*, Starine Crne Gore, III-IV, Cetinje, 1966., str. 174.

Opština Tivat

Na malom ostrvu Prevlaka u Tivatskom zalivu, poznatom i po nazivu **Tumba sancti Archangeli**, osnovana je u periodu između IX i XI vijeka bendiktinska opatija **Sv. Mihaila**, od koje je ostao sačuvan samo veliki broj fragmenata

arhitektonske plastike preromaničkog stila. Ova opatija je prema najstarijoj sačuvanoj kotorskoj ispravi iz 1124. godine bila opredijeljena za gradnju kotorske Katedrale, a na početku XIII vijeka u njoj je osnovana Zetska episkopija. Velika romanička crkva s tri broda i apside, od kojih je srednja i izvana i iznutra polukružna dok su bočne izvana pravougaone, bila je srušena i nanovo izgrađena u obliku latinskog krsta, s kupolom na presjecištu jedinog broda i transepta. Manastir Sv. Mihaila na Prevlaci bio je krajem XIV vijeka napušten, a sredinom XV vijeka srušen.

LITERATURA: Tatjana Pejović, *Manastiri na tlu Crne Gore*, Beograd, 1995.; Predrag Malbaša, *Dva crnogorska manastira*, Titograd, 2003.; Vojislav Korać, *Ostaci manastira Sv. Arhandela Mihaila na Prevlaci*, Starinar, LI(51), Beograd, 2001., str. 135.-151.

Opština Bar

Na poluostrvu Ratac, između Sutomora i Bara, u periodu između IX i XI vijeka osnovan je benediktinski samostan, posvećen isprva kultu Sv. Mihaila a kasnije Bogorodice, i poznat pod imenom **Bogorodica Ratačka**. Najstarija crkva iz XI vijeka srušena je radi kasnijih proširenja, a posebno gradnje velike nedovršene trobrodne bazilike s kriptom što se počela graditi sredinom XIV vijeka. Samostanski kompleks poharan je i srušen u drugoj polovini XVI vijeka prilikom osvojenja Bara od strane Turaka, i nikad nije obnavljan.

LITERATURA: Đurđe Bošković – Vojislav Korać, *Ratac*, Starinar VII – VIII, Beograd, 1958.

Priredio:

Jovan J. Martinović

1582.g.

Reforma julijanskog kalendara pape Gregorija XIII.

U crkvu **sv. Jakova od Lode** na Pjaci od Oružja preneseno sjedište **Bratovštine sv. Roka**, po kojoj je kasnije dobila ime crkva **sv. Roka**.

1583.g.

Providur **Mark'Antonio Venier** (1583-1586) kovao novce sa likom sv. Tripuna, porodičnim grbom i inicijalima: **M.A.V.**

Počela restauracija katedrale **sv. Tripuna** od posljedica zemljotresa u **XVI.** v. za koju je Senat odobrio **2.000** dukata; stari svodovi zamijenjeni novim sa rebrima od korčulanskog kamena.

1585.g.

Perast se odvajala od Kotora i postaje **samostalna opština**.

Viceadmiral Mornarice **Marko Dentali**.

1586.g.

Providur **Andrea Gabriel** (1586-1588) kovao novce sa likom sv. Tripuna, porodičnim grbom i inicijalima: **A.G.**

Admiral Mornarice **Ivan Dentali**.

1587.g.

Umro teološki i pravni pisac **Pavle Bizanti**, biskup udinski i vikar akvilejskog patrijarha.

Novi **inventar** moštiju u **Relikvijaru** katedrale **sv. Tripuna**.

1588.g.

Providur Đeronimo Pizani (1588-1590) kovao novce sa likom sv. Tripuna, porodičnim grbom i inicijalima: **G.P.**

U njegovo doba popravljen dio **zapadnog bedema** prema moru, gdje je postavljen natpis sa datacijom: **M. D. LXXXX.**

1590.g.

Providur **Zuane Loredan** (1590-1592) kovao novce sa likom sv. Tripuna, porodičnim grbom i inicijalima: **Z.L.**

1592.g.

Providur **Zuane Lipoman** (1592-1594) kovao novce sa likom sv. Tripuna, porodičnim grbom i inicijalima: **Z.L.**

Grb **Zuane Lipomana** otkriven je u sondi ispred kafišane **Dojmi**, upotrebljen kao temeljna ploča mletačkog **Lazareta**; na grbu inicijali: **Z.L.**, i godina: **MDLXXXXIII.**

1593.g.

Po svjedočanstvu generalnog providura **Almora Tiepola** brodovi Prčanja su prevozili službenu poštu od Kotora do Venecije.

1594.g.

Providur **Alvize Barbaro** (1594-1596).

1596.g.

Providur **Zuane Garzoni** (1596-1598) kuje novce sa likom sv. Tripuna i inicijalima: **Z.G.**

1598.g.

Providur **Zuane Manjo** (1598-1600) kuje novce sa likom sv. Tripuna, porodič-

nim grbom i inicijalima: **Z.M.**; možda se po njemu zove utvrda **Manjo** kod tvrđave **Kaštel** na vrhu brda **Sveti Ivan**.

1599.g.

Providur **Manjo** iz temelja obnovio neki borbeni položaj u tvrđavi **Sveti Ivan**, datirani natpis u Lapidariju: **MDXCIX.**

1600.g.

Providur **Antonio Grima** (1600-1602).

Za njegove uprave počela gradnja **Tornja za sat**, nad čijim je vratima otučen grb sa inicijalima: **A.G.**, i godinom: **MD CII.**

Izrada novih **orgulja** u katedrali sv. Tripuna povjerena Šimunu Lupini iz Zadra.

1602.g.

Providur **Zuan Marko da Molin** (1602-1604) kovao novce sa likom sv. Tripuna, porodičnim grbom i inicijalima: **Z.M.M.**

1604.g.

Providur **Zuan Frančesko Bragadin** (1604-1606) kovao novce sa likom sv. Tripuna, porodičnim grbom i inicijalima: **Z.F.B.**

Biskup Kotora **Anđelo II Baronio** iz Venecije (1604-1611), dao da se izrade **kropionice** od crvenog mermera u katedrali **sv. Tripuna**.

1605.g.

Knjiga bratima **Bratovštine mesara sv. Venerande**.

Časopis bez granica

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuirana se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Europi, SAD, Kanadi, Australiji...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe.

Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

ČASOPIS MOŽETE PRONAĆI:

U Kotoru u Katedrali sv. Tripuna i u uredu HGD CG,

U Baru kod predsjednika podružnice Vlada Marvučića,

U Podgorici u prostorijama podružnice, Trg Božane Vučinić bb,

U Herceg Novom u župnom uredu sv. Jeronim i kod predsjednice Crnić i knjižari "SO"

Tiskanje časopisa sufinancirali:

OPŠTINA KOTOR

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Tiskanje časopisa sufinancirali:

* FOND ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA

* DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

* TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA

* DRŽAVNI URED ZA HRVATE IZVAN HRVATSKE

Ledo Pizze
opasno dobre!

NOVO!

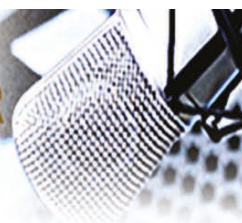
www.ledo.hr

99,0 MHz i 95,3 MHz

LOKALNI JAVNI EMITER RADIO KOTOR

S ponosom nosimo ime svoga grada!

Nezavisni radio, Stari grad,
Trg od oružja, 85330 Kotor

RADIO TIVAT

E-mail radiotiv@t-com.me
www.radiotivat.com

tel/fax-032/672-202, 670-131
marketing 032/660-100

BokaNews

www.bokanews.me
www.bokanews.com
e-mail: boka@bokanews.me

ZAGREB

HRVATSKA

grad kulture

pogledajte osluhnite osjetite

ISKORISTITE MOGUĆNOSTI KOJE VAM PRUŽA **ZAGREB CARD!** www.zagrebcard.fivestars.hr

